

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 19 (2701)

Серада, 8 мая 1974 года

Цана 8 кап.

Заўтра—свята Перамогі

...Расказ Васіля Сцяпанавіча Якавенкі нетаропкі і скупы. Нахлынулі ўспаміны, і справіцца з хваляваннем нялёгка. Кожны ж узгорак, кожная плядзь зямлі напамінаюць аб падзеях ваенных гадоў, аб бітве, якую вяла гераічная сотая дывізія на подступах да Астрашыцкага Гарадка, што пад Мінскам. Школьнікі з цікавасцю слухаюць успаміны ветэрана. Перад імі раскрываецца яшчэ адна старонка летапісу роднага краю.

На здымках: былы афіцэр штаба ордэна Леніна сотай стралковай дывізіі ўдзельнік баёў пад Астрашыцкім Гарадком падпалкоўнік у адстаўцы Васіль Сцяпанавіч Якавенка паказвае чырвоным следзыхватам рубеж абароны часцей сотай дывізіі; наведвальнікі Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Фота І. ЗМІТРОВІЧА (БЕЛТА)
І Ул. КРУКА.

АДКРЫТАЕ ПІСЬМО

АКРУГОВЫМ ВЫБАРЧЫМ КАМІСІЯМ ПА ВЫБАРАХ У ВЯРХОЎНЫ САВЕТ СССР

Мы, члены Цэнтральнага Камітэта КПСС, атрымалі ад калектываў прадпрыемстваў, калгасаў, саўгасаў, навучальных і іншых устаноў, ваенскіх часцей, а таксама ад акруговых перадыбарных нарад выбарчыкаў пісьмы і тэлеграмы, у якіх яны паважаюць аб вылучэнні кожнага з нас кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання па раду выбарчых акруг і просяць даць згоду балаціравацца па гэтых акругах.

Ад усяго сэрца выказваем сваю ўдзячнасць і падзяку рабочым, калгаснікам, інжынерна-тэхнічным работнікам, служачым, воінам арміі і флоту, усім выбаршчыкам, якія вылучылі нас кандыдатамі ў дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР. Высокі гонар і аказанае нам давер'е мы поўнасьцю адносім на рахунак нашай вялікай ленинскай партыі і разглядаем гэта давер'е як сведчанне ўсенароднай падтрымкі яе ўнутранай і знешняй палітыкі, непахіснай рашучасці працоўных нашай краіны ажыццявіць рашэнні XXIV з'езда КПСС, сваёй самаадданай працай забяспечыць дзярміновае выкананне пяцігадовага плана.

Паколькі кожны з нас можа балаціравацца толькі ў адной выбарчай акрузе, Цэнтральны Камітэт КПСС рэкамендаваў нам даць згоду балаціравацца ў наступных выбарчых акругах:

БРЭЖНЕУ Л. І. — у Совет Саюза, Баўманская выбарчая акруга, гор. Масква.

АНДРОПАУ Ю. У. — у Совет Саюза, Кашырская выбарчая акруга, Маскоўская вобласць.

ГРЭЧКА А. А. — у Совет Саюза, Кіеўская выбарчая акруга, гор. Масква.

ГРЫШЫН В. В. — у Совет Саюза, Пярэўская выбарчая акруга, гор. Масква.

ГРАМЫКА А. А. — у Совет Саюза, Мінская гарадская другая выбарчая акруга, гор. Мінск.

КАСЫГІН А. М. — у Совет Нацыянальнасцей, Маскоўская гарадская выбарчая акруга, РСФСР.

КІРЫЛЕНКА А. П. — у Совет Саюза, Чкалаўская выбарчая акруга, гор. Свядлоўск.

КУЛАКОУ Ф. Д. — у Совет Саюза, Пятроўская выбарчая акруга, Стаўрапольскі край.

КУНАЕУ Д. А. — у Совет Саюза, Алма-Ацінская — Ленінская выбарчая акруга, гор. Алма-Ата.

**БРЭЖНЕУ Л. І.
АНДРОПАУ Ю. У.
ГРЭЧКА А. А.
ГРЫШЫН В. В.
ГРАМЫКА А. А.
КАСЫГІН А. М.
КІРЫЛЕНКА А. П.
КУЛАКОУ Ф. Д.
КУНАЕУ Д. А.**

**МАЗУРАУ К. Т.
ПАДГОРНЫ М. В.
ПАДГОРНЫ Д. С.
ПЕЛЬШЭ А. Я.
СУСЛАУ М. А.
ШАЛЕПІН А. М.
ШЧАРЫЦКІ У. В.
ДЗЕМІЧАУ П. Н.
МАШЭРАУ П. М.**

**ПАНАМАРОУ Б. М.
РАШЫДАУ Ш. Р.
РАМАНАУ Р. В.
САЛОМЕНЦАУ М. С.
УСЦІНАУ Д. Ф.
ДАЛГІХ У. І.
КАПІТОНАУ І. В.
КАТУШАУ К. Ф.**

4 мая 1974 года.

МАЗУРАУ К. Т. — у Совет Саюза, Мінская гарадская першая выбарчая акруга, гор. Мінск.

ПАДГОРНЫ М. В. — у Совет Саюза, Ленінградская выбарчая акруга, гор. Масква.

ПАЛЯНСКІ Д. С. — у Совет Нацыянальнасцей, Краснадарская выбарчая акруга, РСФСР.

ПЕЛЬШЭ А. Я. — у Совет Нацыянальнасцей, Кіраўская выбарчая акруга, Латвійская ССР.

СУСЛАУ М. А. — у Совет Саюза, Кіраўская выбарчая акруга, гор. Ленінград.

ШАЛЕПІН А. М. — у Совет Нацыянальнасцей, Ленінградская сельская выбарчая акруга, РСФСР.

ШЧАРЫЦКІ У. В. — у Совет Саюза, Кіеўская — Ленінская выбарчая акруга, гор. Кіеў.

ДЗЕМІЧАУ П. Н. — у Совет Саюза, Любярэцкая выбарчая акруга, Маскоўская вобласць.

МАШЭРАУ П. М. — у Совет Нацыянальнасцей, Брэсцкая выбарчая акруга, Беларуская ССР.

ПАНАМАРОУ Б. М. — у Совет Нацыянальнасцей, Калінінская выбарчая акруга, РСФСР.

РАШЫДАУ Ш. Р. — у Совет Нацыянальнасцей, Ташкенцкая — Ленінская выбарчая акруга, Узбекская ССР.

РАМАНАУ Р. В. — у Совет Саюза, Маскоўская выбарчая акруга, гор. Ленінград.

САЛОМЕНЦАУ М. С. — у Совет Саюза, Шахцінская выбарчая акруга, Растоўская вобласць.

УСЦІНАУ Д. Ф. — у Совет Нацыянальнасцей, Ленінская выбарчая акруга, Удмурцкая АССР.

ДАЛГІХ У. І. — у Совет Саюза, Ленінская выбарчая акруга, гор. Краснаярск.

КАПІТОНАУ І. В. — у Совет Саюза, Кінешамская выбарчая акруга, Іванаўская вобласць.

КАТУШАУ К. Ф. — у Совет Саюза, Аўтазаводская выбарчая акруга, гор. Горкі.

Просім адпаведных акруговых выбарчых камісіі па выбарах у Вярхоўны Совет СССР дзевятага склікання разглядаць гэта пісьмо як дакумент пры рэгістрацыі кандыдатаў у дэпутаты.

У ГОНАР ДНЯ ДРУКУ

Дзень агляду сіл савецкага друку стаў у нашай краіне традыцыйнай вялікай ідэйна-палітычнай значнасці. Ён сімвалізуе сапраўды дэмакратычны, народны характар савецкай прэсы, яе партыйнае і грамадзянскае прызначэнне — актыўна ўдзельнічаць у вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва.

Наш друк, нараджэнне якога непарыўна звязана з імем У. І. Леніна, заўсёды быў і застаецца на пярэднім краі барацьбы за ажыццяўленне палітыкі партыі. Прэса стала масавай трыбунай і арганізатарам сацыялістычнага спароту за наступнае ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXIV з'езда нашай партыі.

5 мая ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры, ім. Янкі Купалы адбыўся ўрачысты сход прадстаўнікоў партыйных і грамадскіх арганізацый, работнікаў рэдакцый газет, часопісаў, тэлебачання, радыё, выдавецтваў, паліграфічных прадпрыемстваў, рабкораўскага актыву Мінска, прысвечаны Дню савецкага друку.

У прэзідыуме — сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, адказныя работнікі ЦК КПБ, кіраўнікі рэспубліканскіх газет і часопісаў, выдавецтваў, друкарняў, актывісты друку. Адкрыла сход сакратар Мінскага гаркома партыі Т. Ц. Дзмітрыева.

З вялікім уздымам выбіраецца ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС.

З дакладам аб Дні савецкага друку выступіў старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» А. А. Тоўсцік.

Прысутных цёпла віталі ткачыца Мінскага тонкасконнага камбіната, Герой Сацыялістычнай Працы В. М. Саламаха, старшыня калгаса «Новы быт» Мінскага раёна Б. Н. Фунцікаў, дацэнт Беларускага політэхнічнага інстытута З. М. Юк.

Удзельнікі ўрачыстага сходу аднадушна прынялі тэкст прывітальнага пісьма Цэнтральнаму Камітэту КПСС.

ПРЫСВЯЧАЕЦЦА ДНЮ РАДЫЁ

6 мая ў акруговым Доме афіцэраў адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны Дню радыё.

Адкрыў сход другі сакратар Мінскага гаркома партыі А. А. Рэут.

У прэзідыуме знаходзіліся сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, адказныя работнікі апарату ЦК КПБ, кіраўнікі і перадавікі вытворчасці прадпрыемстваў сувязі, тэлебачання і радыёвяшчання.

З вялікім уздымам выбіраецца ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС таварышам Леанідам Ільічам Брэжневым.

З дакладам аб Дні радыё выступіў міністр сувязі БССР П. В. Афанасьеў. Беларуская ССР, сказаў ён, па насычанасці ра-

дыёпрыёмнымі канструкцыямі займае адно з перадавых месцаў сярод саюзных рэспублік краіны.

За паспяховае завяршэнне планавых заданняў 1973 года Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР 248 перадавікоў спароту — сувязістаў рэспублікі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. У адказ на Зварот ЦК КПСС да партыі, да савецкага народа калектывы прадпрыемстваў і арганізацый сувязі ў прынятых на сходах сацыялістычных абавязательствах вырашылі датэрмінова выканаць планавыя заданні чацвёртага года пяцігодкі, унесці тым самым дастойны ўклад у ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС па далейшаму развіццю сродкаў сувязі, радыёвяшчання і тэлебачання.

БЕЛТА.

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ МУЗЕЯ

З чатырох народных калектываў і устаноў, якія дзейнічаюць на Слонімішчыне, музей калгаса «Шлях да камунізма» — самы старэйшы. Прынамсі, з яго і пачыналі сваю гісторыю многія калгасныя музеі раёна.

З вёскі Чамяры трапіў у Петраград у Кастрычніцкі дні Цімафей Барыск. Ён служыў матросам на легендарнай «Аўроры». Другі чамяровец Максім Труханаў ваяваў з белагвардзейцамі на Далёкім Усходзе ў 20-я гады. А ў самой вёсцы ў гэты ж час была створана адна з першых на Слонімішчыне падпольных камуністычных ячэек КПЗБ, а потым — і камсамольская. Смеласцю, адвагай вызначылася ў падпольнай барацьбе супраць пілсудчыкаў камсамолка Ганна Кароль — першы на Слонімішчыне член урада Беларускай ССР у пасляваенныя гады.

За гады Савецкай улады з ліку чамяроўцаў выйшла нямала выдатных людзей. Сярод іх — доктар меды-

цынскіх навук, прафесар Андрэй Якаўлевіч Пракапчук, доктар гістарычных навук Міхаіл Васільевіч Міско. У вёсцы Чамяры ёсць свае скульптары і паэты. Ёсць людзі, якія ўслаўляюць калгасную вёску працоўнымі поспехамі. Сярод іх ардэнаносцы: свінаркі Вера Талерчык і Клаўдзія Барыск, механізатар Аляксей Гапчарык і іншыя самаадданыя працаўнікі палёў і ферм.

Адсталая ў мінулым беларуская вёска, якіх раней у Заходняй Беларусі было не злічыць, цяпер налічвае каля сотні выхаванцаў з вышэйшай адукацыяй — настаўнікаў, урачоў, інжынераў.

Мінулы і сённяшні дзень знайшлі сваё адлюстраванне ў новай экспазіцыі музея. Слушную дапамогу аказалі шэфы з горада. Супрацоўнікі Слонімскага раённага краязнаўчага музея падрыхтавалі тэматычна-экспазіцыйны план, этыкетаж, падтэкстоўкі.

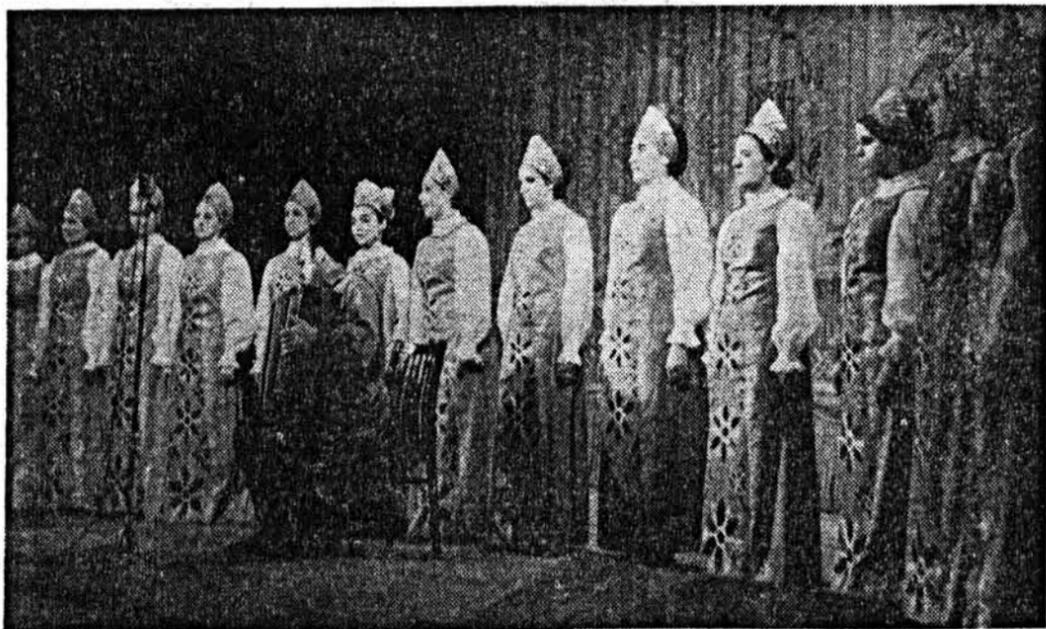
М. РЫЛЬКО.

ДАНИНА ПАШАНЫ

Паэта самабытнага таленту, песняра бурлівага часу першых паслярэвалюцыйных гадоў Паўлюка Труса сёння, у яго сямідзесяцігоддзе, з удзячнасцю ўспамінаюць ва ўсіх гарадах і вёсках апетай ім Беларусі. Яго вершы гучаць у школьных клас-

сах і інстытуцыйных аўдыторыях, у клубах і дамах культуры.

6 мая да магілы Паўлюка Труса прыйшлі пісьменнікі, супрацоўнікі літаратурных выданняў, каб ушанаваць памяць паэта. Да помніка Паўлюку Трузу былі ўскладзены кветкі.

Багаты рэпертуар у жаночай групы хора Брэсцкага раённага аб'яднання «Сельгастэхніка». Самадзейныя артысты часта выступаюць з канцэртамі перад рабочымі аб'яднаннямі, а таксама на сценах калгасаў і саўгасаў раёна.

Фота Ул. КРУКА.

СЕМ ГАДОУ назад упершыню наведаў я вёску Трасціна Хоцімскага раёна. Тады і адбылося маё знаёмства з мясцовай сельскай бібліятэкай і яе загадчыкам Міхасём Ласоўскім.

Бібліятэка незвычайна ўразіла мяне сваёй, я сказаў бы, армейскай чысцінёй і акуратнасцю, парадкам ва ўсім. Два невялікія пакоі, а колькі тут чаго назапашана і размешчана! Вунь нават пад столлю, на прымапаваўных дабэлькі палічках, стаяць гадзінныя камплекты часопіса «Полымя». Стэлажы, палічкі, рамкі—самаробныя, ды змайстраваны, відаць, рукамі чырванадрэўшчыка. Не тоячы свайго здзіўлення, сьнятаўся я ў загадчыка бібліятэкі, дзе ён, маючы сціплы бюджэт, бярэ сродкі на такое шыкоўнае абсталяванне? Міхась Ласоўскі маўкліва паказаў мне свае шырокія далоні. Усё робіць сам: ён і сталар, і цагляр, і мастак.

Хударлявы, крыху згорблены, у акуларах, чалавек гэты нічым не выдаваў у сабе былога вайскоўца, знешне больш нагадваў вясковага інтэлігента. А вось у жыцці, ва ўсіх справах і ўчынках трымаўся адной сержанцкай заповедзі: рабі разам са мной, рабі так, як я, рабі лепей, чым я!

Свой дом будаваў дзесяць гадоў: прыхваткам, пасля рабочага бібліятэчнага дня, нікога не просячы і не наймаючы, бо сам усё ўмеў і можа, і ўвогуле ён — «двухжылны». І ўсё ж лічыць, што ў тым дзесяцігоддзі ёсць час, які ён «адаваў» ад бібліятэкі і чытачоў.

Спачатку, пасля дэмабілізацыі з ралюй Савецкай Арміі, Міхась Ласоўскі працаваў загадчыкам Хоцімскай раённай бібліятэкі. Папагнула ў вёску. Спыніўся на кватэры ў сваякоў. І столькі неадкладных спраў і турбот! Сям'я, нарадзілася першая дачка. Трэба падумаць пра свой дах над галавой. Бібліятэку, якую прыняў, трэба было неяк абсталяваць і ўпарадкаваць. Важная задача — наладзіць работу з чытачамі, а гэта ў рэальнасці — Ласоўскага не проста выдана кнігі і неабходнасць вясні ўлік і справаздачнасць. Адчуваў: малавата ведаў, скончыў усяго сем класаў, ды калі яшчэ гэта было — да вайны. Мэта — атрымаць вышэйшую бібліятэчную адукацыю. І вось ён ужо завочнік Мінскага бібліятэчнага тэхнікума. (Потым скончыць завочна бібліятэчны факультэт Мінскага педагагічнага Інстытута імя Горкага).

Усяго дзве руні, усяго ў сутках дваццаць чатыры гадзіны, — і тры «франты»: бібліятэка, завочная вучоба, будаўніцтва дома. Можна б, вядома, сабраць талакну, хутка ці не хутка ўзвесці зруб, адгрукаць сцены і ўсё, што над сценамі. Гэтак жа ў вёсцы ўсе рабілі. Не хацелася Ласоўскаму мець «палац», зроблены талакно. У яго былі свае прынцыповыя адносіны да гэтай справы. Як будавалася пасляваенная вёска? Дзяржава давала людзям самы лепшы лес, адпускала па магчымасці пыфер, шкло, фарбу. З гэтага ўсяго вырастала прымітыўная хаціна, такая, як некалі ў нашых дзядоў, часцяком глухой сцяной да вуліцы. Па-праўдзе, і мудрагеліць не было калі: людзі жылі ў зямлянках.

А ўсё ж новая вёска павінна мець іншае адметнае аблічча. Кожная пабудова — гэта, калі хочаце, песня жыцця, услаўленне радасці быцця, позірк вонкаў — позірк у сённяшні дзень і ў заўтрашні... Загадчык бібліятэкі, сельскі інтэлігент, ён сваім прыкладам паказа аднавяскоўцам, якім павінна быць жыллё! Свой дом ужо даўно

ўяўляў ва ўсіх дэталях. Перад вачыма былі мадэлі дамоў сярэднеўрускай паласы, марыйскай вёскі, літоўскіх і латышскіх паселішчаў, усё тое лепшае, што бачыў на Магілёўшчыне і Віцебшчыне за час ваенных нягод. Склаўся і пачаў ажыццяўляцца канчатковы архітэктурны праект. Дзесяць гадоў будаваўся дом, калі лічыць той дзень, у які быў забіты апошні цвік, на якім гаспадар павялічы палявы валун — ступнік прыроды і ўвасабленне вечнасці. А калі дома — сад з добрымі гатункамі яблынь,

дзіўся. У чым справа? Высветлілася, што «кнігу не давеў» Хоцімскі раён... А ў Хоцімскім раёне затрымка за... Ласоўскім, якога дагэтуль хвалілі. І вось прымаюцца неадкладныя меры. Звоняць Ласоўскаму па тэлефоне, просяць, каб падпісаў «стопрацэнтную» зводку. Загадчык бібліятэкі адмаўляецца, бо ён сапраўды яшчэ «не давеў». Не дзейнічаюць ні просьбы, ні ўшчунанні. Усталяваная кіруючая інстанцыя абязвае яго лодарам. У вёску Трасціна прыязджае камісія. Бібліятэка ў гэты час на замку, загадчыка няма ні дома, ні ў вёсцы. Вынікам «праверкі» была вымова Ласоўскаму за «дрэнную работу». Адкуль тым, хто «правераў», было ведаць, што Ласоўскі выкарыстоўваў другую палавіну адпачынку, што ў той

дзень разам з брыгадай чытачоў нарыхтоўваў у лесе паліва для бібліятэкі.

Не мог Міхась Ласоўскі пайсці на ашуканства ў дзяржаўнай справаздачы. Ён ведаў у вёсцы людзей, якія не прачыталі ніводнай кнігі. Адным ён проста дапамагаў павялічыць свае веды, сваю пісьменнасць, другім трэба было дапамагчы набыць акуллары. Прыйдзе неўзабаве час, калі бібліятэка будзе мець 593 сапраўдных чытачоў, калі будзе зроблена ўсё магчымае па прапагандзе кнігі. А пакуль Ласоўскі лічыўся... самым адстаючым у вобласці.

Аднойчы на абласной парадзе культасветработнікаў прагучалі радкі з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля»:

І паглядзець было цікава,
Як дзядзька шчыра і
ласкава
Касу на рынку выбірае!
Якіх ён спроб там не
ўжывае!

Гэтыя і наступныя красамойныя радкі аб тым, як дзядзька Антося «спрабуе кіпцем яе джала», да вуха прыкладае і ўсё робіць дзеля таго, каб каса «адгукнулася» прачытаў Міхась Ласоўскі. Сваё выступленне закончыў словамі:

— Вось так трэба выбіраць і кнігу для сельскай бібліятэкі. Сам я ў гэтай справе заўсёды бяру прыклад з коласаўскага дзядзькі Антося...

Міхасю Ласоўскаму даводзіцца час ад часу бываць у абласным цэнтры, у Мінску і іншых гарадах, то нарада, то службовая камандзіроўка. У вольны час яго спадарожнікі, звычайна, спяшаюцца ў магазіны. А ён, жыхар глыбіннай вёскі, не абмянае кнігарню, і не проста «пакапаецца», а вернецца з добрым стосам кніг: для сябе, для настаўнікаў, для сяброў.

Трасцінская сельская бібліятэка, па вызначэнні яе загадчыка, нагадвае ў чымсьці салдацкі рэчавы мяшок: тут усё самае неабходнае і ўсё пад рукамі. Поўныя зборы твораў класікаў беларускай літаратуры. Навіні. Публікацыі ў часопісах. Кнігі

Усяго год мінуў, як клопец у арміі. А колькі за гэты час зведаў і перажыў! У верасні 1943 года быў вызвалены яго родны Хоцімскі раён. А ў кастрычніку 17-гадовы Міхась стаў салдатам. Першы год вайсковай службы правёў далёка ад фронту. Вучэбны батальён у Марыйскай АССР. Запасныя палкі. Маршавая рота. Нарэшце, дарога на фронт. Першы бой пад літоўскім горадам Шаўльем. Першае раненне пад невядомым літоўскім хутарам. Так, сёлета і горад Шаўль, і тыя вёскі і хутары, якія віталі тады ў ліку воінаў Чырвонай Арміі і беларуса Ласоўскага, адзначаць 30-годдзе свайго вызвалення.

У пачатку расказа Міхась Ласоўскі назваў, вядома, сваё вайсковае падраздзяленне. 9-я Чырванасцянная гвардзейская стралковая дывізія, 18 гвардзейскай стралковай полк, трэці Сатальён. Я не мог стрымаць свайго хвалявання і пачаў выпытваць, а хто быў камандзірам палка, хто камандаваў батальёнам, ротай? На жаль, прозвішчы былі ўсё незнаёмыя. А я слухаў успаміны гвардзейца і адчуваў, што нібы ўвесь час быў побач з ім. Гэта ж мая дывізія, мой полк, мой батальён! Толькі першы раз пайнуў я дывізію ў снежні 1942 года, калі быў паранены пад Вялікім Лукамі. Са шпітала я зноў вярнуўся ў роднае падраздзяленне, удзельнічаў у баях за вызваленне горада Белы Калінінскай вобласці, і пасля ранення ў сакавіку 1943 года выбыў у другую вайсковую часць. Выходзіць маё месца ў маім былым батальёне заняў Міхась Ласоўскі.

А далей я даведаўся ад Ласоўскага, што на адным фронце, па-суседску, мы ўдзельнічалі ў баях за вызваленне Літвы і Латвіі. І Дзень перамогі сустрэлі пад горадам Лепая, на беразе Балтыйскага мора. На гэтым участку фронту баі закончыліся ў дзве гадзіны дня 8 мая 1945 года, калі капітулявала Курляндская групоўка праціўніка...

Цяпер, пры наступнай сустрэчы, я скажу Міхасю Ласоўскаму:

— Дзень добры, мой дарагі аднапалчанін!

НАШ КОНКУРС
ТАБЕ ПЯЦІ ГОДКА!

Аляксей ПЫСІН

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, АДНАПАЛЧАНІН!

гарод, у якім спелы памідор — на ўвесь сподак. Гэта ўсё той жа сержанцкі клопат аб культуры роднай вёскі: рабі так, як я, рабі лепей, чым я!

Пасля таго першага знаёмства я пачаў больш цікавіцца Міхасём Ласоўскім, час ад часу сустракаўся з ім. Перада мной паўставаў: і ўсё больш дапаўняўся асобнымі рысамі моцны самабытны характар. Я ўжо ведаў, што гэты чалавек аддае ўсяго сябе, усе сілы душы, энергію, вопыт бібліятэчнай справе, якую вельмі паважае і ставіць высока. Увесь час ён не каля людзей, а сярод людзей. Асветнік, педагог, краязнаўца. Некаторыя ўчынкы Ласоўскага для тых, хто яго мала ведае, могуць часам здавацца здзіўнымі. Напрыклад, загадчык сельскай бібліятэкі дзеліць свой чарговы адпачынак на дзве палавіны. Адгуляў бы ўсе адпущаныя дні адразу, як робяць іншыя. Пуцёўку набыў бы, хоць раз на бераг цёплага мора, ці проста ў дом адпачынку з ездзіў бы! Ласоўскі лічыць, што замкнуць бібліятэку амаль на месяц, спыніць усю работу, адарвацца ад людзей на такі працяглы час ён не мае права, сумленне не дазваляе. І робіць так. Абвешчае чытачам, рабочым і служачым мясцовага саўгаса, усім, хто жыве ў вёсцы, што ён, загадчык бібліятэкі, ідзе на два тыдні ў адпачынак, назапашвайце, маўляў, на гэты час патрэбныя кнігі! Вяртаецца, працуе, потым выкарыстоўвае другую палавіну адпачынку з той жа аб'явай: набірайце кніг, каб хапіла!

Даўно ўжо, з п'ятдзятых гадоў, Трасцінская сельская бібліятэка нязменна лічыцца адной з лепшых на Магілёўшчыне. І слава гэтая — трывалая, праўдзівая, заслужана ўзаконеная званнем «Бібліятэка выдатнай работы».

Быў такі выпадак у недалёкім мінулым. Абласное ўпараўненне культуры збралася падрыхтаваць урачысты рапартаж аб «давядзеным кнігі да кожнага чытача». Падведзены вынікі, зроблены падлікі. «Баланс», чамусьці не сыхо-

самы дзень разам з брыгадай чытачоў нарыхтоўваў у лесе паліва для бібліятэкі.

Не мог Міхась Ласоўскі пайсці на ашуканства ў дзяржаўнай справаздачы. Ён ведаў у вёсцы людзей, якія не прачыталі ніводнай кнігі. Адным ён проста дапамагаў павялічыць свае веды, сваю пісьменнасць, другім трэба было дапамагчы набыць акуллары. Прыйдзе неўзабаве час, калі бібліятэка будзе мець 593 сапраўдных чытачоў, калі будзе зроблена ўсё магчымае па прапагандзе кнігі. А пакуль Ласоўскі лічыўся... самым адстаючым у вобласці.

Аднойчы на абласной парадзе культасветработнікаў прагучалі радкі з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля»:

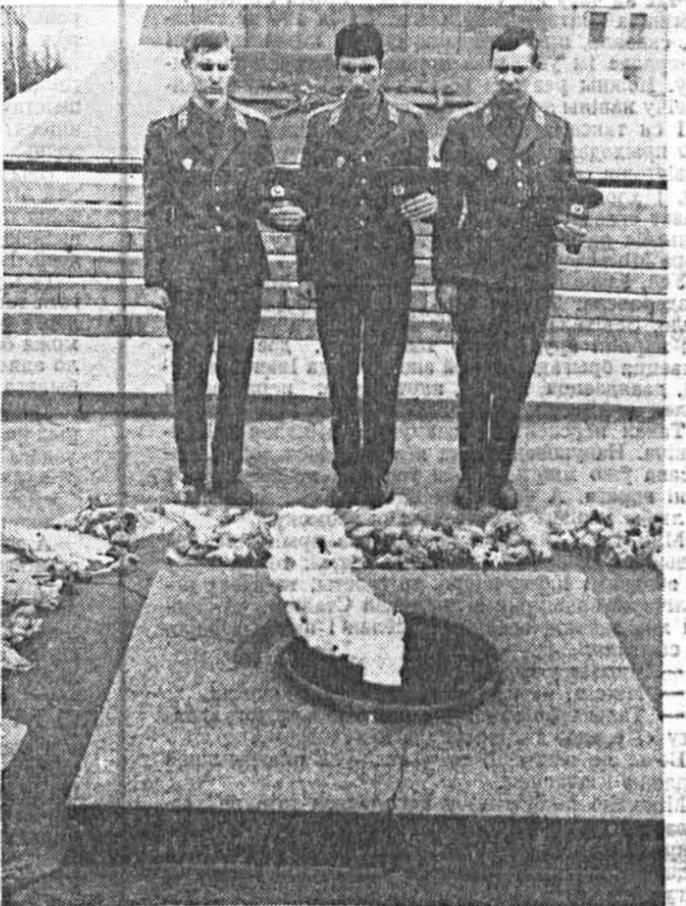
І паглядзець было цікава,
Як дзядзька шчыра і
ласкава
Касу на рынку выбірае!
Якіх ён спроб там не
ўжывае!

Гэтыя і наступныя красамойныя радкі аб тым, як дзядзька Антося «спрабуе кіпцем яе джала», да вуха прыкладае і ўсё робіць дзеля таго, каб каса «адгукнулася» прачытаў Міхась Ласоўскі. Сваё выступленне закончыў словамі:

— Вось так трэба выбіраць і кнігу для сельскай бібліятэкі. Сам я ў гэтай справе заўсёды бяру прыклад з коласаўскага дзядзькі Антося...

Міхасю Ласоўскаму даводзіцца час ад часу бываць у абласным цэнтры, у Мінску і іншых гарадах, то нарада, то службовая камандзіроўка. У вольны час яго спадарожнікі, звычайна, спяшаюцца ў магазіны. А ён, жыхар глыбіннай вёскі, не абмянае кнігарню, і не проста «пакапаецца», а вернецца з добрым стосам кніг: для сябе, для настаўнікаў, для сяброў.

Трасцінская сельская бібліятэка, па вызначэнні яе загадчыка, нагадвае ў чымсьці салдацкі рэчавы мяшок: тут усё самае неабходнае і ўсё пад рукамі. Поўныя зборы твораў класікаў беларускай літаратуры. Навіні. Публікацыі ў часопісах. Кнігі

...Гарыць вечны агонь ля абліска на плошчы Перамогі ў Мінску. Трапеча на ветры палымя. І прыйшлі сюды сёння маладыя воіны. Яны прынеслі ў сваіх сэрцах памяць аб подзвігах бацькоў. Фота Г. УСЛАВАВА (БЕЛТА).

ДАЎНО ПРЫКМЕЧАНА: у ліхую часіну людзі цягнуцца адзін да аднаго. І не для таго, каб перакласці сваю бяду на чужыя плечы, а таму, што цяпло чужой душы выклікае цяпло ў тваёй, што на людскіх вачах і смерць не такая страшная.

Імкнуліся да акадэміка Нікольскага многія яго былыя супрацоўнікі і вучні, якія заставаліся ў акупіраваным Мінску. І справа, безумоўна, не ў тым, што ў яго высокія вучоныя званні... Людзі ведалі Мікалая Міхайлавіча як чалавека прынцыповага і душэўнага, які не ўмеў прыстасоўвацца, крывіць душою. Ён заўсёды адкрыта гаворыць людзям, што думае пра іх.

Праўда, такія якасці ў ліхі час акупацыі зусім не лічыліся станоўчымі, хутчэй наадварот, з ім не доўга было і ў СД апынуцца. Але ж на сёмым дзесятку чалавеку позна перайначваць свой характар.

Некаторыя з былых супрацоўнікаў універсітэта і Акадэміі навук рэспублікі адкрыта адмежаваліся ад Нікольскага. Але такіх было зусім ма-

У канцы мінулага года я закончыў дакументальную аповесць «Да світання блізка», якая з'яўляецца працягам дакументальнай аповесці «Руіны страляюць ва ўпор». Калі ў «Руінах...» паказваецца першы этап дзейнасці камуністычнага падполля г. Мінска ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, то новая кніга прысвечана другому, завяршальнаму этапу. Абедзве кнігі аб'ядноўваюць і агульныя героі, і характар барацьбы, і мэты, да якіх імкнуліся мінскія падпольшчыкі.

Галоўнымі героямі кнігі «Да світання блізка» з'яўляюцца камсамалец Захар Гала (Зорык), аграном Ілья Маркаў («Пагодзін»), Архіп Прытчын (Іван Красоўскі), Зіна Завістовіч і іншыя. У творы паказваецца сувязь савацкіх патрыётаў-мінчан з падпольным Лагойскім районам партыі і Вялікай зямлі.

Дакументальная аповесць «Да світання блізка» цалкам друкуецца ў нумарах часопіса «Полымя», прысвечаных 30-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Аўтар,

Іван НОВІКАЎ

ПОДЗВІГАМ ЖЫЦЦЬ

(ФРАГМЕНТЫ З ДАКУМЕНТАЛЬНАЙ АПОВЕСЦІ «ДА СВІТАННЯ БЛІЗКА»)

ла. Большасць высокая цінула бескампрамісную пазіцыю віднага вучонага, які не паддаўся на салодкі абяцанні Вільгельма Кубэ.

Сярод вучані акадэміка Нікольскага ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце была Марына Малаковіч. Мікалай Міхайлавіч добра запамінуў яе. З выгляду яна была даволі прывабная, трымалася сціпла, займалася старанна. І на семінарскіх занятках, і на экзаменах адказвала на пытанні ўдумліва, сур'ёзна, грунтоўна.

Пасля універсітэта Марына Малаковіч спачатку выкладала ў школе, потым у педінстытуце. І тады яна час ад часу звярталася да Нікольскага за кансультацыяй.

Паступова яна, як і Зіна Завістовіч, стала ў доме Нікольскіх сваім чалавекам. Мікалай Міхайлавіч называў яе па-сямейнаму Маняй.

У першую ж бамбёжку дом Марыны Малаковіч згарэў, і жанчына разам з маленькім сынам уладкавалася настаўніцай у Калодзішчах, за 12 кіламетраў ад Мінска па Маскоўскай шашы.

Час ад часу яна прыходзіла ў Мінск і ніколі не абмянала кватэру Нікольскіх. Ад іх яна не талася, сказала, што наладзіла сувязь з партызанамі і перадае ім усё, што можна дазнацца пра немцаў. Кожны раз яна раскажвала Мікалаю Міхайлавічу навны з-за лініі фронту.

І ён таксама прызнаўся ёй, што іншы раз да яго прыходзіць партызанскія разведчыкі: Зіна Завістовіч, якую Малаковіч ведала яшчэ да вайны, і хлопец з партызанскага атрада — Іван... Нават сказаў, што Іван абяцае вывезці сям'ю Нікольскіх да партызан як толькі крыху акрыяе Вера Мікалаеўна.

Усё, здавалася, ішло добра, Вера Мікалаеўна паздаравала. Толькі вось Івана Красоўскага не было. Завіталі адна Зіна і з трывогай паведамліла: карнікі арудуюць у тым раёне, дзе размяшчаецца брыгада, у якой знаходзіцца Іван Красоўскі, давадзецца, відаць, партызанам перабрацца далей ад Мінска.

Такая перспектыва засмуціла Мікалая Міхайлавіча. Навуковая праца яго рухалася добра, напісана ўжо многа, як бы ўсё гэта не трапіла ў рукі ворага. А фашысты пачалі зусім лютаваць. У любы момант можна чакаць вобыску.

Між тым, Марына кожны раз прыносіла ўсё новае і ўсё больш радасныя весткі: то лістоўку са зводкам Інфармбюро, то газеты, то нават невялічкую брашурку з правамай Сталіна. Аднойчы яна зайшла асабліва вясёлая і прама з парога спытала:

— Чужых у вас няма?
— Нікога, — здзіўлена адказаў Нікольскі.
— Тады трымайце! — выхапіла з-за пазухі газету «Правда» і працінула Нікольскаму.

Вочы яе зіхацелі, твар святліўся нястрыманай радасцю і шчасцем.

Мікалаю Міхайлавічу перадалося гэта яе хваляванне. Ён не па ўзросту жвава скапіў газету, паправіў акулараў у тонкай аправе і са смакам, з радасцю прачытаў уголас, нават не прачытаў, а выгукнуў:

— «Разгром немцаў пад Сталінградом!»
«Аж узрадуюцца: вось дзе сказана ўся праўда аб тым, што адбылося на беразе Волгі, у далёкім сталінградскім стэпе. Фашысты, безумоўна,

вымушаны былі аб'явіць аб сваім паражэнні, нават вывесілі жалобныя сцягі па арміі фельдмаршала Паўлюса, але ж яны стараліся зменшыць памеры сваіх страт і запэўнілі ўвесь свет, што баі ў сталінградскім стэпе нібыта працягваюцца і хутка немцы вернуць страчаныя пазіцыі.

— Знішчана трохсоттысячная армія! — усклікнуў Мікалай Міхайлавіч, звяртаючыся да жонкі і пляменніцы. — Вера Мікалаеўна, Насцячка, чуеце? Трыста тысяч самых заўзятых галаварэзаў сваіх пакінулі фашысты пад Сталінградом! Назаўсёды паклалі. А якая павінна быць моц, каб зламаць такую сілу?! Вы разумееце, дарагія, што гэта такое? Гэта ж паварот у вайне!
І ён тут жа пачаў выкладаць свае «стратэгічныя меркаванні», згодна якіх фашыстам дава-

дзеца неўзабаве падмазваць пяткі. Марына ад душы радавалася, што прынесла столькі шчасця свайму настаўніку. Яна спытала:

— Мікалай Міхайлавіч, ці не дазволіце мне сустрэцца ў вас з партызанскімі сувязнымі? Нам патрэбны надзейныя явачныя кватэры.

Ён паглядзеў на яе так, быццам яна спытала нешта недарэчнае, непрыстойнае:

— Вы мяне крыўдзіце, Маня... Хіба аб гэтым трэба пытаць? Гэта ж само сабой...

— Дзякую, Мікалай Міхайлавіч. На першы раз я прывяду да вас сувязных сама, а потым яны будуць прыходзіць самастойна і перадаваць для мяне ўсё неабходнае, забіраць мае весткі ад вас...

— Сардэчна запрашаю. Я ўсё зраблю для справы...

Настрой у яго ў гэты момант быў такі, што сам, здаецца, зрабіў б сувязным. Толькі б прыносіць карысць Чырвонай Арміі. Ён так і сказаў Марыне. А тая засмяялася:

— Не, такая справа не па вашай сіле. А вось разведвальныя весткі вы маглі б збіраць. Так, між іншым, як заўважыце што цікавае, запісвайце, я буду ўключач у свае данясенні... Скарытайце сувязі сваіх знаёмых, якія служыць у фашыстаў. Хто падумае, што вы для разведкі цікавіцеся? Кожны скажа, што звычайная дапытлівасць.

Звычайная... Не, не кожны так падумае. Мікалай Міхайлавіч добра ведаў, што Мінск нашлігаваны правакатарамі, якія набіваюцца ў давер'е і вывіжоўваюць не толькі дзеянні, але і думкі людзей. Кожнаму сустрэчнаму не адкрыешся.

Без рызык цікавых вестак не здабудзеш — гэта таксама было вядома. Аднак Мікалай Міхайлавіч рызыкаваць не баяўся, калі бачыў, што можа быць ад гэтага карысць для справы. Так было аднойчы, калі ён выпадкова сустрэў на вуліцы былога свайго студэнта Сямашку.

Яшчэ калі Нікольскага вадзілі да Кубэ, у канцэлярыі генеральнага камісара ён заўважыў маладога чалавека, твар якога здаўся тады Мікалаю Міхайлавічу знаёмым.

«Дзе я яго бачыў?» — доўга непакоіла тры-вожная думка.

А што яны знаёмыя, Мікалай Міхайлавіч не сумняваўся, бо пры сустрэчы малады чалавек ветліва ўсміхнуўся і моўчкі пакланіўся. Як і належыць культурнаму чалавеку, Мікалай Міхайлавіч адказаў тады кіўком галавы, але не спыніўся, не загаварыў, не спытаў, хто гэты малады чалавек — было не да яго. Толькі пасля, прыгадваючы сваю сустрэчу з Кубэ, Мікалай Міхайлавіч зноў і зноў успамінаў таго хлопца.

І вось яшчэ адна сустрэча — цяпер ужо на вуліцы. Мікалай Міхайлавіч крочыў, заклапочаны сваімі справамі, зрэдку азіраючы сустрэчных дапытлівым позіркам з-пад акулараў. Неяк нечакана, твар у твар, сутыкнуўся з тым самым маладым чалавекам. Як і раней, ён павітаўся нізкім паклонам:

— Добры дзень, Мікалай Міхайлавіч!
І, відаць, убачыў недаўменне на твары вучонага, бо адразу дадаў:
— Не прыпамінаеце мяне?.. Дзе вам прыпом-

ніць усіх сваіх студэнтаў! Маё прозвішча Сямашка.

Так, цяпер Мікалай Міхайлавіч прыгадаў ціхмянага, непрыкметнага студэнта, які прыходзіў на семінары і залікі неяк палахліва, сядзеў заўсёды ззаду і не абменьваўся з суседзямі ніводным словам, пакуль ішлі заняткі. Але тады яго аблічча не пакінула прыкметнага следу ў памяці прафесара. Сапраўды, ці мала хлопцаў і дзяўчат прайшло праз аўдыторыі, у якіх Мікалаю Міхайлавічу давялося выкладаць.

Як трымацца з гэтым Сямашкам? Тое, што Мікалай Міхайлавіч убачыў яго ў канцэлярыі Кубэ, пасяроджвала і не выклікала добрых пачуццяў да паслужлівага маладога чалавека.

— Здаецца, я вас бачыў у канцэлярыі Кубэ? — строга спытаў Мікалай Міхайлавіч.

— Так, — схіліў галаву Сямашка. — Я там перакладчыкам... У канцэлярыі ўсе ведаюць пра вашу размову з Кубэ і пра вашу смеласць...

— Гм, гм... — Мікалай Міхайлавіч не знаходзіў, што сказаць.

— Многія гаварылі пра гэта... Нават з захапленнем. Бо не кожны адважыцца не пагадзіцца з генеральным камісарам.

— Гм, гм... — гмыкаў Нікольскі, амаль упэўнены, што былы яго студэнт правакуе на размову, пра якую потым даложыць начальству і выслужыцца. — Так ужо і захапляюцца... Нават многія... Гм, гм...

Субяседнік яго разгубіўся, убачыўшы, што прафесар недаверліва і кіліва пазірае на яго з-пад ілба паверх тоненькай круглай аправы акулараў калочымі вачмі, напярэйся:

— Ну, не многія, але я чуў, як некаторыя захапляліся. У тым ліку і я...

— Та-а-ак, і вы... Цікава, што прымусіла вас стаць перакладчыкам такой высокай установы?

Нікольскі ўзяў Сямашку пад локаць і павёў па вуліцы. Той пакорліва надпарадкаваўся.

— Абставіны, — коротка адказаў Сямашка. — Як і многіх іншых, хто цяпер служыць.

— Зноў многіх...

— Ну, хай — некаторых... Паглядзіце, той-сёй усё ж служыць. Жыць жа неяк трэба. Запасаў на чорны дзень не накіпілі.

— Намёк на мяне? — спытаў Нікольскі.

— Барані божа! — замахаў рукамі Сямашка.

— Я толькі пра сябе. Што датычыць вас, то немцы разлічваюць, што вы таксама доўга не працянеце, духу не хоціць. Характар свой пакажаце, але нікуды не дзенецеся, прыйдзеце самі прасіцца, бо голад — не цётка.

— Во, цяпер вы праўду сказалі, — усмешліва заўважыў Нікольскі. — На гэта вашы шэфы разлічваюць, я не сумняваюся. Але можаце перадаць ім, што не дачакаюцца. Хутчэй ногі працягну з голаду.

— Што вы, хіба я буду раскажваць каму пра нашу размову! — замахаў рукамі Сямашка.

— Так і не будзеце? — усміхаўся ў вусы Мікалай Міхайлавіч. — Тады вы дрэнна служыце сваім гаспадарам.

Па твары Сямашкі прабегаў цень. Нават перасмыкнуліся губы.

— Дзе вы бачылі, каб пад прымусам служылі аднаго? — спытаў ён.

— Дык вы ж добраахвотнікі!

— Прымусовы. Прыехалі, як да вас, і загадалі... Ды і што было рабіць, калі есці трэба? Паміраць?

Нікольскі аж спыніўся — так здзівіла філасофія гэтага ціхмянага перакладчыка.

— Вы рашылі паспавядацца перада мной?

— Прабачце, — Сямашка напамінаў улётку, якая высунула была сваю голюку з ракавіны, але дзёмхунуў ветрык, і яна зноў схавалася.

— Гэта так вырвалася... Даўно не сустрэкаўся, не гаварыў з сапраўднымі людзьмі.

— Вашу сапраўднасць яшчэ трэба даказаць справай, — нібы між іншым сказаў Мікалай Міхайлавіч. — Колькі нягоднікаў цяпер лічаць сябе сапраўднымі людзьмі.

— Вы маеце рацыю, — ціхім голасам пагадзіўся Сямашка. — Калі б была магчымасць, я таксама даказаў бы...

— Паспрабую паверыць вам. Які характар вашай службы?

— Перакладаю...

— З дакументамі маеце справу?

— Здраецца.

— Прыносьце мне найбольш важныя, сакрэтныя дакументы. Калі не самі дакументы, то копіі.

Сямашка пасмыкаў губамі, але Мікалай Міхайлавіч ужо не адступаў:

— Што, смеласць не хапае? Хочацца і сумленым савецкім чалавекам застацца, і фашыстам не зрабіць нічога благаго?

— Не, дарэмна вы так, Мікалай Міхайлавіч. Я хацеў толькі спытаць, дзе і як я перадам вам дакументы?

— Я праз дзень, з гадзіны да дзюх, буду выходзіць на прагулку ў цэнтральны скверык. Там каля тэатра ёсць услончык, на ім люблю адпачываць. Як будзе ў вас што, выносьце туды.

— Зразумей, — голас у Сямашкі быў спакойны. — Цераз дзень чакайце...

...Якраз пачаўся абедзенны перапынак, і з светлага, прыгожага будынка генеральнага камісарыята высыпалі чыноўнікі. Мікалай Міхайлавіч павольна крочыў, апіраючыся на кіек, па алеі цэнтральнага сквера ў бок тэатра. Услончык, які ён аблюбаваў сабе, быў свабодны. Неяк хутка, нечакана хутка з боку генеральнага камісарыята накіраваўся Сямашка. Мікалай Міхайлавіч здаў пазнаў яго на постаці. Сямашка сеў і з-пад ілба акінуў беглым позіркам скверык. Адрозна ж заўважыў Нікольскага і нібы супакоіўся, павярнуў галаву ў другі бок.

Мікалай Міхайлавіч прыкмеціў напружанасць у паводзінах Сямашкі, таму знарок ішоў пацху, каб даць яму супакоіцца. «Яшчэ невядома, чаго (Працяг на 6-й стар.)»

Рыгор
БАРАДУЛІН

БАЛАДА БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ

УРЫВАК З ПАЭМЫ

Неўміручай памяці нязломных абаронцаў цытадэлі над Бугам пры-
свяціў я «Баладу Брэсцкай крэпасці».

Увазе чытачоў «ЛіМа» прапаную некалькі фрагментаў з паэмы, поў-
ны варыянт якой будзе надрукаваны ў часопісе «Полымя».

Аўтар.

Маўчаць казематамі,
зубы сцяць.
Неба гарачае
бачыць у проламе.

Як полымя,
б'ецца над крэпасцю сцяг;
як сцяг,
над крэпасцю б'ецца полымя...

Сюды б пшчоту
зеленаватых ільдзін:
цягліцы —
як перагрэтыя поршні!
Загад дыктуецца:
нумар адзін —
першы загад
і апошні.

У эфіры бравурных маршаў
жалезны клін.
Нязломная сера —
верны дарадца.
Змест загаду кароткі,
вывад адзін —
ТРЫМАЦЦА!

Лістоўкі з пропускам
для здраднікаў і ўцекачоў
(пропуск —
у палон і знявагу).
Абаронцаў гуртуе
капітан Зубачоў:
цытадэль падуладная
толькі
чырвонаму сцягу!

Крывёй і жыццём
кожны

уносіць пай.
Абцяганкі ворага
слухаць ніхто не хоча.
Рукі ўцалелі —
стужкі кулямётныя набівай!
Забойцаў сачы,
пакуль не патухлі вочы!

Няхай люцее
агонь расхрыстаны,
хай каменаломня жудасная
апусціць цяжкое века...
Крэпасць не здасца,
крэпасць выстаіць,
да патрона апошняга,
да апошняга чалавека!

Сумленне не прыйдзе
да здрадлівых згод,
лінія веры —
праменна прамая.

Хвіліна зацішыша...
Партыйны сход —
У партыю абаронцаў прымаюць...

— Абакумава...
— Медсястра.
— Церахаў...
— Камандзір роты,
За! —
кулямёт галасуе.
За! —
галасуе «ўра»...
— Улктымбаеў...
— Прыняць пасмяротна...

Сцяг чырвоны
пад кулямі на сцены ўзбег,

У гранітную памяць вякоў
уесца
крык, што гранатай
кідае ўзбек:
— Мая камуніст,
мая ні з месца!..

Хай плавіцца
дол камяністы,
ні сквар, ні знямога не дойме —
у шарэнгах крутых
камуністы
шчыльней за патроны ў абойме!

Гартуюць нязломных
любоў і злосць.
Няхай асцярога
маўкліва сапе,
няма сарамяжлівых —
саманазванцы ёсць:
у атаку ісці
назваюць сябе!

У абаронцаў
слова цвёрдае,
погляд прыкіпеў да мушкі.
Потым будуць
пасмяротныя ордэнскія —
зараз трэба
кулямётныя стужкі.

Ні перад кім
не будзеш перадкаваць,
слацца абвялым лістам,
калі прыйшоў ты
зямлю парадкаваць,
калі ты стаў
Камуністам!

Муляры,
У чэрвеньскай цішыні
асцярожна абстуквайце
кожную цаглінку балючую.
Плавіла полымя камяні,
у першабытным вар'яцтве
балючы,

Асцярожна абстуквайце —
крэпасць узводзьце з іх
для наступнікаў,
КРЭПАСЦЬ ПАМЯЦІ,
КРЭПАСЦЬ ПАШАНЫ.
Можна выявіць,
на чым раствор замяшаны,
на якім раствору
сцены трымаліся:
сакрэты дойдліства
вядомы амаль усе.
А сцены рушыліся,
хоць і трывалыя аж занадта.
А як жа дазнацца,
З якога цеста
абаронцы Брэста?!
На волі якой,
на якой крыві
мужнасць іхняя
замяшана?
У часе, памяць,
думак не крыві.
Па зямлі перапаненнай
шаргануўся ліст,
як бляшаны...

Якая сіла трымала
трывала

абаронцу да жніўня
на вежы параненай брамы?
Калі
заваяўнікі пачалі
хадзіць па крэпасці прама —
гранатнаю звязкай ягонаю
падавілася песня
над крыжастай калонай!
Для сябе
гранаты яму не ханіла —
каб разбіцца насмерць,
толькі і засталася сілы.

А летам
сорак другога
захлынуўся фашыстаў сівошны

гогат.

(адно, са шчарбатых нішаў,
птушаняты
есці прасілі),
калі з каземата
баец безыменны,
як прывід, паўстаў:

— Я выйшаў
пераканацца
ў вашым бяссіллі!

Апратка збуцвела,
над вачамі
русявая хмара навісла...

Адкуль яна,
вера,
адкуль яна,
непахіснасць?!

Час
КНИГУ МУЖНАСЦІ
разгарні,
яна не прыпудрана
выдумак пацярухай.

Памяць знаходзіцца ў агні,
Слухай!

Тут на досвітку 22 чэрвеня
абаронцы верныя
роднай зямлі
першы бой на сябе прынялі.
Там, дзе бой трымалі яны,
там і загінулі,
Радзімы сыны.
Не азірнуліся назад ні разу,
бо лічылі страх за абразу,
бо адступленне смерцю лічылі.
І смерцю сваёй геаічнай
у бяссмерце увайшлі.

...У небе пльвуць
аблачыны.
Успаміны
жывуць на зямлі.

Хведар ЧЭРНЯ

СЫНЫ ПАЛКОУ

Са здымкаў і архіўных і
сямейных
Сыны далёкіх франтавых палкоў
На незнаёмых
пажылых
ваенных
Глядзяць цяпер вачыма
хлапчукоў.

Сыны палкоў
З гадамі пасталелі...
І ўжо ў вачах дарослых — іх
сыноў
Яшчэ ярчэй медалі заблішчэлі
У залатым сусор'і ардэноў.

І новы дзень, што зорамі
расквечан,
І франтавую памяць маладзіць,
Трывала абанёршыся на плечы,
У новы свет з надзеямі глядзіць.

Так будзе вечна!
з намі і над намі
Курантаў бой і сцяг чырвоны наш,
Сыны палкоў камандуюць
палкамі,
А хіба можа быць яшчэ інакш?!

ПОДЗВІГАМ ЖЫЦЬ

(Пачатак на 4-й стар.)

ён нервецца, — думаў між іншым Нікольскі. — Можна, прадаў ужо і непакоіцца, каб не сарваўся продаж. Ад такіх усёго можна чакаць».

Падшоў, кінуў галавой і сеў побач з Сямашкам. Той азірнуўся.

— Не круціце галавой, малады чалавек, — спакойна сказаў Мікалай Міхайлавіч. — Паблізу нікога няма. Прывеслі што-небудзь?

— Ёсць. Вельмі важныя дакументы. Арыгіналы нельга было ўзяць, але копіі я зняў. Прывёс у перакладзе на рускую мову.

— Пакладзіце на ўслончык непрыкметна і ідзіце. Я забяру. Дзякую вам. Прыйду сюды, як заўсёды.

Сямашка яшчэ раз азірнуўся, непрыкметна выцягнуў скрутак паперы з унутранай кішэні піжамы і сунуў на ўслон, пад руку Нікольскага, кінуў галавой і падняўся. Мікалай Міхайлавіч паклаў скрутак у кішэню паліто, пасядзеў яшчэ хвілін, можа, пяць, пачакаў, але ўсё вакол было ціха, і ён таксама пакрочыў дадому.

Жыў ён цяпер ужо на новым месцы — на вуліцы Астроўскага, у доме нумар 2-а, за Екацярынінскай царквой. Сюды загналі яго гітлераўцы, у акружэнне царкоўнікаў, спрод якіх былі заўзятыя службы фашыстаў. Але гэта ніяк не ўплывала ні на настрой, ні на паводзіны вучонага. Па-ранейшаму ён працягваў працаваць над новай кнігай, па-ранейшаму яго наведвалі госці, да якіх прыгледзеліся і прывыклі новыя суседзі. Усе былі ўпэўнены, што ў Нікольскага вялікая радня, ды які чалавек не стане радніцца з такім вучоным. Не было нічога асаблівага ў тым, што кватэра Нікольскага прыцягвала ўсіх яго блізкіх і далёкіх сваякоў.

Са скверыка Мікалай Міхайлавіч ішоў павольна, як і гуляў на аляях, а як выйшаў на Камсамольскую — прыбавіў кроку. Непярпелася зірнуць, што ж прывіне Сямашка. Усё яшчэ не верылася, што гэты чалавек можа сумленна выступіць супраць фашыстаў, служыць якім пайшоў сам. Апраўданне яго непераканаўчае. Вунь Ванюша Красоўскі апынуўся ў яшчэ горшых умовах, а не пайшоў на паклон да гітлераўцаў, знайшоў дарогу ў партызаны. А гэты вольны прыстасаванец. Ці можна давяраць яму? Што ж, пакажуць дакументы, якія ён перадаў.

Разам з тым Мікалай Міхайлавіч улічваў, што разгром фашыстаў пад Сталінградам прымусяць многіх здраднікаў задумацца: а што далей? Паражэнне фашыстаў у вайне непазбежна паставіць здраднікаў перад судом свайго народа. Ці не лепш пакуль што пагадзіцца памагаць Чырвонай Арміі і партызанам, каб заслужыць амністыю? Можна, Сямашка з такіх?

Як бы там ні было, пэўныя дакументы ўжо ён перадаў. Значыць, быў сэнс рызыкаваць, ідучы на сувязь з ім. Калі толькі дакументы не фальшывылі...

Дума, не распранаючыся, Мікалай Міхайлавіч разгарнуў скрутак. Там былі копіі двух сакрэтных распараджэнняў генеральнага камісара гаўляйтэра Кубэ. З аднаго вынікала, што галоўнае гітлераўскае камандаванне рыхтуе летняе наступленне 1943 года пад Арлом і Курскам. Праводзіцца важныя мерапрыемствы, у якіх павінен

быў удзельнічаць і гарнізон Мінска. Асабліва ўвага надавалася ахове і бесперабойнай рабоце чыгуначнага транспарту і шасейных дарог. Мінск лічыўся важнейшым чыгуначным вузлом, якому належала адыграць выключную ролю ў падрыхтоўцы пасляховага наступлення.

Другі дакумент быў не такі важны. У ім паведамлялася, што ў Мінск меўся прыехаць імперскі міністр, рэйхслайтэр Альфрэд Розенберг, афіцыйны ідэолаг фашызму. Намычаліся меры па сустрэчы такой важнай асобы.

Не распранаючыся, Мікалай Міхайлавіч сеў на канапу. Дакументы глыбока ўсхвалявалі яго. Хоць ён ніколі не быў вайскоўцам, але добра разумее, што значыць своечасова папярэдзіць сваіх, у якім напрамку вораг рыхтуе удар. Толькі як папярэдзіць? Івана Красоўскага даўно не было. Зіна і тая чамусьці пачала прыходзіць радзей. Заблагала нядаўна Маня Малаковіч. Цяпер яна, пэўна, не скоро будзе. Што рабіць, каб хутчэй пераправіць звесткі?

Праўда, наступленне намечаецца на лета, час яшчэ ёсць. Але ж адкладваць справу не хацелася. Распранаўся і доўга хадзіў па пакоі, абдумваючы розныя магчымасці ўбачыць Зіну ці Маню. І нічога разумнага прыдумаць не мог.

Увесь вечар Зіна і Маня не выходзілі ў яго з галавы. Хоць бы адна каторая здагадалася, што іх чакае стары вучоны!

Назаўтра раніцай прыйшла Зіна. Мікалай Міхайлавіч не толькі абрадаваўся ёй, але і здзівіўся:

— А яшчэ кажуць, што няма тэлепаты! — смялюся ён, пацскаючы Зіну руку. — Я ж, як фізікііскі жрэн, выклікаў дух Зінаіды Завістовіч, загадаў табе з'явіцца. І ты з'явілася.

— Дзіва, што мне карцела наведваць вас, — у тон яму адказала Зіна. — Бачу, што ў вас ёсць нешта цікавае для мяне.

— Надзвычай цікавае. Чаго вы і не чакаеце ад старога...

Ён хітравата пазіраў на яе, трымаючы ў руках копіі дакументаў, атрыманых ад Сямашкі.

— Вы мяне заінтрыгавалі, Мікалай Міхайлавіч.

— Добра ўжо. Чытайце...

Зіна чытала, перачытвала, зрэдку здзіўлена пазірала на свайго старога настаўніка і сябра, і яшчэ раз чытала.

— Адкуль гэта ў вас?

— Бачыце, і дзед яшчэ спатрэбіўся, — з гонарам сказаў Мікалай Міхайлавіч.

— Вы не адказалі, адкуль гэта, — Зіна працягнула яму паперы.

— Хіба так важна, адкуль?

Яму не хацелася расказаць пра Сямашку і сувязь з ім. Адчуваў, што Зіна і яе сябры не адобраць самадзейнасць вучонага ў такой важнай справе, як разведка.

— Вельмі важна, Мікалай Міхайлавіч. Ад таго, з якой крыніцы ўзяты дакумент, залежыць давер да яго.

— Што ж, тады давадзіце расказаць. Я займеў сувязь у генеральным камісарыяце. Знайшоў-

ся там знаёмы, былы мой студэнт. Гэта ён мне перадаў.

Убачыў на Зініным твары і захапленне, і трывогу, пасляшаўся супакоіць:

— Відаць, не правакатар. Бо калі б быў правакатарам, то мяне ўжо арыштавалі б.

— Мікалай Міхайлавіч, — Зіна загаварыла ўсхвалявана, пранікнёна. — Вы атрымалі вельмі важныя звесткі, я ўпэўнена, што камандаванне Чырвонай Арміі будзе вельмі ўдзячна вам. Але больш без нашага ведама нічога не рабіце. Ваша жыццё і ваша праца дарагія савецкаму народу, было б неразумна без асаблівай патрэбы рызыкаваць імі.

— Хіба вольны гэтыя звесткі не варты маёй рызыкі? — пакрыўдзіўся Мікалай Міхайлавіч.

— Звесткі надзвычай важныя. Я перадам іх у партызанскую брыгаду неадкладна. Але лепей, калі вы без самадзейнасці... Такі ўжо ў нас парадокс...

— Разумею, разумею, — пагляджваючы бараду, пагадзіўся Мікалай Міхайлавіч. Нягледзячы на такое незвычайна суровае папярэджанне Зіны, ён не мог суніць сваю радасць: — І ўсё ж я хоць чым-небудзь аддзякую партызанам за клопаты.

Зіна забрала паперы. Праз дзень пяць яны былі ўжо ў партызанскай брыгадзе, і радысты, зашыфраваны тэкст, перадалі яго ў Маскву. Камандаванне Чырвонай Арміі своечасова атрымала вельмі важную інфармацыю.

Што было з паперамі, калі іх забрала Зіна, Мікалай Міхайлавіч больш не цікавіўся. Гэта ўжо не яго справа. Ён выканаў сваю частку, астатняе даробяць іншыя. Затое ён адчуў сябе ў страі актыўных барацьбітоў. Адмовіцца ад службы ў фашыстаў — гэта пасіўна барацьба. Яна не можа задаволіць чалавека сумленнага, якім па праўду лічыў сябе акадэмік Нікольскі. Калі ўжо наваздаць барацьбітом, то павінен змагацца. Цяпер Мікалай Міхайлавіч змагаецца ў меру сваіх старэйшых сіл. Ад усведамлення гэтай байцоўскай паўнацэннасці адчуў сябе і маладзейшым, і здаравейшым, і здольным на большае. Цяпер і праца над кнігай пайшла хутчэй.

Тым часам з Беларускага штаба партызанскага руху ў партызанскія брыгады, якія дзейнічалі вакол Мінска, прыйшла радыёграма: ужыць усе захады, каб вывесці з Мінска акадэміка Нікольскага, памагчы яму забраць з сабой самае каштоўнае з яго навуковых прац. Сам Нікольскі пра гэтую тэлеграму не ведаў. Прыйшла Марына Малаковіч, пагаварылі пра тое-сёе, потым, быццам бы між іншым, сказала:

— Вамі вельмі зацікавілася Масква. Просіць сказаць, калі зможаце выехаць у лес.

— Цяпер магу, калі запрасіце. Вера Мікалаеўна крыху напавілася. Толькі адна ўмова: забярыце са мной усіх маіх блізкіх, у тым ліку і прафесара Краўцова. Калі хто з іх застаецца тут — пэўная гібель. Фашысты не даруюць ім мае ўцёкі.

— Тады я пачну падрыхтоўку, — задумліва сказала Малаковіч. — І вы рыхтуецеся памалу, каб можна было ў любы момант...

Але момант гэты наступіў яшчэ не скоро. Не так проста было перавезці цэлую сям'ю, у якой трое зусім старых і хворых.

(Працяг будзе).

КОЛЬКІ ГОД мінула, колькі тых мірных вёснаў прашумела...

А вось жа карціны далёкае ваеннае пары не знікаюць, не сціраюцца ў маёй памяці. І бачацца, як колісь, сябры-партызаны ў справах баявых, і хвалюе, як колісь, вобраз мужа камандзіра аднаго са злучэнняў Чарнігаўскіх партызан... Колькі яму зараз? Зусім нядаўна шэсць дзесяткаў адзначыў мой дарагі сябра Юрый Аліферавіч Збанацкі — шырока вядомы ўкраінскі пісьменнік і грамадскі дзеяч. Цяпер вольны сапраўды ён бацька, нават дзед... А мы яшчэ ж тады, у 1943-м, з павагай называлі яго, трыццацігадовага, «Бацькам».

...Вайна. Цяжкі небяспечны час у жыцці нашай краіны. З усіх бакоў ціснуць гітлераўцы. Але савецкія людзі — не скараюцца, мужна абараняюць Айчыну. Змагаюцца самааддана на франтах, у тыле гітлераўцаў. Пад носам у ворага, калі самага стольнага Кіева, у міжрэччы Дзясна—Днепр, стварылі савецкі партызанскі край, які, абмянаючы Чарнігаў, распасіраўся амаль ад вусця Дзясны аж да Беларускага горада Гомеля. І галоўнымі ў гэтым краі былі два сціплыя ўкраінскія хлопцы: «Бацька» — Юрый Аліферавіч Збанацкі, былы настаўнік, рэдактар раённай

газеты і «Кім» — Кузьма Савельевіч Гнідаш, армейскі разведчык, колішні трактарыст з-пад Ромнаў. Абодва — будучыя Героі Савецкага Саюза...

Як цяпер, прыгадваю Старую Гуту, Саракашычы, Бандары і другія вёскі, дзе мне давалася тады бываць з «Бацькам». Нас сустракалі вусатыя дзядзькі і, перш-наперш садзілі Юрыя Аліферавіча на ганаровае месца, у чырвоны кут, а тады пачыналі дзелавыя размовы.

Так было і ў беларускіх вёсках Ніжня і Верхня Жары, калі мы перапраўляліся праз Днепр.

— Ну вось і твая Беларусь. Хочаш, дам табе дванаццаць аўтаматчыкаў, каб правялі праз чыгунку Брэст—Гомель, — ні то жартоўна, ні то сур'ёзна гаворыць Юрый Аліферавіч. — І ідзі сабе ў Беларусь...

— А як Канеў? Хлопцы ж там чакаюць!

— Канеў? Канеў трэба берачы. Гэта зямля нашага вялікага Тараса. І ты не крыўдуй. Абавязак свой помніш, і гэта добра... Як толькі сфарміруем групу, адразу накіруем вас у Канеў...

І твар яго раптам робіцца заклапочаным, добрым і, каб падбадзёрыць мяне, ён гаворыць жартаўліва:

— Вось знішчым гарні-

зон, там табе боты падбярэм па назе — з трафейў жыўём...

А для ворага ён быў грозным. Здавалася, адкуль толькі бяруцца сілы ў гэтага сціплага чалавека, ваявога і бяспрашнага камандзіра? Колькі небяспечных сітуа-

Рыгор НЯХАЙ

МОЙ КАМАНДЗІР,

дый, колькі мужнасці і значнасці! Легенды? Не, былі! Аб гэтым ён праўдзіва расказаў у сваёй дакументальнай кнізе «Мы — не з легенды», часткова перакладзенай на беларускую мову для часопіса «Польмя».

І вось я аб чым зараз думаю...

Часта мы сустракаем у газетах і часопісах прывычную рубрыку: «Чалавек з легенды». Але не з легенды, а з жыцця выйшлі яны, простыя савецкія людзі, і сталі героямі таму, што ўсім сэрцам любілі свой народ, сваю родную зямлю, былі адданымі сынамі Радзімы, вялікім ленинскім заповітам,

...Успамінаецца канец кра-

савіка і пачатак мая 1943 года. Узрыў Кіеўскага чыгуначнага моста праз Днепр і самая жорсткая, бязлітасная блакада нашага партызанскага краю. Сорак восем тысяч гітлераўцаў з танкамі, артылерыяй і авіяцыяй рых-

тавалі татальнае знішчэнне партызанскіх атрадаў, грамадзянскага насельніцтва.

Пасуровелі твары ў нашых камандзіраў... Удумліва схіляліся яны над картай: ведалі, баі будучы цяжка, анімамі. Значыць, будучы паліць і сёлы, і лясы, каб спіхнуць нас у балота, акружыць і разбіць там... Камандзіры сталі маўклівымі: вялікая адказнасць легла на іх. Было пра што думаць, маркоціцца.

Партызаны яшчэ могуць выйсці, прарваць блакадную паліцу. А куды схаваць грамадзянскае насельніцтва? Усё яно шукае ратунку ў партызан. Партызаны ў гэты аднасны час і

павінны праявіць найвялікшую маральную і фізічную сілу, выратаваць тысячы людзей ад пагібелі.

Цяжка давалася нам тады ў Вырэйскіх балотах, ой, цяжка! Ды ўсё ж выстаялі мужныя людзі Збанацкага і Гнідаша, і потым помсцілі

разам з братамі-беларусамі гітлераўцам, не давалі ім спакою ніводнага дня.

Разам з беларускімі партызанамі яны грамілі гітлераўскія гарнізоны ў Брагіне, Хойніках, Лельчыцах, Камарыне. У сваю чаргу беларускія партызаны разам з украінскімі атрадамі знішчалі фашысцкія гарнізоны на Украіне ў такіх раённых цэнтрах, як Любешаў і Камень-Кашырскі. У гэтай сумесняй барацьбе выяўлялася інтэрнацыянальная братняя дружба савецкіх народаў...

Аднак вернемся да нашага камандзіра.

Наша злучэнне ў міжрэччы Дзясна—Днепр адбілася ад карнікаў. Дыхаць стала

МІНАЮЦЬ гады, многае сцраецца ў памяці, але вобразы баяных таварышаў, тых, з кім давялося працаваць у час вайны ў рэдакцыі беларускага ваенна-партызанскага выдання «Раздавім фашысцкую гадзіну», не забываюцца, жыць у сэрцы...

Самым маладым сярод нас, работнікаў рэдакцыі, быў мастак Букаты. У яго і біяграфія была самая кароткая. Знаёмчыся з кім-небудзь, казаў з гонарам:

— Віталь. Па бацьку Аляксандравіч. Прозвішча — Букаты. Скончыў дзевяць класаў. Ужо семнаццаты год размяняваю...

Трохі забягаючы наперад, скажам: слаўнае, але кароткае было і ягонае жыццё. Ён загінуў геройскай смерцю пры выкананні баявога задання. Але памяць пра дарога нам Віталю Букатага ніколі не згасне. Так і стаіць ён перад вачыма — малады, няўрымслівы, храбры юнак. Яго работы і сёння экспануюцца на мастацкіх выстаўках разам з работамі вожыкаўскіх майстроў сатыры, бо і ў нашы дні, нягледзячы на тое, што прайшло амаль трыццаць гадоў, яго малюнкi ўспрымаюцца як вострая зброя супраць фашызму. Яму і яго творчасці прысвечаны добрыя словы і ў юбілейнай кнізе-альбоме «Вожыку» 25 год». І не без хвалявання я ўбачыў нядаўна ў часопісе «Советский художник» (Москва, 1974) плакат Букатага «Савецкія волаты — чырвоная армія, рабочы і сялянскі! Раздавіце фашысцкую гадзіну!»

І вось напярэдадні святкавання трыццацігоддзя перамогі над фашысцкай Германіяй, я зазіраю ашчэ раз у букатаўскі дзёнік.

Гартаю парудзелыя старонкі.

«Будучы ўжо ў спецшколе падрыўнікоў і разведчыкаў, я прачытаў у «Раздавім фашысцкую гадзіну» маленькі, але ёмісты фельетон Максіма Танка «На дне возера На-

роч». Гэты ж фельетон (выразка з «РФГ»¹), — піша Віталь, — я ўбачыў ужо ў Старых на сцяне былога клуба. Гэта была не першая візітная картка акупантам ад нашага партызанскага атрада. Пазайздросціў я мастаку Вальку, якому пашчасціла аздобіць твор пісьменніка гэтакімі дасціпнымі малюнкамі».

І я прыгадваю са смехам і той дасціпны фельетон, і таго яфрэйтара Ганса, які на дне беларускага возера з ракамі чакаў да сябе ў госці Гітлера...

...Творчасць беларускіх

можна сказаць, супрацоўніцтва з Анатолем Астрэйкам.

Усе мы тады святя верылі ў перамогу сонца над змрокам, верылі, што для таго, «каб Сонца засланиць — вушэй асліных мала». І вера натхняла, памагала жыць і змагацца.

Яшчэ да адпраўкі ў набор мы читалі вершы Крапівы, з задавальненнем перачыталі іх у гранках і захапляліся, як у залежнасці ад фактаў і падзей яго сатыра набывае адпаведны інтанацыі, фарбы і адценні — ад плячуга сарказму, бязлітаснага смеху, здэклівай іроніі да жар-

біраў да іх разам з народнымі мсціўцамі знаёмыя мелодыі:

...Грозны ўдар партызан,
Страху ў баях мы не знаём,
З намі стары атаман,
Люба нам з бацькам
Мінаем...

Гнеўную «Песню партызан» ён піша ў брыгадзе Гуляева. Вершы яго нараджаюцца ў атрадзе Ціхамірава, Райцава...

...Кожнае яблына стала
гранатай
Шабляй — травінка, засадаю
гай,
Выйшаў да помсты, да
грознай расплаты
Наш беларускі няскораны
край.

Гэта заключныя радкі верша «Край беларускі». Цяжка цяпер нават сказаць, у якім атрадзе перарабіў ён папулярную песню «Пазарасталі сцежкі-дарожкі» на партызанскі лад, бо яе спявалі і ў партызанскай брыгадзе Пушчына, і ў іншых партызанскіх атрадах. Не ўсюды, безумоўна, паспяваў быць у той час паэт, наш спецкарэспандэнт, але пасля надрукавання ў часопісе гэтая яго песня гучала паўсюдна. Асабліва падабаліся партызанам апошнія радкі:

Мы, партызаны, зброі
не зложым,
Покунь чужынцаў
не пераможам.
Пазарастаюць сцежкі-
дарожкі,
Там, дзе праходзілі
фрыцавы ножкі.

І не толькі на Віцебшчыне, Случчыне ведалі яго, чакалі, бо з'яўленне паэта-воіна радавала народных мсціўцаў, яго песні, лірычныя і сатырычныя вершы натхнялі, клікалі да перамогі.

— Хадзіў я па Мінскай, Пінскай і Гомельскай абласцях з атрада ў атрад. — прыгадваў потым Анатоль Астрэйка, — збіраў матэрыял аб народных мсціўцах, пісаў вершы, якія тут жа чытаў на партызанскіх сходах на лясных палінах і ў вёсках. Абыходзічы нямецкія гарнізоны праз глухія і непраходныя нетры, правальваўчыся часам аж па пояс у брудную твань, праз бары і пушчы, па незлічоных дарогах і ледзь прыкметных ляс-

ных сцяжынках блукаў я з аўтаматам і алоўкам на роднай зямлі.

І куды б яго ні прыводзілі партызанскія сцежкі, ён быў сэрцам і душой з народнымі мсціўцамі. Шчаслівы лёс напаткаў яго партызанскія творы. І можна з упэўненасцю сказаць, што паэт заслужыў гэтакі лёс. «Случкі пояс» і лірыка-сатырычная паэма «Прыгоды дзеда Дубняка Міхеда», якая з нумарам у нумар друкавалася ў нашым часопісе «Раздавім фашысцкую гадзіну» і тут жа перадавалася па радыёстанцыі «Савецкая Беларусь», заваявала шырокую папулярнасць і даўгавечнае жыццё. Жыццядзейнасць і баяздольнасць ягонага «дзеда» мы з радасцю назіраем і ў мірны час, калі з пажоўклых старонак ваенна-партызанскага выдання Дзед Міхед Анатоля Астрэйкі перасяліўся і ўтульна размясціўся на дабротных старонках ягонай кнігі, якая не залежваецца, хоць і вытрымала не адно выданне.

Некалькі дзён назад сустраў я Анатоля, успомніў яго маладога, няўрымслівага, успомніў, як чытаў ён у рэдакцыі першы раздзел сваёй лірычна-сатырычнай паэмы:

...Ды пад старасць давялося
Зноў у рукі стрэльбу ўзяць,
Ходзіць дзед другую восень,
Ходзіць немца паліваць!

Кажуць: калі гавораць гарматы, маўчаць музы. Але ў час Вялікай Айчыннай вайны музыка палымнай сатыры не змаўкала. Сатырычнае слова паэта ваявала з фашызмам, савецкая літаратура і мастацтва натхнялі народ на барацьбу. Музы не маўчалі і на франтах, і ў партызанскіх лясках. Паэты, артысты, спевакі, музыканты рызюкуючы жыццём, прабіраліся ў партызанскія атрады, каб праславіць герайчныя подзвігі народных мсціўцаў і патхніць іх на новыя перамогі.

Міхась ЧАВУСКІ,
былы рэдактар сатырычнага
выдання «Раздавім фашысцкую гадзіну».

І САТЫРА ВАЯВАЛА...

Пісьменнікаў была невычэрпнай крыніцай натхнення і для нашых мастакоў-журналістаў. Ідэйна-эмацыянальная накіраванасць усіх жанраў літаратуры ваеннага часу давала стымул для сур'ёзнага роздуму і пачынаючаму мастаку-журналісту Віталю Букатаму, нацэльвала яго на вырашэнне самых хваляючых надзённых тэм тых грозных дзён.

Ён адчуваў на сабе дабратворны ўплыў Кузьмы Чорнага, які давяраў ілюстраваць яму, па сутнасці пачынаючаму мастаку, свае сатырычныя творы, рабілі ўражанне на Віталю і дапамагалі яму ў творчай працы вострыя, трапныя тэкстоўкі Кандрата Крапівы да ягоных малюнкаў. Многому навучыла Букатага штодзённая,

¹ «РФГ» — скарачана «Раздавім фашысцкую гадзіну».

таўліва-гарэзнай, але таксама не без сарказму, усмешкі, якая б'е праціўніка напават:

Раз фашысці чорны зброд
Пёр калонаю на ўсход.
Падабралася снаціна —
Разлюлі-люлі маліна!..

І вось чым усё скончылася для фашысцкага чорнага зброду:

Хлопцы білі, як маглі,
Немцы трупамі ляглі.
Выйшла фрыцам
дамавіна —
Разлюлі-люлі маліна!

Гэтыя вершы на розныя мелодыі спяваліся ў партызанскіх лясках.

Песенныя матывы натхнялі і адказнага сакратара нашай рэдакцыі Анатоля Астрэйку, які быў лірыкам, а ў час ваеннага ліхалецця стаў і сатырыкам. Песні яго нараджаліся непасрэдна ў партызанскіх атрадах, куды яго пасылалі як спецыяльнага карэспандэнта нашага сатырычнага часопіса і іншых партызанскіх выданняў. Там ён склаў свае вершы, пад-

лягчэй. Ды поўнай радасці не было. «Бацька» наш, Юрый Аліферавіч, хадзіў пануры. Неяк вечарам кажа мне:

— Трывожныя весткі прыходзяць з-за Дняпра, з Беларусі. Рэйдавыя злучэнні Каўпака і Фёдарова пайшлі

лісьці, мабыць, была лясная пасека. А цяпер, у самы разгар лета, лясны стаялі, як прывіды, абгарэлыя, закурненыя, мёртвыя. Я і ўявіць не мог, наколькі была спустошана беларуская зямля, якія пакуты яна прыняла. Але ж людзі заставаліся няско-

гарнізон у Брагіне. Адсюль пры падтрымцы танкаў яны і рабілі свае карныя налёты на мірныя беларускія сёлы. Спрабавалі праікнуць і ў Камарыны.

А Камарыны пад абаронай партызан жыў тым часам сваім амаль што даваенным жыццём. На адной з вуліц вісела шыльдачка: «Фатаграфія». Зайшлі туды партызаны, а там і сапраўды даваенны фатограф займаецца сваёй звычайнай справай. Толькі быда — фоталаперы мала. Партызаны скарысталі ўсю, што была. У многіх яшчэ і цяпер захоўваецца гэтая дарагая сэрцу рэліквія — фота, на якім яны зняты ў той час...

Аднойчы разведчыкі паведамілі, што з Брагіна на Камарыны рухаецца варожая калона з танкамі. Не спадзяваліся гітлераўцы, што на вуліцах на нашы міны. Адзін танк падарваўся. І карнікі пад густым прыцэльным агнём павярнулі назад, пакідаючы забітых і параненых. Праўда, загінулі і двое нашых разведчыкаў — рускі Саша Бондарэў і украінец Паўло Мошчанка. Іх прывезлі ў Камарыны.

Усё мястэчка сабралася на пахаванне. Юрый Аліферавіч сказаў прамову. Грымнуў развітальны салют. А калі пачалі закопваць дамавіны, абвітыя чырвонымі палотнішчамі, першая загаласла нейкая бабуля:

— Дый родная матухна не знае і ў далёкую дарожаньку не праважае...

Так, не праважалі матулі родныя ў той час тых, хто аддаваў жыццё за Радзіму.

Нашы атрады, падтрымліваючы сувязь з міжрэччам, прастаялі ў Камарынскім раёне амаль усё лета 1943 года. Асабліва мне запомнілася вёска Гдзень. Там я знайшоў свой штаб, калі вяртаўся з задання з Канева.

Тым часам на фронце наспявалі важныя падзеі. Зламаўшы фашысцкія дывізіі на Курскай дузе, Савецкая Армія набліжалася да Дняпра. Трэба было рыхтаваць пераправы праз Дзясну і Дняпр, дзе ў нас заўсёды напалатове былі партызанскія флатыліі. Каля 25 перапраў праз Дзясну, Дняпр і Прыпяць разам з другімі партызанамі наладзіла злучэнне Ю. Збанацкага і трымавала іх да падыходу часцей Савецкай Арміі.

Неяк мы ехалі з Дняпра ў свае сёлы. Насустрач — кавалькада машын з браневіком. Мы далі ім дарогу. Машыны сьвініліся. Выходзіць малады прыгожы генерал.

— Партызаны?
— Так, адказвае Юрый Аліферавіч. — Партызаны.
— З Дняпра?
— З Дняпра. Пераправу закончылі. Едзем на расфарміраванне.

Генерал моцна паціснуў яму руку:

— Дзякую вам, партызаны. Ад усёй арміі дзякую. Вы, мабыць, і самі не ўяўляеце, якую вялікую палугу нам зрабілі...

Гэта быў камандуючы арміяй Іван Данілавіч Чарняхоўскі. Яго палкі перапраўляліся на тэрыторыю Беларусі і Украіны.

Шмат год прайшло з таго часу. Але, як жывыя, стаяць у вачах усе падзеі тых дзён. І Дзясна, і Дняпр, і Прыпяць...

Неаднойчы пасля вайны бываў у нас у Беларусі Юрый Аліферавіч Збанацкі. І на з'ездах пісьменнікаў, і па іншых справах. Успамінаў і Камарыны, і беларускіх сяброў, і многія эпізоды з партызанскага жыцця.

У яго вялікай кнізе ўспамінаў «Мы — не з легенды» шмат старонак адведзена Беларусі і нашым чудаўным беларускім партызанам.

У Слоніме пахаваны наш агульны сябра «Кім» — слаўны разведчык. Герой Савецкага Саюза Кузьма Савельевіч Гнедаш і радзетка Ілара Давідзюк... Тут мы сёлета мярруем сабрацца, былія кімаўцы, каб ушанаваць памяць герояў, што аддалі сваё жыццё за вызваленне беларускай зямлі.

МОЙ СЯБАР

далей на захад, а фашысты зусім ашалелі. Паліць сёлы, знішчаюць людзей... Як ты думаеш, што мы павінны рабіць у такой сітуацыі?

— Даць ім прыкурцыць. Абараніць людзей...

— І я так думаю. На Дняпры была паднята наша партызанская флатылія. Дзясны чаюноў і плытоў перакінулі за ноч на правы бераг Дняпра ўсё злучэнне. Высаджваліся ў беларускіх сёлах Верхняй і Ніжняй Жары.

— Дзякую вам, што вы прыйшлі! Гітлераўцы, што сабакі палахлівыя, партызан баяцца, а ні ў чым не відаватых жыхароў паліць... — плачучы, скардзіліся нам вясковыя кабеты.

Наш шлях ляжаў на Камарыны. Спыніліся каля вёскі Пасека. Тут і сапраўды ка-

ранымі. Людзі, як маглі, баранілі свой родны край...

Вось сабраліся мясцовыя жыхары з дзецьмі, радасна сустракаюць і вітаюць нас.

— Калі ласка, заходзьце ў госці, — запрашаюць і адны, і другія.

Юрый Аліферавіч расчуліўся. Потым, усхваляваны, ён дзяліўся сваімі ўражанымі:

— Упершыню я апынуўся на зямлі Беларусі, слаўнай сястры Украіны... Шкада, што ў такое ліхалецце. Я здаўна зачараваны беларускай зямлёй і яе паззіяй. І найпершымі беларусамі ўяўляліся мне Янка Купала і дзед Талаш. Дзе ён цяпер, дзед Талаш? Так і здаецца мне, што зараз выйдзе насустрач вунь з тых хмызоў, прывітае братаў з Украіны.

У часе блакіды гітлераўцы аднавілі і ўзмацнілі свой

ТЕАТР

ПА АСАБІСТЫХ успамінах ведаю: людзі на вайне і адразу пасля яе прадбачліва думалі аб тым, што наступны пакаленні будуць адчуваць арганічную патрэбу да ведацца ад нас, франтавікоў і партызан, як мы перамаглі такога ворага, як ад волжскіх берагоў і каўказскіх стром дайшлі ў маі сорак пятага да Шпрэе. Набліжаецца 30-годдзе з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, наступным маем будзе трыццаць гадоў з дня Перамогі. Мінае час. Цяпер, як кажаў паэт, галоўную службу нясе маладое пакаленне, якое ведае пра вайну з іншак ды ўспамінаў бацькоў і дзедаў, з фільмаў і захаваных у запаветных шуфлядах трохкутнікаў-пісьмаў адтуль, з вайны — дамоў, родным. А пытанне не траціць інтэлектуальнага і эмацыянальнага напалу: «Як вы перамаглі?» Цяпер у ім — зварот да цябе сённяшняга. Быццам чалавек, які чакае ад цябе адказу, хоча і па тваіх цяперашніх паводзінах, рашэннях, поглядах складзі ўражанне аб табе (і аб тваіх франтавых пабрацімах) тагачасным, ваеннай пары.

Хоць у драме, напісанай Іванам Шамякіным, і ў спектаклі тэатра юнага гледача, здаецца, адкрыта такое пытанне не ставіцца, мушу сказаць, што «Экзамен на восень» на сцэне — твор, які дае адказ на яго, а ў некаторых аспектах маральнага канфлікту паміж дзейнымі асобамі і выходзіць з яго.

Пачну размову аб спектаклі з таго, што адначасу суладдзе аўтарскай задумкі і рэжысёрскага «бачання» п'есы (паставіла «Экзамен...» Л. Тарасова).

На маю думку, рэжысёр Л. Тарасова ў п'есе І. Шамякіна ўзрадавалася магчымасці захапіць глядзельную залу гарачымі пачуццямі, вострай інтрыгай, якая амаль да фіналу не дае нам падстаў для ўпэўненасці ў перамоце гэтых і гэтых і ў паражэнні такіх і такіх персанажаў, а «пад заслону» дазваляе ўсё ж пакараць «зло» і апечыць «добра». Пры гэтым не абстрактныя паняцці, а «зло» і «добра» ў дачыненні да жывых людзей, да грамадскай мэтазгоднасці.

Не, ніякай сентыментальнасці на сцэне няма. Але ж вы ў зале не адзіны раз адчуеце, як сціскаецца ваша сэрца, як вочы вільгатнеюць ад слёз.

Падзеі адбываюцца ў хаце і ў садзе высковай настаўніцы Ульяны Паўлаўны. Мас-так А. Салаўёў зрабіў дзівосны па настрой і каларываму каларыту сцэнічны «мікрасвет»: гэта і светлы ад бяроз лясны гай, гэта і пакой, дзе на сцяне ў рамцы сабрана нешта накіталт фоталетапісу дома, гэта і куточак саду. А над усім, сярод галін дрэў, тры абліччы — твары старой жанчыны, салдата і дзіцяці з шырока адкрытымі вачыма. Маці... абаронца... будучыня... Можна і так прачытаць гэтую сімволіку. Калі музычныя акорды, дзе перапляліся і гітарныя пераборы, і маршавы рытм, і рэха хатынскіх званоў, гучаць са сцэны (кампазітар Э. Зарыцкі), а прамень пражэктара «выхоплівае» з прычэмак гэтыя абліччы, сутнасць таго, што толькі што адбылося паміж героямі, эмацыянальна і выўленчай гамай падкрэсліваецца. Тэатр дае ў такім сплыве пачутага і пабачанага намі абагульненне вялікай сілы.

Ульяна Паўлаўна... Якую багатую ролю па псіхалагічнаму нюансу напісаў для Р. Маленчанка драматург! Як шчасліва пабудаваны гэ-

ты сцэнічны характар — жанчына ў асобны момант ўзнімаецца да велічы Маці з вялікай літары і ўвесь час застаецца вельмі зямной, рэальнай, праўдзівай у любым позірку ці жэсце! Двойчы бачыў я Р. Маленчанка ў гэтай ролі і двойчы быў узрушаны яе заглыбленасцю ў душу гераіні. Застаецца такое ўражанне, нібы актрыса даўно чакала сустрэчы з такім драматургічным матэрыялам, а І. Шамякін, пераносзячы штосьці ад жыццёвага прататыпу вобраза ў тэкст п'есы меў на ўвазе яе, Рыму Маленчанка, з тэатра юнага гледача.

Ульяна Паўлаўна — настаўніца. Аднакая партызанка ў мінулым. Цяжка параненая. Прынятая ў партыю

біла б прафесара сябрам, ён паспрыяў бы ў Мінску і Віктару, і Тамашу, які збіраецца паступаць ва ўніверсітэт. Да яе звяртаюцца, спадзеючыся, што матчына сэрца — адступіцца. Не! Толькі што Ульяну Паўлаўну назвалі, як некалі называлі баявыя пабрацімы, — партызанскае сумленне... Трэба бачыць, колькі пакутлівых і насцярожаных думак адбываецца ў гэты момант у позірку Р. Маленчанка: яе гераіня сама правярае сябе... Прымушае быць такой, якой яна і яе таварышы па зброі перамагалі ворага. Такай!

Але мужнасць гераіні спектакля сцвярджаецца не толькі гэтым сюжэтным ходам. Ульяна Паўлаўна у Р. Маленчанка бачыць свет

і яе ўласнае сумленне ў нечым гранічна-акрэсленае. Паплакаць давялося? Што ж, без гэтага няма жыцця: сляза, бывае, прасвятляе і ачышчае душу. Мо і таму Р. Маленчанка так па-акцёрску хоруша хавае ад залы гэтую — адчутую нам ў зале! — матчыну слязу.

Дыялектычны супярэчлівы рэальнага жыцця наогул у спектаклі Л. Тарасова часта знаходзіць выразны мастацкі эквівалент. Скажам, зусім не выпадкова яна даручае спяваць і акампаніраваць партызанскай песні (па-лірычнаму пранікнёны тэкст да яе напісаў А. Вольскі) якраз самаму няўстойліваму пакуль што персанажу — Віктару. Старшыня калгаса Драмашкі, якога так сакавіта і стрымана па фарбах іграе Б. Барысёнак, у адказ на пытанне гараджан пра будзёныя справы ў гаспадарцы са змястоўнай інтанацыяй адказ-

вае: «Змагаемся...» Дзяўчына Света, перажыўшы сваю бяду ў горадзе, падхоплівае тых ратавальных нітакі, што працягвае ёй Тамаш, і кажа з іроніяй не па гадах сталай жанчыны: маўляў, кожны павінен абліць крылы на агні... Актрыса В. Кавалерава тут нібы адразу ў нечым набліжае сваю Свету да рэалізму рамантычнай Ульяны Паўлаўны, таітоўна паказвае перспектыву духоўнага развіцця сваёй гераіні. І ва ўсіх такіх нечаканых «сувязях» і «кантрапунктах» спектакля ёсць мастацкі сэнс, бо яны паўраўнаважваюць і паглыбляюць наша ўяўленне аб персанажам «Экзамену на восень». Разам з магістральным напрамам ідэя-маральнага канфлікту тонкія нюансы ў паказе духоўных шуканняў, якімі жывуць амаль усе персанажы спектакля, складаюцца ў гарманічнае тэатральнае палатно, на якім рэальна абмалюваны чужы сённяшняга дня. Яны чуюць рэха мінулых падзей, яны пільна ўгледваюцца ў свой заўтрашні дзень.

Калі б я выступаў на абмеркаванні прэм'еры, то заўважыў бы, што абодва выканаўцы ролі Радзіёна (У. Баклейчаў і В. Мельнікаў) яшчэ празмерна патэтычна, фарсіруючы гук, вымаўляюць вельмі важны маналог героя, адрасаваны Тамашу. Выглядае гэта так, нібы іх Радзіён паўтарае ўголас тое, што папярэдне вывучыў, як вершаваную рыт-рыку. Барысёнаўскаму Драмашкі нестае пачуцця гумару, нават усмешкі на твары. Пераціскае на камедыіны моманты і Т. Куркевіч, чыя Марына ўвогуле цалкам адпавядае жанру спектакля. Пэўна скванасць перашикае К. Сянкевічу ў ролі Грачаніка паказаць прытоены боль душы гэтага чалавека, і таму ён празмерна адкрыта дэкларуе правільныя формулы паводзін.

Відаць, асобныя пралікі і зразумелыя. Драматург і рэжысёр прапанавалі артыстам у нечым зусім адметны жанравы клімат, і спектакль яшчэ правяраецца на рознай па складу аўдыторыі гледачоў. Адно з прадстаўленняў нам давялося глядзець разам з вучнямі ПТУ. Спачатку яны амаль па-дзіцячы рэагавалі на падзеі, потым прыслухаліся, сталі больш строгімі, а пасля закрыцця заслони доўга ўдзячнымі апладысмантамі выказвалі свае адносіны да паказанага ім на сцэне. Зразумелі па-фас твора. Адчулі яго эмацыянальную насычанасць. Пачулі покліч сумленнага сэрца.

Думаю, што і ў іх «фонд памяці» западуць важныя і змястоўныя ўражанні. Ульяна Паўлаўна — гераіня спектакля, адказвае і на тое пытанне, з якім раней ці пазней іх аднагодкі звяртаюцца да старэйшых: «Як вы перамаглі ў вайну?» Сілай сумлення — не ў апошнюю чаргу. Аб гэтым таксама гаворыць «Экзамен на восень».

Эмпірычная мудрасць гаворыць, што сваім сённяшнім учынкам мы даём ацэнку заўтра і нават паслязаўтра, што толькі час мае права выносіць канчатковы прысуд. Спектакль па п'есе І. Шамякіна ўсім сваім пафасам, не абвяргаючы такой высновы, эмацыянальна гораца сцвярджае не менш жыццёвую думку: ацэнка хай сабе будзе заўтра, адказ жа ты нясеш сёння. Перад самі сабой. Перад блізкімі. Перад грамадствам. Як на вайне. Як на полі бою.

А над сцэнай — сонца. Мірны дзень. Моладзь. Захапляецца нечым, нешта сцвярджае, штосьці адмаўляе. Ды раптам адчуе — не праходзь міма прыкладу, не абмінай вопыту тых, хто перамог на вайне. Маральнага вопыту. Ён багаты і чалавечны.

Барыс БУР'ЯН.

На здымку — у ролі Ульяны Паўлаўны заслужаная артыстка БССР Р. Маленчанка. Фота Ул. КРУКА.

СУМЛЕННАГА СЭРЦА ПОКЛІЧ

ДРАМА «ЭКЗАМЕН НА ВОСЕНЬ» І. ШАМЯКІНА У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА ІМЯ 50-ГОДДЗЯ КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

пасля бою. Цяпер ў яе сям'я: тры сыны. І ўсе — не родныя. Пасынкі. З цягам часу яны адкрываюць гэта. З юначым максімізмам або з разгубленасцю чалавека, які раптам адчувае сябе «падманутым» (і не адзін год!). І кім? Маці... А хто яна сапраўды для таго ж Віктара або Тамаша? Ульяна Паўлаўна — не больш?

Віктар — сярэдні па ўзросце. Гэта ён — «вольны мастак», якому карціць напісаць экспрэсію «Танец п'яных камароў» і гэтым кінуць «костку» праўдалюбцам-рэалістам, каб яны трохі забыліся на яго цыннізм няўдачніка, каб адцягнуць іх увагу. Малодшы Тамаш — той наогул спачатку голасна выкрыквае абураную філіпіку супраць усіх і ўсёго на свеце: калі падманвала маці!..

А яна? Разам з аўтарам п'есы Р. Маленчанка паказвае, што Ульяну Паўлаўну найбольш трывожыць сімптом душэўнай смянеласці. Перш-наперш у Віктара. Антрыза так іграе сілаланыя дуэты гераіні з сынам Віктарам (артыст Я. Грунін), што нам перадаецца яе сапраўдны клопат. Чалавек захапляецца падманнымі агенчымі, ляціць на іх, самога сябе перакохвае, нібы ён «не такі», як усе, бо не жадае пісаць нарматыўныя сюжэты. Маці сэрцам ведае — не, не тое ў Віктара ў душы. Ён хоча жыць лёгка. Гэта крыўдзіць. І Р. Маленчанка адну рэпліку (Ульяна Паўлаўна просіць, каб Віктар скінуў з сябе плашч, які надта падобны да тых, у якіх былі карнікі) вымаўляе з амаль трагічным адчуваннем глыбокай душэўнай раны: сын даношвае чысцёці лахманы — і ў думках, і ў настроях, і ва ўсёй манеры жыцця. Ці хопіць у яго сіл пераадолець чужы ўплыў і вярнуцца да тых высокіх, хай сабе і прапісных ісцін, якія так паслядоўна ўнушала ім дзецім сваім, яна, маці? Ці хопіць?..

Тэатр настойвае на тым, што гераіня — мужны чалавек. Не толькі таму, што рэзка адмаўляецца даць даведку прафесару Бармуцкаму аб быццам доўгім, з сорак першага года, яго партызанскім стажы. Дарэчы, паядынак з В. Лебедзевым, які трымаецца ў ролі прафесара паважна, чалавекам, якому забяспечана месца на старонках энцыклапедыі і адно хацелася б — каб там пісалася: «З 1941-га...» Яна бачыла яго ў асяроддзі падпольшчыкаў у сорак першым, але потым па сорак трэці не ведала аб ім нічога, не сустракала, калі хадзіла на сувязь, — таму даведкі не можа даць. І не дасць! Хай сабе такая даведка зра-

такім, які ён ёсць на самой справе, і робіць яго такім, якім ён павінен быць у адпаведнасці з яе ідэаламі. Яна не спадзяецца на тое, што чалавек адразу ж можа абраць правільны шлях у жыцці. Асабліва малады чалавек такі, як Віктар або Тамаш. Ён не надта бянтэжыць танны эпітаж сярэдняга сына; спачувальна ставіцца яна і да гора малодшага. Але трагедыі пакуль што няма. Бо гэтая жанчына на вайне зведала, што такое сапраўдныя вартасці чалавека.

Прынамсі, Р. Маленчанка і рэжысёр Л. Тарасова мізансцэнамі і мімічнай іграй часам даюць гледачу глыбей адчуць істотнае крэда «партызанскага сумлення». Умоўна кажучы, гераіня «Экзамену на восень» спадзяецца на той «фонд памяці», дзе любы чалавек захоўвае ў дзяцінстве атрыманае ўяўленне аб правільным жыцці. Далейшы перажыванні і падзеі папаўняюць гэты «фонд». Нават такі ўпарты прыхільнік «вольнага мастацтва», як Віктар, хоча адмахнуцца ад урокаў сённяшняга жыцця і не пуская іх у той «фонд», раней або пазней і ён пачуе покліч сумлення, свайго і матчынага. Але ці здолее ён адказаць на покліч справай? Гэта ўжо залежыць і ад яго самога. Яна той покліч пасылае і будзе пасылаць...

Магчыма, тым і прывабны гэты вобраз, што натура маці раскрываецца без адназначнасці, хоць паўторам, іграецца на сцэне меладрама, а Ульяна Паўлаўна — персанаж па тэатральнай кваліфікацыі абсалютна «станоўчы». Я назваў бы характар, створаны Р. Маленчанка, так: гэта з а ч а р а в а н ы характар рэальнага жыцця практык. У самых узвышаных матчыных парываннях яна «не адрываецца ад зямнога», ступаючы па зямлі, бачыць даляглядзі вялікага жыцця. Ды і жыць адно ўладкаваным сённяшнім днём (уладкаваным любым коштам!) яна не згаджаецца і не згодзіцца.

Радзіён — на правільным шляху. Акрылены хлопец, ён абергае паветраны прасторы Радзімы. Лётчык. Віктар, трэба спадзявацца, нарабіўшы глупстваў, ашукаўшы сам сябе, усё ж знойдзе сілы, каб станаўленне чалавечай асобы ў ім, як кажуць, адбылося. Тамаш застаецца максімістам, яна здагадваецца аб гэтым, дык жа

СПЕКТАКЛЬ

ГУЧЫЦЬ У ЭФІРЫ

Тэатр ля мікрафона... Сярод усіх відаў сцэнічнага мастацтва ён набыў роўныя правы. Радыё, аўдыторыя-ягога — сотні, тысячы, мільёны слухачоў, засведчыла творчую змястоўнасць спектакляў, што выконваюцца перад мікрафонам. Возьмем апошнія прыклады — «Вякапомныя дні» па раманах М. Лынькова, «Песню Дзвіны» па раманах Т. Хадкевіча, «Хлеб» па апавяданні І. Шамякіна і «Першы генерал» па аповесці таго ж аўтара «Лёс майго земляка». Перад слухачамі паўсталі яскравыя вобразы герояў, былі разгорнуты хвалючыя старонкі эпаса.

Заслугоўвае ўвагі актыўная праца на рэспубліканскім радыё вядомых артыстаў — З. Браварскай, В. Тарасова, М. Захарэвіч, Л. Давідовіч, П. Дубашынскага, Б. Уладзімірскага, В. Белавосціка, А. Кашкера, Р. Маленчанка...

Творчай удачай апошняга часу трэба лічыць радыё-спектакль «І нічога ўзамен» па аднайменнай аповесці А. Савіцкага (інсцэніроўка А. Залеўскага, рэжысёр С. Гурчы).

З героямі гэтага праявіліся радыёслухачы ўжо сустракаліся не аднойчы. Інсцэніраваліся яго апавяданні, аповесць «Самы высокі паверх», адзначаная разам з іншымі творами А. Савіцкага прэміяй Ленінскага камсамола Беларускага ўрада.

У цэнтры аповесці «І нічога ўзамен» — малады ўрач Галіна, якая пасля заканчэння медыцынскага інстытута прыязджае ў раён працаваць.

— Будзеце на паўтары стаўкі, — гаворыць ёй загадчыца мясцовай бальніцы Галіна Сямёнаўна Твораж. — Поўная — тэрапеўтам і палову — вушнікам. Месяцы тры стаўка вушніка ў вас будзе поўная — Барэцкая наша ў дэкрэце...

Усё пачыналася ладна-складна. І месца добрае, і з жыллом парадак. Толькі... Вось гэта «толькі» і не дае спакою маладому ўрачу. Галіна прыгледзе зусім нядаўна: выселле сваёй сяброўкі Вольгі і знаёмства з будучым вучоным Валерам.

Вольга, Вольга!... Ці не па тваёй ініцыятыве калісьці было заснавана іх дзявоцасць трыо? Ці не ты першай выступала супраць шлюбу? І вось сама выходзіш за Сцяпана...

У той вечар да Галіны падшоў Валера. Яны танцавалі «Вальс кветак», гаварылі, гаварылі, гаварылі... Менавіта ў тыя хвіліны і нарадзілася ў дзявоцым сэрцы каханне да гэтага маладога чалавека. Потым яны сустракаліся яшчэ некалькі разоў. І Галія пераканалася, што кахае Валера. Кахае моцна, самааддана.

Цяпер жа, прыехаўшы ў пасялковую бальніцу, гэта пачуццё ўзмацнілася. Сёння

Галіна добра ведае, што без Валеры цяжка прыйдзеца...

Па-рознаму ставяцца медыкі да прыезду Галінага жніха. Медсястра Зіначка бачыць, што пасялковая бальніца страціць спецыяліста, Рамантык Габінаў бачыць у Галі разумнага субяседніка, чалавека, якому ён яўна сімпатызуе.

Прыезд Валеры ў пасёлак нічога, аднак, не змяніў. Валеры, праўда, выказаў жаданне зарэгістравацца, але не было неабходных дакументаў аб скасаванні яго першага шлюбу...

Галія ж за гэты час многае перадумала, перажыла, і цвёрда рашыла не абкрадваць кагосьці, не шукаць свайго шчасця ў няшчасці другога...

У радыёспектаклі выступалі заслужаная артыстка БССР М. Захарэвіч (Галіна), заслужаны артыст БССР В. Белавосцік (Габінаў), заслужаная артыстка БССР Г. Арлова (Твораж), народная артыстка БССР Г. Макарава (Данілюк), артысты А. Мазлоўскі (Валера), З. Зубкова (Зіначка)... Яны пазнаёмлілі шматлікіх аўдыторыю радыёслухачоў з нашымі сучаснікамі, з іх клопатамі, марамі.

Поспеху радыёспектакля ў многім садзейнічала музычнае афармленне, у якім асабліва вылучаецца сола на гітары артыста эстраднага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё А. Пабыржэнага.

Адзначаючы дзень радыё, хочацца шчыра падзякаваць аўтараў, якія шырока выкарысталі «газету без паперы і адлегласці» для стварэння цікавага і хвалючага спектакля.

В. ДЗВІНСКІ.

«Дзёрнавіцкія папруды» славяцца ў Верхнядзвінскім раёне. Колькі песень выканаюць сельскія артысты, колькі трапных частушак пачуеш ад галасістых дзяўчат. А яшчэ полечка, кадрыля... Артысты-аматары Дзёрнавіцкага сельскага клуба — удзельнікі заключнага канцэрта і абласнога фестывалю фальклорнага самадзейнага мастацтва Віцебскай вобласці.

Фота М. ШМЕРЛІНГА.

Дзвесце першая «прэм'ера»

Кінастужкам, якія ў бліжэйшы час выходзяць на экраны, прысвячаюцца цэлыя старонкі і нават развароты інфармацыйна-рэкламнага бюлетэня «На экранях Беларусі». Удалымі атрымаліся, напрыклад, такія развароты на фільмы «Таварыш генерал», «Да апошняй хвіліны», «Каліна чырвоная», «Дума пра Каўпака», «Цешча» — і інш.

Фотакадры, а яны займаюць больш палавіны плошчы часопіса, удала кампануюцца мастаком Іванам Грыдзіным, расказваюць пра ідэйна-мастацкі змест фільмаў.

На старонках бюлетэня рэгулярна друкуюцца агляды на беларускія дакументальныя фільмы і кіначасопісы. Уведзены рубрыкі: «Навіны дакументальнага кіно», «Для вас, працаўнікі вёскі», іншыя тэматычныя падборкі.

Адказны сакратар бюлетэня Віктар Поляк расказвае: — Семнаццаць гадоў назад, калі выйшаў першы нумар гэ-

тага выдання, ён быў памерам са школьны сшытак і меў усяго восем — дзевяць старонак тэксту. За гэты час бюлетэнь павялічыўся да чатырох аркушаў. Яно і зразумела. Сёння на экраны рэспублікі выпускаецца ў месяц фільмаў у тры разы больш, чым у пяцідзесятыя гады. І на кожны з іх неабходна адгукнуцца...

А нам яшчэ чытачы пісьмы шлюць. Юнакі і дзяўчаты пытаюцца, як стаць акцёрам! Просьба даслаць фота любімых выканаўцаў ці надрукаваць тэкст песні. Дарэчы, па іх просьбе ў майскім выпуску паўторна «прагучыць» папулярная песня з кінапапеі «Вызваленне», якая называецца «Апошні бой».

Кінабюлетэнь «На экранях Беларусі» — вядомае выданне. Яго тыраж складае зараз каля 180 тысяч экзэмпляраў. Ён разыходзіцца ва ўсе куткі рэспублікі.

А. ПЯТРОВІЧ.

ШТРЫХІ
ДА ПАРТРЭТА

АСАЛОДА ЖЫЦЦЯ

Калі акцёр «трымае» на сваіх плячах цэлы канцэртны вечар — гэта выдатна. Танцамі або спевамі ён чаруе публіку. Святло, малюнічыя касцюмы, змены рэпертуару, сутнасць і «антураж» нумароў спрыяюць таму, што застаецца ўражанне мастацкай разнастайнасці. А чытальнік? У яго — пісьменніцкае слова. Дыяпазон інтанацыі, стрыманы жэст, мімічныя ілюстрацыі... Што яшчэ? Здаецца, усё. І вось з гэтым ты павінен «трымаць» залу на працягу канцэртнага вечара.

...За плячыма Рыгора Пятрэнікі не надта вялікі жыццёвы шлях. Але і ён быў абпалены Айчыннай вайной! Механік-вадзіцель браневіка разведудова, Пятрэнка прымаў удзел у баях на Другім і Трэцім Украінскіх франтах, на Першым Беларускам. Восем урадавых узнагарод упрыгожылі грудзі воіна.

На прафесійную сцэну ён прыйшоў з мастацкай самадзейнасці. Скончыў Кіеўскі тэатральны інстытут. Працаваў у Адэсе ў драматычным тэатры Савецкай Арміі, у Львоўскім, Ташкенцкім, Вільнюскім тэатрах. Атрымаў званне лаўрэата рэспубліканскага конкурсу артыстаў-чытальнікаў у Літве.

Станаўленне яго як акцёра філарманічнага профілю адбылося ў Мінску. Тут ён працаваў цікавы і разнастайны рэпертуар.

У артыста ёсць з чым выступаць. Рэпертуар — багаты і разнастайны. У ім — сусветная класіка, творы рускай класікі і сучаснай савецкай літаратуры, творы беларускіх пісьменнікаў. Пушкін, Лермантаў, Л. Талстой, Блок, Горкі, Ясенін, Шалахаў, Хемінгуэй, Твардоўскі, Броўка, Куляшоў, Танк, Панчанка... Ён натхнёна чытае гэтых аўтараў перад сваёй шматлікай аўдыторыяй.

Асобна хочацца сказаць пра літаратурныя кампазіцыі Р. Пятрэнікі, якія ён ствараў і сам выконвае. Гэта надзвычай нялёгкае справа — напісаць мастацка-цэласную канцэртную праграму, арганізаваную пэўнай задумай, ідэяй, стройнаю і суладнаю ў сваіх кампанентах. У гэтым кірунку Р. Пятрэнка дасягнуў поспехаў у такіх кампазіцыях, як «Паззія, народжаная Кастрычнікам», «Сатыра і гумар у савецкай паззіі», «На ўвесь голас», «Стары і мора», «Ля чалавечага сэрца», «У стыхі верша», «Вянок».

Гастролі... Гастролі...

Яны заўсёды плённыя для артыста.

«Р. Пятрэнка прадэманстраваў вельмі высокі клас дэкламацыі, — піша карэспандэнт уральскай газеты «Знамя коммуны». — Яго рэпертуар разнастайны... Кожны твор сустракаўся дружнымі апладысмантамі ўсёй залы, і я не памылюся, калі выкажу думку прысутных на канцэрте словамі: «Гэта цудоўна!»...» А вось словы карэспандэнта «Літаратурной России»: «Артыст на эстрадзе прасты і натуральны. Нічога напакана. На сцэне, сканцэнтруючыся перад выкананнем, ён не «варожыць», не перабольшвае важнасці таго, што адбываецца...» І ў той жа час арганічны ў кожнай эмацыянальнай фарбе, у кожным сказе.

Слушна сказана: Рыгор Пятрэнка трымаецца на сцэне заўсёды проста. Ён — у вобразе, у сутнасці твораў, якія выконвае. Ён нібы адключыўся ад часу і рэчаіснасці, калі расказвае рамантычна-трагедыю гісторыю рыбака («Стары і мора» Э. Хемінгуэя). Ён жыць з героямі кампазіцыі паводле твораў Андрэя Платонава «Ля чалавечага сэрца». Ён умее глыбока, пранікнёна пе-

радаць любоў і гнеў Блока і Маякоўскага, Ясеніна, Твардоўскага, Раждзевенскага. Ён з любоўю раскрывае багацце і характава паззіі беларускіх майстроў слова — Пятруся Броўкі, Аркадзія Куляшова, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, паэтаў маладзешскага пакалення. Ён вольна адчувае сябе ў мастацкай стылі твораў, якія выконвае. Найпершы яго клопат — выявіць унутраны, глыбінны сэнс твора, яго ідэйна-эстэтычны вартасці. У артыста ёсць досыць высокая прафесійная культура, каб гэтага дамагацца.

...Артыст-чытальнік у дарозе... Не кожны ведае, што гэта значыць, што даводзіцца яму часам спазнаць. Абсяг паездкаў Р. Пятрэнікі даволі шырокі. Камандзіроўкі кідалі яго і ў пустыні Сярэдняй Азіі, дзе ён выступаў перад геалагамі-разведчыкамі. І на Далёкі Усход, — там некалькі разоў яго на канцэрт на рыбалоўны сейнер даставіў нацер. У Калінінградзе трапіў на траўлер да маракоў, якія шэсць месяцаў былі ў моры: сустрача працаўнікоў мора з нечым родным, шчымымі блізімі — вось што азначае такі канцэрт... А ў Данбасе на час давалася зрабіцца шахцёрам, даваць пад зямлёй гарыякам па тры канцэрты ў дзень у час перазме-нак...

Вельмі розныя аўдыторыі, вельмі розныя слухачы. Але

трэба, каб усе яны былі задаволены выступленнем, каб атрымалі ад іх мастацкую асалоду і адпачылі душой.

Задача для чытальніка — не з лёгкіх. Рыгор Пятрэнка заўжды памятае гэта. Едуць у далёкую, працяглую камандзіроўку, ён вязе з сабой рэпертуар, разлічаны на разнастайную аўдыторыю. І — вар'іруе яго, мяркуючы па катэгорыі слухачоў, перад якімі будзе выступаць.

Як зазвычай, Рыгор Пятрэнка пэўнае месца ў сваіх канцэртах аддае беларускай літаратуры. Чытае творы пісьменнікаў нашай рэспублікі — класікаў і творчай моладзі, — сам перакладае іх і папулярна за межамі Беларусі. Хацелася б, каб гэтая папулярнасць была больш актыўнай, больш плённай. У бліжэйшых планах чытальніка — праграмы, прысвечаныя беларускай паззіі, творчасці Аркадзія Куляшова. Увогуле, бліжэйшыя планы артыста досыць цікавыя, змястоўныя — Прышвін, Купрын, Бунін...

Рыгор Пятрэнка даўно ўжо ўпэўніўся, што выбраная ім творча-жыццёвая дарога — далёкая ад лёгкіх і гладкіх. Але ён у выбары сваім не расчароваўся. Гэта для яго своеасаблівае рамантыка. Адсюль узнікае нават асалода творчасці. Асалода жыцця.

І. КУДРАУЦАУ.

Мне часта сніцца вайна: уздыбленая выбухамі родная беларуская зямля, начное неба, спаласаванае вогненнымі трасамі кулямётных чэргаў. Ян у калейдаскопе бачу твары баявых сяброў, з якімі разам давалася ваяваць.

Незабытая светлая памяць аб загінутых таварышах і радасць сустрэч з сябрамі, якія засталіся ў жывых, прымусілі мяне, прафесійнальнага лётчыка, узняцца за пяро. Мне хочацца, каб наша моладзь ведала, як мы, 18—20-гадовыя юнакі не шкадуючы жыцця, біліся з ворагам на франтах Вялікай Айчыннай вайны ў імя Перамогі, міру, у імя сённяшняга дня.

У маёй кнізе ўспамінаю — сапраўдныя падзеі, факты, людзі. Неацэнную паслугу аказала мне асабістая лётная кніжка, якая цудам захавалася, а тансама ўспаміны і пісьмы аднапалчан. У лётнай кніжцы з храналагічнай дакладнасцю адзначаны месцы і дні баявых вылетаў, імёны і прозвішчы лётчыкаў-знішчальнікаў, якія ваявалі разам са мною.

Прапаную ўрываць са сваёй будучай кнігі «Іду на таран» і буду рады, калі ён зацікавіць чытача.

Аўтар.

ПРЫЙШЛА вясна 1944 года. Пасля зімовага сну ва ўсёй сваёй красе ажывала прырода. Высока ў майскім небе над пачарнелымі палымі звонка заліваліся жаўрукі, нібыта клікалі сваімі песнямі арагата ў поле. Але арагатаў не было відаць — прыфрантавалі паласа.

Знаёмыя карціны жыва нагадалі мне родную вёсачку Будзёнаўку пад Бабруйскам, бацькоў, сястру, малодшых братоў, аднагодкаў басаногага дзяцінства. І толькі счарнелы ад гразі перакрыжаванні дарог з указальнікамі на нямецкай мове, папільшчы ды яшчэ артылерыйская кананада вярталі да суровай франтавай рэчаіснасці.

...Было ўжо далёка за поўнач, а мы з Аляксеем Калюжным анік не маглі заснуць. Перад вачамі паўставалі карціны мінулага бою.

Аляксей Калюжны — рускі, мяне, беларуса, жартам называў «бульбянікам». Але я не крыўдзіўся, таму што ён мой сябар, добры чалавек і вопытны лётчык. З ім у пары спакойна лятаць. Ён заўжды прыкрые цябе, свечасова папярэдзіць аб набліжэнні ворага.

Незадоўга да вайны Аляксей, ці як я называў яго — Лёха, закончыў школу. Марыў стаць інжынерам. Але грывнула вайна, і ён стаў вярнуцца лётчыкам — знішчальнікам.

А раніцай 26 мая мы з Калюжным вылечалі на «вольнае паліванне». У раёне Багушэўска, на шасейнай магістралі Орша — Віцебск убачылі вялікае скапленне варожай тэхнікі. На брычочым палёце нечакана вынырнула з за лесу на калону немцаў і пачалі паліваць яе агнём з гармат і кулямётаў. Мне добра было відаць, як ад нашых куль і снарадаў успыхвалі цягачы, аўтамашыны, узрываліся бензавозы, выкідваючы ў неба вогненныя фантаны, у жаху і паніцы разбігалася салдатня. Зрабішы некалькі заходаў, мы білі фашыстаў, пакуль былі боепрыпасы.

Сэрца перапаўняла радасць, хацелася спяваць. І я непрыкметна для сябе заспяваў:

Белоруссия родная,
Украина золотая,
Наше счастье молодое —
Мы своими «ястребками»
отстоим...

Апошнія словы песні я праспяваў на свой лад, палётнаму.

Відаць, па радыё мяне пачулі на камандным пункце, таму што ў тую ж хвіліну ў навушніках шлемафона пачуўся строга голас:

— Дваццаты!.. Дваццаты!..
Вы што там, на канцэрта?

— Нік не. Заданне выканана. А песня вырвалася неўзапрак, — адказаў я і адчуў, як адразу пацяплеў далёкі голас:

— Ну, добра. Канцэрт будзем лічыць закончаным. Хутчэй вяртайцеся.

Я падаў каманду Калюжнаму: «Ідзі за мной» і на

малой вышыні, каб нямецкім самалётам было цяжэй нас знайсці, пайшлі да свайго аэрадрома.

Тым часам наш 18-ы гвардзейскі знішчальны авіяполк з-пад Смаленска перабазіраваўся на прыфрантавы аэрадром Заольша, што знаходзіўся на поўдзень ад чыгуначнай станцыі Лёзна. Да лініі фронту адсюль было, як гаворыцца, рукой падаць.

Старшы лейтэнант Пінчук па вашаму загаду...

Але начальнік штаба Глядзілаў — высокі, хударлявы падпалкоўнік з чырвонымі адблосоніцы вачамі стомлена махнуў рукою:

— Сядай, артыст. Дакладваць пасля будзеш, — ён разгарнуў карту, — а зараз хутчэй узнімай у паветра сваю чацвёрку і на максімальным рэжыме цісні вось

Мікалай ПІНЧУК,

Герой Савецкага Саюза, заслужаны ваенны лётчык СССР

У РОДНЫМ НЕБЕ

Каб не прыцягваць увагу праціўніка, на новае месца дыслакацыі мы пераліталі невялікімі групамі па 6—8 самалётаў на брычочым палёце. Тэхнікі, матарысты, аружэйнікі разам з батальёнам аэрадрома абслугоўвалі размясціліся побач у зямлянках, палатках, а лётны састаў раскватараваўся недалёка ў невялікай вёсачцы. Мы заўжды па магчымасці размяшчаліся са сваімі няхітрымі пажыткамі паблізу аэрадрома. Што ні кажы, а калі машыны пад рукою, яно нежак спакойней на душы.

Не паспелі мы добра ўладкавацца на новым месцы і выпасца, як раніцай нас выклікалі на аэрадром. Разам са мною ў машыне апынуліся лётчыкі Арсеньев, Баландзін і Карніенка. Некалькі хвілін траскі па прасёлкавай дарозе, і машына спынілася ля ўзлётнай паласы:

— Выходзьце, браткі, на размінку, — жартам скамандаваў я. Да машыны тым часам падбег тэхнік і крыкнуў:

— Старшага лейтэнанта Пінчука тэрмінова да начальніка штаба палка!

Ну, думаю, цяпер НШ усыпле мне як след за ўчарашні «канцэрт».

Пераступіўшы парог штабнога памяшкання, я па ўсёй форме пачаў дакладваць:

— Таварыш падпалкоўнік!

сюды, — начальнік штаба тыкнуў пальцам у раён Віцебска, — прыкрыйце нашы войскі. Не бавячыся, на дапамогу табе падызце чацвёрка Запаскіна. Ён з хлопцамі вось-вось павінен быць тут.

Глядзілаў размяў цыгарку і, пільна ўглядаючыся ў мой твар, цёпла, па-бацькоўску дадаў:

— Не падвядзі. Ты ж зараз у сваім небе за гаспадара. Задача зразумелая? Ну, жадаю ўдачы.

Я хутка выскачыў са штаба, на хад аддаючы загады свайму вядзёнаму і другой пары лётчыкаў.

У лічаных хвілінах чацвёрка нашых чырваназорных «якаў» узнялася ў паветра і, набраўшы вышыню, узяла курс на Віцебск. На падыходзе да раёна баявых дзеянняў мой вядзёны Барыс Арсеньев перадаў па радыё:

— Камандзір, уперадзе па курсу нямецкія самалёты!

Я ўжо і сам бачыў іх, вырасыў узняцца яшчэ метраў на 500. У паветраным баі вышыня часта вырашае многае. Хто вышэй, у таго ёсць перавага ў выбары маневру і атакі. Следам за мной, не затрымліваючыся, узняўся і таварыш.

Вышынямер паказаў 4,5 тысячы метраў. На вялікай хуткасці мы пайшлі на збліжэнне з нямецкімі «месэрамі». Іх было восем — удвая

болей за нас. Яны ляцелі двума чацвёркамі, трымаючы дыстанцыю ў 600—800 метраў.

У такіх выпадках на роздум часу не застаецца. І я адразу перадаў Арсеньеву: «Атакую першую чацвёрку». А Баландзіну загадаў звязаць боем другую чацвёрку «Ме-109».

Вораг, адчуваючы сваю колькасную перавагу, прыняў бой. Ён пачаўся з віражоў, а пасля працягваўся на вертыкальным маневру. На крутой горды мой «Як» дагнаў аднаго «месэра». Ад прамога пападання 37-міліметравага снарада нямецкі самалёт узарваўся.

Але не паспеў я аддыхацца, як убачыў, што другі фашыст заходзіць у хвост Арсеньеву. Гэта магло трагічна скончыцца для майго вядзёнага, і я хутка папярэдзіў яго па радыё:

— Барыс, улева, рэзка ўлева, на хвасце немец!

ландзіна. Самалёт жа Мікалай Карніенкі падбілі, і ён вымушаны быў выйсці з бою. Валодзя Баландзін збіў аднаго «месэра».

Адважна білася наша другая чацвёрка знішчальнікаў на чале з камандзірам эскадрылі капітанам Запаскіным з васьмёркай «фокер-ульфаў-190». Яго вядзёны быў вельмі тэмпераментны грузін Марыян Абрамшвілі. Другая пара — Захараў і Лук'янчанка. Аб іх вылецце я пачуў па радыё з каманднага пункта палка.

У чарговым заходзе камэск Уладзімір Запаскін удалим маневрам выбраў зручную пазіцыю і падпаліў «фокер». Астатнія самалёты ворага павярнулі назад.

— Вось, Марыян, нам з табою адзін фашыст на дваіх дастаўся, — пажартаваў ён, супакойваючы свайго гарачага таварыша, якому на гэты раз не пашанцавала

М. Пінчук (справа) і В. Запаскін. Усходняя Прусія. 1945 г.

Увесь бой працягваўся каля 15 хвілін. Недалічыўшыся чатырох самалётаў, нямецкія піраты ні з чым павярнулі назад. Мы ў гэтым баі, нягледзячы на колькасную перавагу ворага, страт фактычна не мелі. Праўда, быў падбіты, як я ўжо казаў, Карніенка. Мы думалі, што наш таварыш загінуты. Як-потым высветлілася, варожы снарад трапіў у задняе бронешкло кабіны. На нейкае імгненне ў лётчыка пацямнела ў вачах, і ён не зусім упэўнена павярнуў самалёт у бок свайго аэрадрома.

— Дрэнна бачу, — перадаў Мікалай на КП.

З каманднага пункта яму адказалі:

— Паспрабуйце як-небудзь дацягнуць да аэрадрома.

Перамагаючы боль у вачах, Карніенка ўдала прызямліў самалёт. Ля краю пасадачнай паласы былі напалатовае пажарная і санітарная машыны.

У той дзень у маёй асабістай лётнай кніжцы з'явіўся новы запіс: «27 мая 1944 года ў паветраным баі ў раёне Віцебска ст. лейтэнант М. Р. Пінчук збіў два нямецка-фашысцкія знішчальнікі «Ме-109».

Так я адзначыў сваё вяртанне ў неба роднай Беларусі.

Літаратурны запіс
І. СУЧКОВА.

З ВІЧАПНА наведвальнікі мастацкай выстаўкі на творах пазнаюць мастака. І чым больш таленавіты мастак, тым больш і глыбей «раскрывае сябе». Ён не фатаграфуе персанажы, а лепіць іх, па філасофску асэнсоўвае, стварае вобразы, укладвае ў іх сваё, перажывае, тое, што прадывітвала яму некалі само жыццё. Аб некаторых мастаках мы, наведвальнікі, пасля выстаўкі адразу ж пачынаем лёгка разважаць, спрачацца, нават навізаць свае разуменні іншым. Маўляў, гэта па-сучаснаму, і не кожнаму дадзена зразумець мастака і яго творчасць. А вось, калі пакідаеш выстаўку Міхаіла Андрэевіча Савіцкага, некаторы час хочацца маўчаць, суперажываць усе з'явы і абставіны, у якія трапілі героі яго твораў. Героі ж тыя нашы сучаснікі, яны застылі на палатнах і застаюцца на вякі.

26 красавіка г. г. адкрылася выстаўка твораў М. Савіцкага ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. У час агля-

СЭРЦАМ ПЕРАЖЫТАЕ— У ТВОРЧАСЦІ

калі цягнукоў з Усходу, а потым з Захаду, а сыны не прыязджалі. Хутка Савіцкі атрымаў паведамленні, што Аляксей, Іван і Уладзімір— афіцэры Савецкай Арміі— загінулі ў баях з фашысцкімі захопнікамі і пахаваны з вайскавай пашанай, а Міша прапаў без вестак. Але ж у невядомасці ёсць надзея, і маці працягвала лічыць цяжкі, прыслухоўвацца да начных крокаў на дварэ.

Нарэшце... Прышло пільмо з Венгры ад Мішы, што ён служыць у Савецкай Арміі. Так, служыць... Бацькі былі бязмежна рады, што хоць меншы застаўся жывы. Нічога яшчэ не ведалі, праз якое страшэннае пекла прайшоў іх сын.

...Некалькі месяцаў Сева-

стопальскай абароны. Палірук марской пяхоты Міхаіл Савіцкі б'ецца з ворагам да апошняга патрона, да апошняй гранаты і ў знямоце трапляе ў палон. Адзіночная камера, на руках—ланцугі... Бухенвальд. Уцёкі... Зноў палон. Дахау. Але гітлераўцы не паспелі ўсё спаліць: вываленне!..

Для многіх нашых мастакоў галоўнай тэмай у іх творчасці стала Вялікая Айчынная вайна. У Савіцкага, напэўна, больш цяжкі лёс, як у каго іншага. Ён глыбока зразумеў цану жыцця і таму на ўсе вочы ўбачыў прыгажосць свету. Яго зварот да тэмы вайны заканамерны: Міхаіл Андрэевіч у сваіх творах выкрывае чалавечанавісніцкую сутнасць фашызму, заклікае змагацца за шчасце, за мір на зямлі.

Вялікі сэнс закладзены ў творах Савіцкага, прысвечаных вайне. Напэўна, нідзе так, як на вайне, не раскрываюцца характары людзей, нідзе так не агальнеца агіднае і нідзе так не выяўляецца ўсё лепшае.

Некаторыя мастакі папяркалі М. Савіцкага: маўляў, аджыла, устарэла тэма вайны і досыць пісаць пра яе. Але не, гэта няпраўда. Ваенна-патрыятычная тэма—гэта не толькі наш учарашні, але і сённяшні, і заўтрашні дзень. Яна—не ў «апісанні вайны», а ў закліку да барацьбы супраць вайны, да змагання за мір. І так яна паўстае ў Савіцкага. Паэт Мікалай Грыбачоў пісаў у «Літаратурнай газеце»: «Не зразумеўшы правільна нашага чалавека на вайне, мы наўрад ці зразумеем яго да канца і ў мірных умовах».

На велічным батальным палатне жывалісца М. Савіцкага «Поле» мы бачым залацістую ніву калгаснай збажыны, якую вырасталі працавітыя рукі хлебараба. Але не суджана яму ўбраць хлеб. Бо па шырокаму полю чорныя варожыя каскі рассякаюць каласістую збажыну. Некалькі нашых байцоў кінулася ў рукапашную, яны сталі заслонам на шляху варожых авангарда. А мноства фашысцкіх салдат падбіраецца да месца стычкі. Трагічная развязка, бачна па ўсяму, блізкая. Нашы байцы не стрываюць варожых націску. Але пафас карціны—у яе героіка-аптымістычным эпасе. Абаронцы свайго роднага поля застаюцца бессмяротнымі.

Карціна «Поле», як і многія іншыя работы мастака, носіць сімвалічны характар. Каласістая ніва—гэта наша прырода, наша багатае, наша Радзіма. Нашы салдаты—адно цэлае з родным полем, а вораг паказаны, як нешта чужароднае, агіднае.

Лепшыя работы таленавітага мастака М. Савіцкага

«Віцебскія вароты», «Пакарэнне смерцю», «Камсамольцы», «Партызаны. Благада»—гімні мужнасці і неўміручасці подзвігу савецкіх воінаў і партызан. Яны ў яркай і вобразнай форме адлюстроўваюць веліч і героіку савецкага чалавека-барацьбіта, яго нязломную сілу.

У карцінах М. Савіцкага закладзены творчы, сапраўды наватарскі характар. У іх—паглыбленае разуменне свету нашага сучасніка.

Маці ў творах Міхаіла Андрэевіча—гэта магутны сімвал жыцця, сімвал міру, уважлівае любві і вернасці. У творчасці М. Савіцкага вобраз маці адзін з самых важных, значных па месце. Мастак увадаць яго ў многія свае творы і трактуе з асаблівай цеплынёй і пяшчотнасцю.

Дарэчы, ва ўяўленнях мастака, як кажа Міхаіл Андрэевіч, заўсёды стаіць і яго маці—Ганна Канстанцінаўна. Гэта яе працавітыя рукі ў пасляваенны час завязвалі торбачку з прадуктамі, калі сын паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча, яе рукі рупліва збіралі ў вялікую дарогу сына, калі ён ехаў у Маскоўскі дзяржаўны мастацкі інстытут імя Сурыкава.

Шматгранны талент Міхаіла Андрэевіча. Звяртае на сябе ўвагу карціна «30 ліпеня 1918 года». На ёй адлюстраваны гістарычны факт, які трагічна ўскалыхнуў усю краіну—гэта замах эсэры Каплан на жыццё правадыра рэвалюцыі, вялікага Леніна.

На персанальнай выстаўцы Міхаіла Андрэевіча цяпер экспануюцца амаль усе яго работы, акрамя тых, якія выстаўлены ў Маскве, за рубяжом. Многія карціны, якія паказаны на гэтай выстаўцы, не раз экспанаваліся ў іншых краінах, адзначаўся прызамі і прэміямі. На сусветнай мастацкай выстаўцы ў Італіі лабіравалі карціны: «Віцебскія вароты», «Рабочыя» і «Партызанская мадонна», якая стала «прапісана» ў Траціякоўскай галерэі. На вялікай інтэрнацыянальнай выстаўцы мастакоў сацыялістычных краін у Балгарыі яна была ўдасцелена першай прэміі.

Асабліва адметным ў Міхаіла Андрэевіча быў мінулы год, і не толькі ў творчасці, але і ў прызнанні яго таленту, яго працы.

М. Савіцкаму было прысвоена званне народнага мастака БССР, прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР і ён абраны членам-карэспандэнтам Акадэміі мастацтваў СССР.

Так, высокая ацанілі партыя і ўрад працу сціплага чалавека, таленавітага і нястомнага мастака Міхаіла Андрэевіча Савіцкага.

Творы М. Савіцкага выклікаюць у нас і будучы выклікаць у нашчадкаў тыя пачуцці, якія мастак сам выпрабаваў у жыцці. І яны будучы несеці публіцыстычны пафас з пакалення ў пакаленне.

У. ФЕДАСЕЕНКА.

ПРА ІХ МАЎЧАЛІ ЗВОДКІ...

У нас многа школьных музеяў. З работай некаторых я добра знаёмы. Мяне па-сапраўднаму ўсхваляваў музей сярэдняй школы № 2 горада Бяроза. Дзіві яго экспазіцыі—«Подзвігі, пра якія маўчалі зводкі Саўінфармбюро».

Нараджэнне музея звязана з імем легендарнага разведчыка Героя Савецкага Саюза Мікалая Іванавіча Кузняцова. Здарылася гэта так. Камсамольская арганізацыя школы вырашыла змагацца за права насіць імя М. І. Кузняцова. Ініцыятыву адрозніваў і раённы камітэт камсамола, і педагогічны калектыў.

Пачалася перапіска са сваякамі М. Кузняцова, яго таварышамі па барацьбе. Былі паездкі ў Львоў і Роўна, адбыліся сустрэчы з супрацоўнікамі ўкраінскага музея «Холм Славы», з баявым сябрам слёзнага патрыёта Міхаіла Макаравіча Шаўчуком.

Многа хвалоючых, радасных мінут было ў вучняў у той дзень, калі бюро Бярозаўскага райкома камсамола прысвоіла камсамольскай арганізацыі школы імя героя.

У раённым Доме культуры адбыўся вечар «Вечна будзе жыць герояў слава!» На яго былі запрошаны ветэраны вайны і працы, прадстаўнікі партыйных арганізацый і савецкіх органаў раёна. Прыехала на ўрачыстасць у Бярозу і дэлегацыя са Львова—папленікі Мікалая Іванавіча Кузняцова.

З успамінамі пра героя-разведчыка выступілі былыя партызаны Міхаіл Сяргеевіч Сівеня і Пётр Лявонавіч Лебедзеў, госці з Львоўшчыны. Былі атрыманы віншавальныя тэлеграмы ад брата і сястры Кузняцова—Віктара Іванавіча Кузняцова і Лідзіі Іванавны Бруханавай.

У скверы на Камсамольскай плошчы ўдзельнікі сходу ўсклалі вянкi і кветкі на магілы пахаваных тут воінаў і партызан.

Затым адбылося ўрачыстае адкрыццё школьнага музея баявой славы. Першую экскурсію для першых наведвальнікаў правялі лепшыя камсамольцы школы.

Самы вялікі раздзел у экспазіцыі музея расказвае пра гераічную дзейнасць Мікалая Кузняцова і яго таварышаў па барацьбе. Гэта—шматлікія фатаграфіі, копіі пісьмаў героя сваякам, розных дакументаў... Наведвальнікам паказваюць ўрункі з кінафільма «Моцныя духам».

У такім музеі, няхай і школьным, пабываць цікава. Афармленне вельмі ўдала зрабілі мастакі І. Аўчыннікаў (г. Брэст) і А. Куваню (г. Бяроза).

Я. СЯЛЕНЯ.

На здымку—у музеі баявой славы школы № 2 г. Бяроза. Фота В. ЗІНОВІЧА.

М. САВІЦКІ. Рабочыя.

ду экспазіцыі я спыніўся ля карціны «Маці партызана». Глянуў на палатно і ў думках пачаў разбіраць сюжэт карціны. На перэднім плане—маладая жанчына. Яна сядзіць на роднай зямлі, паклаўшы рукі на прыпол, і засяроджана глядзіць. Над яе галавой тырчаць чорныя перакладзіны фашысцкіх шпібеніц. А збоку, з руковай прасторы, бяжыць да жанчыны голенькі, радасны хлопчык. Так, у час вайны пераўвасобілася сама маці і такім бачыць, дакладней, хочацца ёй бачыць свайго сына. Ёй вельмі хочацца яму шчаслівага светлага лёсу. Многія маці, чые сыны былі на вайне, у думках адганялі ад сыноў злую смерць. Зразумела, аднак, што нашы маці не адрываліся ад рэальнага: трэба абараняць Радзіму. Яны разумелі—трэба! Гэта мы бачым у карціне мастака: дзе жанчыны прыхінуліся да маючай і сыноў, адпраўляючы іх на барацьбу з ворагам: ідзіце.

М. Савіцкі ўмее заглянуць у душу чалавека. Вось чаму ён так вобразна раскрывае яго нам на палатне. Вось чаму творы мастака глыбока кранаюць, вымагаюць сур'ёзнага роздуму.

...Абзавецца гудком паровоз на маленькай станцыі Коханова, што на Віцебшчыне, прагрукочуць колы: тра-та-та, тра-та-та... праглыне начная далячынь гул цяжкіка, і зноў ціха. «Не спыніўся»—скажа шэптам Ганна Канстанцінаўна Савіцкая ні то сама сабе, ні то мужу і зноў засне. Але спіць так, як спала многа гадоў назад, калі сыны былі маленькімі. Як бы ні стамілася маці, як бы моцна ні заснула, але варта толькі ўсхліпнуць дзіцяці—і яна да яго...

Вось і вайна к канцу, а ні адзін з чатырох сыноў Савіцкіх і вестакі не падае. Спачатку, калі толькі вызвалілі ад фашыстаў іх вёску, што нібы прыляпілася да станцыі, Ганна Канстанцінаўна і Андрэй Пятровіч Савіцкія ча-

ГАВОРАЦЬ, што час, як добры ўрач, залечвае раны і прыглушае боль. Мабыць, гэта сапраўды так. Але ўспаміны аб мінулым можна параўнаць з вогнішчам, якое раздзімае вецер часу. Даўно адгрымелі баі Айчынай вайны, засыпаны аскопы, а сябры, з якімі ішоў у адным ланцугу ў атаку, еў з аднаго капяля, над магіламі якіх пралёў скупую салдацкую слязу, не выходзяць і ніколі не выйдучь з памяці.

У мяне захавалася некалькі лістоў ад Мікалая Сурначова. Яны пажаўцелі ад часу, бо напісаны трыццаць гадоў назад. Некаторыя з іх нават цяжка прачытаць: яны пранесены праз баі, пядомы, пабылі пад бамбэжкай і абстрэлам. Захоўваліся ў салдацкім рэчывым мяшкі ці проста ў сумцы побач з гранатамі і патронамі. Калі праглядаеш іх цяпер, перад вачыма паўстае вобраз салдата, з кім некалі сябраваў і разам жыў.

Сустрэліся мы з ім нечакана ў Гомелі. Пагодлівая восень 1937 года. У інтэрнаце педінстытута многа юнакоў і дзяўчат. Размовы. Спрэчкі. Заходжу ў адзін пакой. За сталом, на лонках маўкліва сядзяць незнаёмыя юнакі. Адзін з іх, больш сталейшы, чытаў нараспеў вершы. Я паставіў свой чамаданчык і прыслухаўся.

Я выберу звонкі, как бубен, кавун — И ножиком вырежу сердце...
Асобныя радкі гучалі ўзнісла, усхвалявана. Скопчыўшы верш, юнак крышкку памаўчаў і, усміхнуўшыся блакітнымі вачыма, спытаў: — Ну, як? Спадабаўся? — Усе маўчалі. Чытальнік сам адказаў за ўсіх: — Эдуард Багрыцкі. Сапраўдны паэзія. Вось як трэба пісаць.

Паўлюк ПРАНУЗА

Я спачатку не зразумеў, што тут адбываецца. Можна, які студэнці дыспут?

— Мажліва, хто з вас піша вершы? — пацкавіўся чытальнік. — Няўжо ніхто? Не саромейцеся. Вось бачу па вашых вачах...

— Дык будзем знаёмы, — звярнуўся да прысутных віноўнік паэтычнага дыспуту. — Мікола Сурначоў з Рагачоўшчыны. Давайце я вам яшчэ пачытаю вершы. Хочаце?

Нехта ў кутку нясмела запырачыў: «Заўтра першы ўступны экзамен. Спаць трэба класіся, каб галава была свежай». Але ніхто яго не падтрымаў. Пачуліся галасы:

— Чытайце, чытайце. Паэ-

зіл нам не замінае.
Юнак з Рагачоўшчыны расчыніў свой чамаданчык, які быў напакаваны кнігамі. Ён пачаў выкладаць іх на тумбачку і ўголас называў аўтараў: Багрыцкі, Асееў, Ціханаў, Купала, Колас. Склаўшы ў акуратны стосік кнігі, узяў адну і разгарнуў. Чытаў Ціханава «Баладу аб цвіках». Кнігу, відаць, трымаў для прыліку, вершы чы-

рам. Часта слухачамі былі Кастусь Кірэенка, Леанід Гаўрылаў і ўсе, хто са студэнтаў педінстытута спрабаваў свае сілы ў паэзіі.

Друкавацца Мікола Сурначоў не спышаўся і не раў сябрам пасылаць у рэдакцыю вершы, якія не дзедзены, як кажучь, да адпаведнай кандыцыі. Мы бачылі, як працаваў Мікола, як нялёгка давалася яму праца.

лёсам,
З салаўіным цяжкім
рамяством!

Два гады правучыўся Мікола Сурначоў у Гомельскім педінстытуце. Потым пераехаў у Мінск. На старонках «Чырвонай амены» мы часта сустракалі яго імя. З'явілася нізка вершаў у часопісе «Польмя рэвалюцыі». Гэта былі лірычныя вершы аб каханні, маладосці, радасці жыцця.

САЛАЎІНЫ ЛЁС

таў напамыць, зрэдку пазіраючы на старонку.

Гвозди б делать из этих людей: Крепче б не было в мире гвоздей.

Прачытаўшы верш, абвёў усіх позіркам і зазначыў: — Класічная рэч. Справавая. Мужная.

Мы яшчэ доўга гутарылі.

Неяк адразу ўвайшоў у нашы сэрцы і думкі Мікола Сурначоў, яго мы лічылі сваім старэйшым братам. Сярод сваіх аднакурснікаў ён вылучаўся зрудыцый, дапытлівасцю, лёгкім гумарам. Мы лічыліся з яго густам, прыслухоўваліся да яго парад.

У 1937—1938 гадах Мікола Сурначоў пісаў ужо вершы. Ён чытаў іх сваім ся-

Калі ён сустракаў у друку добрыя вершы, заўсёды раў сябрам прачытаць іх. Расказаў нам пра знаёмства з паэтам — Андрэем Ушаковым і Алесем Жаўруком. Неяк на зімовых канікулах ён прывёз часопіс «Польмя рэвалюцыі» з паэмай Алеся Жаўрука «Крывёю сэрца».

— Пакуль з Рагачова да Гомеля дабраўся, многія мясціны завучыў. — гаварыў Мікола сваім сябрам, — і потым пачаў дытаваць з паэмы ўрвукі і чытаць іншыя вершы Жаўрука. Асабліва яму спадабаўся верш «Рагачоўскі сшытак».

Кіраўск. Стынь. Карэльская бларозы, Кліча новых сценяк хараво. Што паробіш з неспанойным

Адчувалася, што ў літаратуру ідзе свежы талент, нясе з сабою новыя вобразы.

Калі па справах рэдакцыі ён прыязджаў у Гомель, заходзіў у інстытут. Цікавіўся, хто піша вершы, дзе друкуюць. Праз некаторы час ён стаў супрацоўнікам газеты «Звязда».

...Сонечная нядзеля 22 чэрвеня 1941 года. У Мінску ўрачыстасць — адкрыццё штурчанага возера. У мінчан святочны настрой. Але раптам завылі сірэны, аб'явілі страшэнную вестку — вайна. Некаторы час я не меў звестак аб сваіх сябрах.

І вось... Ранняя восень 1942 года. Пад моцным артылерыйскім агнём па апаках баяжыць лістаносец.

ВІТОКІ песеннай плыні капэлы пачыналіся з невяліччай крынічкі. Нарадзілася яна ў сэрцах брэсцкіх педагогаў. І тады яны вырашылі аб'яднацца, стварыць хор пастаўнікаў. За дапамогай звярнуліся да заслужанага дзеяча культуры БССР Міхаіла Рыгоравіча Салапава. Параліся з ім, выказалі свае думкі. І ён падтрымаў ініцыятыву. Вялікі аматар народных песень, энтузіяст і шукальнік, Міхаіл Рыгоравіч паланіўся творчымі задумамі: пісаў музыку, апрацоўваў народныя песні.

Так каля паўтара дзесятка гадоў назад нарадзілася харавая капэла настаўнікаў, цікавы самабытны калектыў. Усё здавалася, ішло нармальна. Але нечакана заняў дужаў Міхаіл Рыгоравіч, вымушаны быў развітацца з калектывам, якому было шмат аддадзена творчых сіл, натхнення.

Каму ж перадаць кіраўніцтва, каб добрыя справы капэлы не згаслі?

Аднадушна рашылі запра-

спаўна адчуць п'ён сваіх сіл. Таму і напрасіла накіраваць у Брэст. Просьбу задаволілі.

Узяўся за гуж, не кажы, што нядуж. Менавіта з такой думкаю і ўзышла на «капітанскі моцік» дырыжора харавой капэлы Іна Вінаградава. Пачаліся дні карпатлівай і настойлівай працы. Узніклі новыя праблемы. Пасля работы на рэпетыцыі збіраліся ахвотна, але праводзіць іх не было дзе. Арандавалі памяшканні і ў першай сярэдняй школе, і ў абласным Доме народнай творчасці, і ў клубе сувязі... Не адзін і не дзесяць дзён, а некалькі год, пакуль не пабудавалі новае музычнае вучылішча. Цяпер праблема з памяшканнем вырашана: рэпетыцыі праходзяць у прасторнай зале з добрай акустыкай.

Побач былі надзейныя сябры, першыя дарадцы і памочнікі. З імі было лягчэй. Незвычайная любоў да песні жыла ў сэрцы самадзейных артыстаў. З першага дня арганізацыі капэлы спявае ў

І. Вінаградава на рэпетыцыі.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

капэлы ў 1965 годзе, калі праходзіў агляд самадзейных калектываў Брэста. Тады яна заваявала першыя месцы і была ўзнагароджана дыпломам I ступені.

Яшчэ з большым натхненнем пачалі працаваць пасля таго, калі неўзабаве харавой капэле прысвоілі званне народнай. У гэты час у асабістым жыцці Іны Леанідаўны адбылася яшчэ адна хвалючая і радасная падзея — яе прынялі ў члены КПСС. А потым ёй, мастацкаму кіраўніку капэлы, аказваюць высокі давер: выбіраюць дэпутатам гарадскога, пасля абласнога Савета дэпутатаў працоўных.

Калі ўся наша краіна святкавала гістарычную дату — 50-годдзе ўтварэння СССР — народная харавая капэла настаўнікаў ездзіла з канцэртнамі і ў Волгаград. Спявалі новую песню «Святая памяць», словы і музыку да якой напісала Іна Леанідаўна. У далёкім горадзе над Волгай гучалі словы пра легендарную крэпасць-герой над Бугам.

Іна Леанідаўна аўтар яшчэ некалькіх песень, сярод іх самая апошняя — на словы Міхася Рудкоўскага «Прызнанне». Гэта — аб вялікай любові да Радзімы-маці.

Падрыхтавана новая праграма. А майстэрства шліфуецца, удасканалваецца. У гэты вечар, цёплы і вясенні, на рэпетыцыю ўсе прышлі своечасова. Тут і старэйшыя ўдзельнікі, і навічкі. Сярод іх тая ж Таццяна Міхайлаўна Аўчарова, маладзейшыя спявачкі — Людміла Аляксандраўна Ніканюк, Яўгенія Пятроўна Савіцкая і зусім юны Генадзь Санько.

На «капітанскім моціку» дырыжора па-ранейшаму жывая, поўная творчай энергіі Іна Леанідаўна Вінаградава. Чатырохгалосы хор рэпетыруе песню «Спявайце, братцы, спявайце!»

І праз адчыненыя вокны з музычнага вучылішча на шырокі прастор легендарнай брэсцкай зямлі палілося водгулле звонкіх галасоў.

І. МАРКЕВІЧ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

СУЖВЕЩЕ

сіць Іну Вінаградава. Здольная, атрымала спецыяльную музычную адукацыю, яна дастойна прадоўжыць пачатую справу.

Іна Леанідаўна прызначаецца цяпер, што спачатку крышкку разгубілася.

«Ці змагу, ці спраўлюся з такімі абавязкамі?» — непакоіла думка.

У памяці ўсплывалі гады вучобы ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Вучылася па класу харавога дырыжывання ў вядомага педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Віктара Уладзіміравіча Роўды. Здаецца ж, вучылася добра. Пасля заканчэння кансерваторыі магла застацца і ў сталіцы: атрымала «свабодны» дыплом. Але сама захачела паспытаць іншага шчасця.

ёй Таццяна Міхайлаўна Аўчарова. Да выхаду на пенсію яна выкладала ў школе мову і літаратуру. Голас яе гучыць, як раней, звонка, натхнёна і чыста. Яна — вэтэран і нязменны староста капэлы. Няхай хто паспрабуе не з'явіцца на рэпетыцыю — прыйдзецца трымаць адказ перад сваім патрабавальным і добразычлівым старастам.

І хаця харавая капэла заўсёды выступала з нязменным поспехам, аднак Іна Леанідаўна адчувала: неабходна шукаць новыя творы, абнаўляць праграму. Часта можна было сустрэць яе ў бібліятэках Брэста, дзе сярод шматлікіх выданняў шукала больш за ўсё новыя творы кампазітараў. А калі не знаходзіла патрэбныя песні, ехала ў Мінск. Заходзіла да свайго педагога

В. Роўды, раілася, прасіла дапамогі.

Праграму выступленняў капэлы складалі рускія і беларускія народныя песні; капэлаўцы звярталіся таксама да класікі, да партытур савецкіх і зарубежных аўтараў. Але найбольш выкарыстоўвалі творы беларускіх кампазітараў У. Алоўнікава, Ю. Семьянікі, І. Кузняцова, Я. Глебава і іншых.

— Акадэмічная песня, — расказвае Іна Леанідаўна, — заўсёды хвалюе сэрцы слухачоў. Нязменным поспехам карыстаецца «Зімовая дарога» В. Шабаліна, народныя песні «Гэй, паехаў сын Даніла», «Стэп ды стэп кругом» і многія іншыя.

Чалавек, народжаны для музыкі, — так можна сказаць

— Тут і беларусам ёсць крычыць ён.
— Каму?—адгукаецца адразу некалькі галасоў. У нашым гарматым разліку было некалькі беларусаў з Гомельшчыны, з Палесся. Лістаносец называе мае прозвішча.

— Ад каго б гэта?—мільганула думка. З радасцю і хваляваннем гляджу на трохкутнік і пазнаю почырк: Мікола Сурначоў.

— Чытай, чытай!—насядаюць сябры.

Я разгортваю ліст і чытаю. Па выразу твараў майх слухачоў (а тут былі ўкраінцы, рускія, казахі) разумею, як балюча было ім слухаць словы, поўныя жахаў вайны. Гэта быў першы ліст да мяне, датаваны 26.8.42 г. Вось некаторыя радкі з яго:

«Дарагі сябра! Сёння прыехаў «дадому». Гляджу—два лісты: ад цябе і Алеся (наш былы аднакурснік на Гомельскаму педінстытуту. — П. П.)... Даўно не бачыліся, звестак адзін ад другога не мелі. Надта ўжо многа давялося перажыць. Аб гэтым «ні ў песнях, ні ў вершах, ні проста так раскажаць» (М. Ціханаў). Разумееш—знаходжуся на пляжы. Раптам вестка: вайна. Еду ў горад. Усё трывожна. Горад не пазнаць. Над ім самалёты. Гартанныя гудкі сірэн... Праз дзень разбудзіла мяне бамбэжка. Бягу ў рэдакцыю. У горадзе пажар. Адкуль ні вазьміся—гомельскі лірык Кастусь Кірэенка з кнігай вершаў...»

Усе батарэйцы з затоеным дыханнем слухалі ліст. Прад іх вачыма паўстаў палячы Мінск, першыя вайсковыя дарогі Міколы Сурначова.

Па дарозе на ўсход Мікола бачыў разбурэнні, пажары, Помста, нянавісць да ворага, любоў да роднага краю нараджалі ў яго сэрцы вершы. Гарачыя, узрушлівыя і непрымірныя...

У сваіх пісьмах Мікола Сурначоў не наракаў на лёс. У кожным яго пісьме—смуток па родным краі, боль за разлуку з роднымі, вера ў перамогу. Паэт звяртаецца да той зямлі, якая яго ўзгадала:

Старонка мал, у смутку
Ты сына свайго не ільяні!
Мне ў кожным лясным

зняцца твае ільяны... занутку

Цяжкае раненне прыкавала яго на сем месяцаў да шпітальнага ложка. Потым—зноў франтавое жыццё. Творчая лабараторыя яго была незвычайная: акуп, паход, прывал, атака. У цяжкія для Радзімы часы ад яго пісем заўсёды веяла ўпэўненасцю ў перамозе нашага народа: «Спадзяюся, што хто-небудзь з нас пабывае ў родных мясцінах. Беларусь будзе савецкай!»—заканчваецца адно з пісем.

У 1959 годзе мне давялося быць укладальнікам зборніка М. Сурначова «Барвовая зара». У яго я ўключыў некаторыя вершы, якія ўзяў з пісьмаў паэта. Пасля доўгіх пошукаў знайшоў яго верш «Румынскія эпіоды». У

ім раскрываецца душа савецкага воіна-вызваліцеля.

Нарадзіўся гэты верш пад Бухарэстам, і цяпер, праз трыццаць гадоў, нельга яго чытаць без хвалявання. З гонарам за сваю Радзіму паэт піша:

Бачыце, на захад ступіла
Расія,
А ў ле салдацкія ногі...
Румынкі кулакамі
У бок фрыцаў гнеўна машуць,
Стаўшы спрод кіяхоў,
А нас танімі бачыць
Не чакалі пэўна—
Вынеслі бярэма
Апошніх пірагоў.

Восенню 1944 года мне давялося сустрэць Міколу Сурначова ў Мінску. Мы прыехалі з фронту ў родныя мясціны на кароткую пабыўку. Мікола спытаўся, бо канчаўся тэрмін яго адпачынку. Балюча ён перажываў, што любімы Мінск ляжаў у руінах. А на развітанне прачытаў свой верш «Зямлянка».

Я не пазнаў яго голасу—суролага, крыху застуджанага. Было даўно глядзець, як у салдата, які зведаў і пакуты, і раны, у блакітных вачах заіскрыліся слёзы. Хутка цяжкія павезлі нас у розныя кірункі, і больш мы не сустракаліся. Пісьмы былі вернымі сродкамі нашых зносін.

Мікола Сурначоў не дажыў да Дня Перамогі. Не даспяваў сваёй песні паэт. Ён загінуў пад Берлінам. Далека ад роднай Беларусі

Салаўная песня яго жыве ў нашай памяці, у нашых сэрцах.

МУСІЦЬ, такая чалавечая натура. Дзе б ні быў чалавек, які б спежкі ні таптаў, у мроях і ў кароткіх снах ён бачыць тыя вяснічкі, цераз парог якіх упершыню пераступіў, чую шум лістоты той бярозы, што расце насупраць вакоў яго дома.

І ён, Аляксандр Карпенка, у час кароткіх перапынкаў паміж баямі, калі ўдавалася падрамаць чуйным салдацкім сном, бачыў вулканаўскую шырокую вуліцу, шапюкіні ў садах і поле, што бегла ў далюгляд...

Калі вярнуўся Аляксандр з нялёгкай баявой дарогі ў родныя мясціны, сэрца балюча сціснулася...

Тырчаў абгарэлы журавель над закіданым сярвеннем калодзежам. Над быльнягамі, што ўзняліся ледзь не ў чалавечы рост на папалішчах, стаяла мёртвае цішыня. Здавалася, усё жывое тут вымерла і ніколі не пачуе ўжо Аляксандр ні дзявочага смеху, ні дзіцячых галасоў, ні мужчынскай гамонкі...

Потым, калі ён пачаў працаваць на трактары, не раз выворваў з зямлі кавалкі жалеза. Час пакрыў іржой асколкі...

...Зноў у поўную сілу ўвабралася вясна. Ночы, праўда, стаяць халаднаватыя. Але днём адчуваўся прыпякае сонца. За трактарам доўга не асыдае пыл.

Адсюль, ад Вулкана, з пагорка, быццам на далоні, відаць палі першай і другой комплексных брыгад.

Аляксандр вырошчвае бульбу. Вырошчвае на лёгкіх пясчаных і супясчаных глебах. Але ж гэта толькі так кажуць—лёгка глебы. Працы яны патрабуюць многа.

У семдзесят першым годзе ў калгасе сабралі па 124 цэнтнеры клубняў з гектара, у семдзесят другім—па 150.

— Гэта для нас не мяжа, —сказаў аднойчы Аляксандр старшынні калгаса Аляксей Яфімавіч Мамстаў.—Вазьміся, Федаравіч, хто-хто, а ты ж ведаеш тут кожны лапцік поля. Ведаеш, чаго ёй трэба, нашай зямлі.

Аляксандра Карпенку прызначылі звеннявым па вырошчванню бульбы. Звяно

ўзяло абавязальства сабраць па 160 цэнтнераў клубняў на кожным з шасцідзесяці гаек гектараў.

Аляксандр Федаравіч ведае—зямля не любіць нядабайных. Працаваць на ёй—трэба мець прызвание.

Ён быў узлужнены ў паспеху. На кожны гектар унеслі па 70—80 тон торфагновых кампостаў, а перад пасадкай далі яшчэ па 3—4 цэнтнеры аміячнай вады.

Прайшло некалькі дзён. Аляксандр Федаравіч, заняты на іншых работах, лавіў кожную свабодную гадзіну, каб з'ездзіць на бульбяны

транспарцёры забялілі вялікія чыстыя клубні.

— Бач, якія буйныя, —гаварылі жанчыны, што працавалі з Карпенкам.—А чысціоткія...

Аляксандр Федаравіч сам убраў бульбу з усёй плошчы. Замест 160 цэнтнераў, як планавалі, сабралі па 185. Сабекшт цэнтнера клубняў склаў 4 рублі 63 капейкі.

У ванторы калгаса сярод трох сцягоў стаіць і пераходны Чырвоны сцяг райкома партыі і выканкома райсавета дэпутатаў працоўных. Ён уручаны калгасу імя Карла Маркса за высокі ўраджай

Міхась ДАНИЛЕНКА

ЯГО ЗЯМЛЯ

палетак, паглядзець, ці не праклюнуліся ўсходы. Нарэшце роўнымі пункцірамі пазначыліся бульбяныя расточки, якія з кожным днём набралі сілу. Ды тут надвор'е пачало падводзіць. Ішоў тыдзень за тыднем, а на небе ні хмурыні, і гораха, хоць кашулю скідай, Бульбоўнік на вачах вяў.

«Няўжо марна прападае ўся наша праца?—непакоіўся звеннявы.—Не, не можа быць. Насенне—адборнае, глеба ўгноена як мае быць».

Ноччу яго абудзіў грукат грому. Спачатку здалася, што прыснілася. Сеў, пільна ўглядаючыся ў цёмныя вокны. Начную цемру прарэзала бліскавіца, па шыбах забарабаніў дождж.

Раненька пабег звеннявы на палетак. Напоены начным дажджом, ён зелянеў светлым, нібы ўмытым, бацвіннем.

— Будзе бульбачка!—здаволена паціраў далоні Карпенка.—Зараз, не марудзячы, трэба абгнаць радкі!

Спылю лета. На паўціцы папльў над полем павучок-падарожнік—восень прытэпала. Аляксандр Федаравіч вывеў бульбаўборачны камбайн на плантацыю. На

бульбы ў мінулым годзе. Вялікая заслуга ў гэтым і яго, Карпенкі.

У канцы мінулага года да Ленінскага юбілейнага медалі і ордэна «Знак Пашаны», якімі ён быў узнагароджаны раней, прыбавілася вышэйшая ўзнагарода Радзімы—ордэн Леніна.

І вось—зноў вясна. Зноў, здаецца, перанатваюць срэбныя гарошычкі ў горле шпакі каля сваіх хатак. Зноў жывым камычком трапеча ў сінім небе жаўрук—славіць вясну і жыццё! І зноў вядзе па палетку свой трактар Аляксандр Федаравіч Карпенка.

Член звяна Марыя Рагожнік засыпае ў бункер машыны адборныя, элітныя клубні гатунку «тэмп».

Працуе цяпер Карпенка на павышаных хуткасцях. Гэта яму параў трактарыст Іван Салаўёў (таксама кавалер ордэна Леніна) з суседняга саўгаса «Усход». Летась Карпенка за дзень садзіў чатыры гектары бульбы, а цяпер—па шэсць. Ну, а планы ў яго такія—вырасціць не менш 230 цэнтнераў з кожнага гектара.

Новы дзень нясе яму новую радасць.

Лоўскі раён.

Маладзечанскае музычнае вучылішча — буйнейшая ў рэспубліцы навучальная ўстанова па падрыхтоўцы спецыялістаў для музычных школ і дамоў культуры. На сямі яго аддзяленнях—народных інструментаў, харавога дырыжыравання, тэорыі музыкі, духавых і ударных інструментаў і іншых займаецца больш чым 600 юнакоў і дзяўчат стацыянарна і 300 заочна. У іх распараджэнні—прасторныя класы, кабінет гуказапісу, багатая фанатэна. На здымку—на ўроку па класу фартэпійна выкладчык Разалія Мікалаеўна Сільвестрава (справа) і першакурсніца Таня Гаўрылік. Фота П. НАВАТАРАВА. (БЕЛТА).

ГЕРОІ МІНУЛАГА

У многіх людзей, дзе б яны ні працавалі, чым бы ні займаліся, часта ёсць маленькая «пабачная» слабасць: у адных—паляванне, у другіх—калекцыяніраванне, у трэціх—рукадзелле.

Гледзячы на цяжкія, акаваныя серабром, латуном або жалезам пераплёткі, няцяжка здагадацца, што захалпенне гэтага чалавека—рэдкае кнігі. Варта Дзмітрыю Паўлавічу дастаць з паліцы выданне ў цісьнёным залатым пераплёце, як з даўняй часоў узнікаюць героі, без стукі ўваходзіць мінулае. Яно так выразна і імкліва захоплівае вас, што, здаецца, вы толькі што бачылі кастры на Грэйфскай плошчы, уздрыгвалі ад жорсткіх удараў шпіцрутэнамі або ўліваліся ў патоки дэманстрантаў рэвалюцыйнага 1905 года...

Для выкладчыка Беларускага політэхнічнага інстытута Д. П. Мароза кніга—стары і добры сябар. Вось ужо чварць стагоддзя вядзе ён пошукі рэдкіх выданняў. Часам амаль гэтак жа, як шукаюць жэмчуг у глыбіні мора: ніколі не ведаючы, ці знойдзеш сваю радасць, будзе гэта сёння або заўтра.

У кватэры аматара старадаўнасці такіх жамчужын больш як сем тысяч, і ў кожнай свая асаблівасць, свой лёс.

Вось кніга, падобная на тонкі чамаданчык—«Малюнкі алоўкам О. Я. Лагоды-Шышкінай. Санкт-Пецярбург, 1887 год. Выданне Шышкінай». Дзмітрый Паўлавіч убачыў яе ў адным з букіністчных магазінаў Ленінграда. На першы погляд усё здавалася звычайным, акрамля формі. Але здзіўляла, што ў ролі выдаўца выступаў славыты мастак. А раптам памылка? На вокладцы даравальны надпіс і аўтограф. Дзмітрый Паўлавіч фатаграфуе іх і аддае на экспертызу. І ўявіце шчаслівы твар бібліяфіла: у кнізе, выпушчанай І. Шышкіным, змешчаны алоўкавыя малюнкі... яго жонкі.

Яшчэ адно цікавае выданне.

Знаходзілася яно ў «падполлі» амаль тры стагоддзі. Па загаду Екацярыны II «Рассуждения о книге Соломоновой, нарицаемой «Песнь песней», написанная Феафаном Пракаповичем, повинны были быть уничтожены. Ганцы імператрыцы раз'ехаліся па кніжных крамах і наклалі арышт на ўвесь тыраж. Дзмітрый Паўлавіч даведаўся, што некалькі кніг пазбеглі царскага «зняволення». Адна знаходзіцца цяпер у бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе. Надзеі знайсці яшчэ хоць бы адзін экзэмпляр «Рассуждений» амаль не было. Але пошукі не спыняліся. І вось, літаральна гэтымі днямі, кніга стала горадскай калекцыі Д. П. Мароза: дапамаглі сябры-букіністы.

Дзмітрый Паўлавіч з незвычайнай маляўнічасцю можа раскажаць аб любым аўтару сваіх кніг, быццам ён яго бачыў, чуў, ведаў. У яго сабраны амаль усё прыжыццёвыя выданні рускіх і замежных класікаў, палітычных і дзяржаўных дзеячаў, з ілюстрацыямі славытых Лансерэ, Бэнуа, Кардоўскага, Ільіна, Герасімава.

Ёсць у каталогу і перапісаная ад рукі «Крэйцарава санага» Льва Талстога, і пераплечаная старонкі пушкінскага «Современника», і першыя друкаваныя работы У. І. Леніна, першых партыйных з'ездаў.

На думку спецыялістаў, гэта адна з лепшых аматарскіх бібліятэк краіны. Ёю часта карыстаюцца рэжысёры студый, актёры тэатраў, мастакі-ілюстратары. Для «ужывання» ў ролі ім так неабходны касцюмы, грим, дэкарацыі. А тут, у гэтых рэдкіх кнігах, да найменшых падрабязнасцей адлюстраваны тагачасны быт.

Гледзячы на паліцы, дзе па крупінах сабраны старонкі, якія захоўваюць думкі і пацуці людзей розных эпох, разумееш, што кніга ва ўсе часы—чараўніцтва дазволенае.

Л. ЛАМСАДЗЕ,
карэспандэнт БЕЛТА.

«БУДУ СЛУХАЦЬ ПЕСНІ АСІНСТРОЮ»

краіць лішняю гадзіну? Калі надарыцца вольная хвіліна — трэба дапамагачь бацьку па гаспадарцы. Сям'я вялікая, дзеці адзін за аднаго меншыя.

І пачатковую школу ў Нізку, і Уздзенскае вучылішча, пазней рэарганізаванае ў сямігодку, Паўлюк закончыў з адзнакай.

Асабліва любіў ён гісторыю і літаратуру, захапляўся прыродазнаўствам і маляваннем. Значны ўплыў на яго аказалі Лермантаў, Некрасаў, Шаўчэнка, Ясенін. У адным з яго вершаў, прысвечаных маці, яркава ўгадваюцца ясенінскія матывы:

Не засні,
пабудзі мяне рана,
о!.. мая
дарагая матуля!..
Дзе дарогі
бегуць за нурганам,
пойдем зямле
збіраць мы на Яна...
Толькі ты
пабудзі мяне рана,
о!.. мая
дарагая матуля!

Гэта зусім не перапеў добра вядомага верша Ясеніна. Хаця трусаўскі верш пачынаецца амаль з таго самага радка, як і ў Ясеніна, ён мае нацыянальны каларыт, свой адметны, непадобны на ясенінскі, вобраз.

Пабудзі,
як будзіла ў маленстве,
калі крылася
поле туманам...
Над абліччам маім
ды заспаным
ты снавала
да сонца —
ой, рана —
пражу снаў
залатога маленства.
І сцілялася
увечары нішкам,
як у лузе
вярба над крыніцай...
Вочы ў сне
пачыналі журыцца,
ціха напалі
слезы-брусніцы...

Калі бацька вырашыў адправіць сына ў горад вучыцца, таму не было чаго абудзіць. Не ехаць жа ў Мінск у лапцях! І Паўлюк некаторы час працаваў на лесанарыхтоў-

ках, каб справіць сабе боты. — Кожны месяц Паўлюк прыязджаў з Мінска дадому. — успамінае сястра паэта Вера Адамаўна, — рэдка калі адзіна, амаль заўсёды з сябрамі на ўніверсітэту.

Часцей за іншых гасцілі ў Нізку Пятро Глебка і Максім Лужанін.

Прыедзе Паўлюк у вёску і абавязкова загляне ў школу, пацікавіцца, як вучыцца сястра, а затым спяшаецца да бабулькі Юстыны, якая ведала мноства казак, прымавак, песень. Слухае—слова не прапусціць.

Разам з вясковым камсамольцамі (Паўлюк першым у Нізку ўступіў у камсамол), паэт часта выязджаў у суседнія вёскі Прысынак, Падцацкія, Кухнічы з канцэртамі мастацкай самадзейнасці. Цёпла сустракалі іх людзі.

Камсамольцы ставілі пастаноўкі, часцей камедыі, у якіх высьмейвалі перажыты мінулага, сьнявалі рэвалюцыйныя і народныя песні.

У суседняй з Нізком вёсцы Прысынак, цэнтры калгаса «Чырвоны Кастрычнік», працуючы загадчыкам Дома культуры самадзейнай кампазітар, заслужаны дзеяч культуры БССР Павел Іванавіч Шыдлоўскі. Вось што ён успамінае пра тых паездкі з канцэртамі:

— Трэба паглядзець было, як сустракалі нас людзі. Ледзь не кожную песню даводзілася спяваць двойчы, ледзь не кожны верш чытаць па некалькі разоў. Асабліва часта выклікалі на «біс» Труса.

Паўлюк дапамагаў вясковым актывам выпускаць так званую «вусную газету». Нават з Мінска прысылаў у яе свае «агіткі». Трус як паэт быў увесь у пошуку. Новыя вобразы, новая форма... Часта ягоны верш быў занад-

та квяцісты, аздоблены ледзь не ўсімі існуючымі фарбамі. Шмат «ружаў», «квяціста-раздольных шляхоў», «смугла-сініх месяцаў», «струн-хвалюў», рэдка які пачынаўся без «ой», «Ой, з-за горкі». «Ой, у полі тры таполі», «Ой, у полі, за гарою».

Труса многія сучасныя крытыкі папракаюць (і справадліва) за гэтую квяцістасць, залішняю ўзнёсласць. Але нельга забываць, што паэту было толькі-толькі за дваццаць. І ён перажываў перыяд вучнёўства, пошуку. Шукаў сваю непратрапаную сляжку ў паэзіі. Пройдзе два-тры гады, і ў яго праражацца трусаўскі, адметны ад іншых голас. І будучы звянец у гэтым голасе «цымбалы-струны», адгукацца музыкай словы думы, якія вызначылі сацыяльныя матывы творчасці паэта.

Каму невядома паэма «Астрожнік»? Невялікая па памеру, крыху больш за дваццаць строф, а якая глыбокая па змесце!

Ён памёр... Расстралялі Яніма...
Цёмны бор зашумеў галасней...
Але справа магутнага кіма Не памрэ, — будзе вечно квітнець!..

Вяршыня творчасці Паўлюка Труса — паэма «Дзесяты падмурак». Гэта быў уклад у паэзію дваццатых гадоў, які нельга пераацэніць.

Сваю паэму Паўлюк Трус прысвяціў гістарычнай даце — дзесяцігоддзю ўтварэння Савецкай Беларусі. У рукапісах паэта застаўся такі запіс пра сваю першапачатковую задуму: «Верш у форме сну. Быццам бачу сон. У гэтым сне трэба даць мінулае Беларусі. Паказаць праз сон рэвалюцыю, акупацыю. Пасля ўсяго гэтага ўзыходзіць сонца, улівае мне ў

душу цалёбны бальзам.

Прачынаюся і перада мною ўрачыстасць жыцця і рэвалюцыі, наша будаўніцтва. Разам з апісаннем сучаснасці я ўспамінаю зарубезных браццяў».

Паэму нельга чытаць без хвалявання. Здаецца, аўтар пераўзышоў самога сябе, быццам знайшоў на Яна тую цудадзейную кветку, якая прынесла яму самы светлы дар — дар кранаць патаемныя струны людскіх сэрцаў.

Бадай, ніхто не стане сумнявацца, што Паўлюк не здолеў бы напісаць такой выдатнай паэмы, як «Дзесяты падмурак», калі б да гэтага не напісаў «Чырвоную ружу», «Юнага змеганца», «Астрожнік».

Паэма выйшла ў свет у той час, калі краіна імкнулася стаць на рэйкі індустрыялізацыі, вырвацца са спрадвечнай цемры. Трус верыў: прыйдзе такі час, і ён скажа:

— Добры дзень, аснежны прасторы,
добры дзень, сталіца хараства!
Скура ў блеску вечара, ой,
празвініць на вуліцах скоро трамвай.

І тады я стану пад гарою,
каб пазбыцца смутку і журбы,
буду слухаць песні Асінстрою,
захаплюся музыкай турбін.

Паўлюк Трус не дастануў песень Асінбуда, не пачуў музыкі турбін. Заўчасная смерць абарвала ягоную песню на самай высокай ноце.

...Паэт памёр. А вершы яго квітуюць.

У школьным музеі, якім загадвае Вера Адамаўна, людзі з хваляваннем разглядаюць экспанаты. Успамінаюць, думаюць... Іншы час, іншае жыццё. Дзесяты год, як у гарадах звяняць трамвай. Не пазнаць і сучаснага Нізка. А вершы паэта і сёння здзіўляюць сваёй чысцінёй і першаабоднасцю.

Васіль ШЫРКО.

НА СТАНДЗЕ ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны вісіць фатаграфія круглаварага, чарнавокага хлопца ў ваеннай форме. Пад ёй надпіс: «М. В. Ханінаў — камандзір роты 15-га партызанскага палка Магілёўскай вобласці». Побач у вітрыне кнігі з аўтаграфам М. Ханінава — зборнікі яго вершаў «Все начинается с дороги», «Гимн человеку», «Витва с ветром». У іх многа цёплых, праніклівых слоў аб беларускім народзе, аб Беларусі, якая стала яму роднай.

Тут, у беларускіх лясах разам з іншымі партызанамі — прадстаўнікамі многіх нацыянальнасцей — прымаў прысягу на вернасць партыі, Радзіме, народу калмык Міхал Ханінаў.

Яму было тады нямногім больш за дваццаць. За плячымі — нялёгкае, сцірацца дзяцінства, потым вучоба ў тэхнікуме, работа ў тэатры. У 39-м пайшоў Міша служыць у Чырвоную Армію. А неўзабаве грыгнула Айчынная вайна. Першыя пяккі баі на Заходнім фронце. Акружэнне. Беларуская жанчына Праскоўя Андрэеўна Віліткевіч дапамагла яму. Гэта пра яе піша ён у вершы «Маці з Бярэзіны».

..Хоць сэрца гарыць,
як рана,
Ды новым сынкам ганарыцца.
Адвезла яна партызана
Праз ноч, каб бядзе
не скарыцца.
...Калмык тут пражыў
нядоўга,
Пяшчотныя бачыў сны —

Што маці-калмычка ад Волгі
Прыйшла да Бярэзіны.

Восенню сорак першага Міхал Ханінаў, знаходзячыся ў вёсцы Месціна Бярэзінскага раёна, арганізаваў збор зброі, падрыхтоўку патрыётаў да выхату ў лес. Вясной сорак другога атрад, які налічваў ужо 75 чалавек, патапіў на Бярэзіне нямецкі буксіры

ПРЫСЯГАЎ НА ВЕРНАСЦЬ...

параход з баржамі, разграміў варожыя гарнізоны ў вёсках Востраў, Сяліба. У канцы мая атрад М. Ханінава ўліўся ў 208-ы партызанскі атрад.

І зноў баі, выхаты на «жалезку», засады... Сябры Ханінава ўспамінаюць такі эпізод. Дзесяць партызан на чале з Міхалам у жніўні 42-га атрымалі заданне ўзарваць чыгунку ў раёне станцыі Тошчыца. Выплавілі са снарадаў тол, і ў дарогу... Прайшло пяць сутак, а хлопцы не вярталіся. У атрадзе пачалі хвалявацца. Нарэшце, на сёмы дзень — з'явіліся. А здарылася вось што. Партызаны паспяхова выйшлі на чыгунку. Абралі месца для назірання. Раптам пачулі аддалены выбух. Аказалася, недзе непадалёк дзейнічае група партызан. Гітлераўцы занекаціліся, выслалі на чыгунку дадатковую ахову.

— Чакаць! — загадаў камандзір групы. Прайшло не-

калькі сутак, пакуль усё супакоілася. Уначы заклалі міну, замаскіравалі шнур. І зноў заляглі партызаны ў трывожным чаканні. Набліжалася раніца. Прайшлі адна за адной дзве дрызыны, потым паравоз з платформамі. Стала зразумела, што неўзабаве пойдзе састаў. — неадарма гітлераўцы так старанна правяраюць пунь. І сапраўды, наказаўся доўгі

знаходзі з пасажырскіх вагонаў і платформ, закрытых брызентам. Паравоз набліжаўся да месца, дзе была закладзена міна. Імгненне, і зямля ўздрыгнула ад выбуху. Пазней разведка ўстанавіла, што было знішчана 19 вагонаў з жывой сілай і тэхнічай ворага.

Кароткі адпачынак — і зноў у паход, у баявы паход...

У лютым 1943 года група народных месціцаў на чале з А. С. Дзямідавым пераправілася на левы бераг Дняпра для арганізацыі новых партызанскіх атрадаў. Уперадзе доўгі, поўны небяспекі шлях, новыя месцы, новыя людзі... З гэтай групай пайшоў і Міхал Ханінаў. Неўзабаве, на стыку Быхаўскага, Чавускага і Прапойскага (цяпер Слаўгарадскага) раёнаў пачаў дзейнічаць партызанскі атрад № 15, а затым і партызанская брыгада № 15, якая вырасла на яго базе.

Добра памятаюць партызаны аперацыю на шашы Магілёў—Доўск... Рота Міхала Ханінава атрымала заданне зрабіць тут засаду. Пасля стараннай разведкі камандзір прапанаваў залегчы ў лагчыне каля мястэчка Свенск. У густым хмызняку схавалі процітанкавае ружжы, станковы кулямёт. Ноччу замініравалі мост. Усё было гатова. На досвітку фашысты пачалі правяраць дарогу. Усё было «ў парадку», і ў неба ўзляцелі ракеты. Неўзабаве, на дарозе з'явіліся матацыклісты, за імі пяць танкетак і аўтамашыны з салдатамі. У гэты ж момант партызанская разведка данесла, што з поўдня да месца засады набліжаецца другая калона гітлераўцаў. Здавалася, добра задуманая аперацыя партызан зрываецца. Але тут жа ўзнікла раптанне прымусяць абедзве калоны гітлераўцаў ваяваць паміж сабой. Узляцелі ў паветра мост разам з варожай тэхнікай. Фашысты пачалі страляць па калоне, што рухалася з боку Прапойска, прыняўшы яе за часть Чырвонай Арміі, якая прарвалася. Тая таксама адказала агнём... Міхал Ханінаў падаў сігнал да адыходу.

У кастрычніку 1943 года народныя месціцы вялі моцныя баі з карнікамі. Па вострым—дзесяць атак у дзень адбівалі партызаны. Але варожыя кола спіскалася. Гітлераўцы кінулі супраць партызан танкі, самалёты, артылерыю. Было вырашана прарывацца праз Ветовянскія балоты. Рухаліся ўначы. Да раніцы выйшлі да намечанага месца прарыву. На нарадзе камандзіраў брыгады

рашылі прарывацца паміж вёскамі Радзюкова і Смоліца. Атака пачалася па ўсёй лініі прарыву. Рота М. Ханінава стрымлівала гітлераўцаў, забяспечваючы праход сваім таварышам. Партызаны вырваліся з вогненнага кола, перасеклі шашу Магілёў—Гомель і пайшлі ў Клічаўскі раён, ва Усакінінскі лес. Адарваўшыся ад карнікаў, партызаны на чале з М. Ханінавым фарсіравалі Днепр і прыбылі ў размяшчэнне Магілёўскага падпольнага абкома партыі.

Зноў рота Міхала Ханінава прымае актыўны ўдзел у «рэйкавай вайне», у разгромае варожых гарнізонаў у вёсках Гарэнічы, Шмані, Пагост...

Радаснай была сустрэча партызан з савецкімі воінамі. Па просьбе М. Ханінава яго падраздзяленне цалкам улілося ў склад адной з дывізіяў і пайшло далей на захад. За баявыя заслугі ў партызанскай барацьбе супраць фашыстаў Міхал Ванькаевіч Ханінаў, «Міша Чорны», як звалі яго беларускія сябры, быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга і медалямі.

Скончылася вайна. Міхал Ванькаевіч вярнуўся ў родныя месцы. Стаў паэтам. Адна з асноўных тэм яго творчасці — партызанская барацьба ў беларускіх лясах. Міхал Ванькаевіч — часты госьць у Беларусі. Сустрэчы з баявымі сябрамі, з месцамі, дзе ён памятае кожную сцэжку, натхняюць яго на новыя вершы.

Р. ЧАРНАГЛАЗАВА,
загадчык партызанскага аддзела Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Калегія Міністэрства культуры БССР, праўленне Саюза кампазітараў БССР і праўленне Саюза пісьменнікаў БССР праводзяць рэспубліканскі конкурс на лепшы маналог, фельетон, куплеты, частушкі, харавыя (з суправаджэннем і без суправаджэння) і сольныя песні, прысвечаныя 30-годдзю з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Мэта конкурсу, які працянецца да 25 мая бягучага года, выявіць новыя канцэртныя рэпертуары для прафесійных мастацкіх калектываў і індывідуальных выканаўцаў, а таксама для калектываў мастацкай самадзейнасці. Конкурс павінен паспрыяць стварэнню новых твораў аб гераічных подзвігах нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, аб патрыятызме, славе і доблесці воінаў Савецкай Арміі, якія адстаялі свабоду і незалежнасць нашай Радзімы, аб сённяшніх буднях арміі, аб непарушнай дружбе і адзінстве савецкага народа.

Лепшыя творы, якія журы конкурсу адзначыць прэміямі, будуць набыты Міністэрствам культуры БССР і апублікаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва».

Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца пісьменнікі, прафесіянальныя і самадзейныя кампазітары. На конкурс прадстаўляюцца творы, якія не выконваліся ў канцэртах, не публікаваліся ў друку, не перадаваліся па радыё і тэлебачанню. Песні могуць быць напісаны на вершы, якія былі раней надрукаваны.

Творы прадстаўляюцца на конкурс пад дзвігам у двух экзэмплярах, надрукаваных на машыцы (на беларускай або рускай мовах). Да рукапісу трэба прыкладзіць пад тым жа дзвігам канверт, у якім указ-

ваецца прозвішча, імя і імя па бацьку, адрас аўтара.

За лепшыя творы ўстаноўлены наступныя прэміі:

ЗА ФЕЛЬЕТОН, МАНАЛОГ
адна першая прэмія 200 рублёў, адна другая — 150 рублёў; дзве трэція — па 100 рублёў і дзве заахвочвальныя прэміі — па 75 рублёў.

ЗА КУПЛЕТЫ, ЧАСТУШКІ (чатырохрадкоўе)
адна першая прэмія — 20 рублёў; адна другая — 15 рублёў; дзве трэція прэміі — па 10 рублёў.

ЗА ПЕСНЮ СОЛЬНУЮ І ХАРАВУЮ (з суправаджэннем)
адна першая прэмія — па 300 рублёў кампазітара і пэсту; адна другая — па 250 рублёў; дзве трэція — па 150 рублёў; дзве заахвочвальныя прэміі — па 100 рублёў.

ЗА ПЕСНЮ ХАРАВУЮ (без суправаджэння)
адна першая прэмія — па 350 рублёў кампазітара і пэсту; адна другая — па 300 рублёў; дзве трэція — па 200 рублёў; дзве заахвочвальныя прэміі па 100 рублёў.

Тэксты песень пасылаюцца ў журы разам з музыкай. За вершы, апублікаваныя раней у друку, выплачваецца 50 працэнтаў ад сумы прэміі.
Зацверджаны склад журы конкурсу. Старшынёй прызначаны намеснік міністра культуры БССР С. А. Пятровіч.

Творы на конкурс дасылаюцца па адрасу: 220010, Мінск, 10, Дом урада. Упраўленне па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, з адраснай: «На рэспубліканскі конкурс».

Прыгожая ў гэтыя цёплыя веснавыя дні румынская сталіца. Зазелянелі яе шырокія проспекты, бульвары і паркі, блішчаць на сонцы блакітныя азёры і возны дамоў новых жылых кварталаў, што з'явіліся ў апошнія гады ў цэнтры і на ўскраінах.

Бухарэст — самы буйны горад рэспублікі. У ім жыве звыш 1 600 000 чалавек. Штодзённа тут нараджаецца ў сярэднім 67 новых грамадзян і святкуецца 60 вясяляў.

Бухарэст — горад працаўнік. Рана прычынаюцца яго вуліцы. З кожнай тысячы жыхароў румынскай сталіцы 544 працуюць на прамысловых прадпрыемствах, будоўлях, у практычных і навукова-даследчых інстытутах. Кожны пяты жыхар — вучыцца.

Заводы і фабрыкі Бухарэста выпускаюць турбіны і лакаматывы, аўтобусы і тралейбусы, электронна-вылічальную тэхніку, прамысловае абсталяванне, прыёмнікі, тэлевізары, мэблю, тэкстыль і многае іншае. Сёння прадпрыемствы румынскай сталіцы выпускаюць 17,1 працэнта аб'ёму прамысловай прадукцыі краіны. За адзінаццаць дзён Бухарэст дае краіне столькі ж прадукцыі, колькі выпускалася ў сталіцы ў 1938 годзе.

Куды б вы ні паехалі ў горадзе — усюды сустрэнеце новыя прадпрыемствы. Многія з іх аснашчаны савецкімі

БУХАРЭСТ БУДУЕЦЦА

станкамі. Сталіцу асвятляе магутная цэнтраэлектрастанцыя «Бухарэст Пуўдзель», пабудаваная пры тэхнічным садзейні Савецкага Саюза. Вялікі ўклад у жыллёвае будаўніцтва ўносіць домабудаўнічы камбінат, пабудаваны па савецкай дакументацыі і з дапамогай савецкіх спецыялістаў.

Тут, у галоўным горадзе краіны, нарадзілася ініцыятыва — выканаць бягучую пяцігодку за чатыры з паловай гады. План першых трох год пяцігодкі калектывамі прамысловых прадпрыемстваў сталіцы быў выкананы ў канцы кастрычніка мінулага года.

Бухарэст будуюцца. Кожны яго пятнаццаты жыхар — будаўнік. У мінулым годзе наваселле справіла звыш 23 тысяч сем'яў, а ў гэтым колькасць навасельцаў павялічыцца яшчэ больш. Новыя жылыя кварталы сталіцы: Балта Алба, Цітан, Берчэн, Друмул Таберэй — гэта сапраўдныя гарады, якія не саступаюць па колькасці насельніцтва такім буйным гарадам, як Клуж, Пласці і Цімішоара.

Насельніцтва сталіцы ўмее добра адпачываць. Штогод

тэатры і канцэртныя залы горада наведвае звыш 4,5 мільёна, а кінатэатры — 23 мільёны чалавек. Па вечарах заўсёды шматлюдна ў чытальных залах і парках. Толькі чытачы публічных бібліятэк горада штогод прачытаюць звыш 15 мільёнаў кніг.

Бухарэст кляпоціцца і аб сваёй будучыні. Ен паўстае сёння на чарчэжных дошках. Толькі ў гэтым годзе тут будзе пабудавана каля 26,5 тысячы новых кватэр, дадзеныя сады і яслі на 6,5 тысячы месцаў.

Ужо распрацаваны праект развіцця горада на бліжэйшыя тры дзесяцігоддзі. Ен прадугледжвае будаўніцтва метрапалітэна і капала Бухарэст-Дунай, стварэнне сістэмы гарадоў-спадарожнікаў з насельніцтвам ад 50 да 150 тысяч чалавек. Яны будуць звязаны з Бухарэстам і паміж сабою новымі дарожнымі, магістралямі, чыгункамі і суднаходнымі каналамі.

Бухарэст разам з усёй краінай рыхтуецца адзначыць сёлета 30-годдзю перамогі народнай улады.

В. ПІСМАРОУ,
карэспандэнт ТАСС.

Бухарэст.

МУЗЕЙ КУБІНСКАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

У велічным будынку былога прэзідэнтскага палаца ў Гаване пачалі працаваць першыя аддзелы Музея кубінскай рэвалюцыі. Там сабраны дакументы, макеты і рэвалюцыйныя рэліквіі, якія расказваюць аб гераічнай барацьбе кубінскага народа з моманту штурму казарм Манкада групай патрыётаў на чале з Ф. Кастра ў 1953 годзе да звяржэння дыктатуры Бацісты і ўсталявання народнай улады ў 1959 годзе.

У стадыі афармлення знаходзяцца аддзелы, якія адлюструюць гісторыю будаўніцтва сацыялізма на Кубе. Тут будуць прадстаўлены арыгіналы першых законаў, выданых Рэвалюцыйным урадам Кубы, дакументы аб барацьбе з непісьменнасцю, разгроме контррэвалюцыйнага дэсанта на Плая-Хірон у 1961 годзе, аб поспехах, дасягнутых працоўнымі ў галіне эканомікі, культуры, мастацтва.

Спецыяльная зала музея прысвечана салідарнасці народаў міру з барацьбой кубінскага народа.

Падкрэсліваючы значэнне Музея рэвалюцыі, часопіс «Вердзе аліво» піша, што ён дапаможа падростаючым пакаленням апазіцыі ўсё веліч барацьбы кубінскага народа за свабоду і незалежнасць, будзе натхняць моладзь на працоўныя подзвігі ў будаўніцтве сацыялізма.

А. ЛУБО,
(ТАСС).

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯўЛЯЕ ПРЫЁМ СТУДЭНТАў НА 1-Ы КУРС НАВУЧАННЯ

З АДРЫВАМ АД ВЫТВОРЧАСЦІ ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:

фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, габой, кларнет, фагот, валторна, труба, тромбон, туба, ударныя інструменты, цымбалы, домбра, балалайка, баян, акардэон, спеваы, харавое дырыжыраванне, кампазіцыя, музыказнаўства;

і без адрыву ад вытворчасці (завочнае навучанне) па спецыяльнасцях: фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, габой, кларнет, фагот, валторна, ударныя інструменты, цымбалы, домбра, балалайка, баян, харавое дырыжыраванне, музыказнаўства.

У кансерваторыю прымаюцца шляхам конкурснага адбору асобы абодвух полаў, якія маюць закончаную сярэднюю адукацыю, выявілі творчы талент, актыўна ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці і атрымалі рэкамендацыі з месца работы або вучобы, на навучанне з адрывам ад вытворчасці ва ўзросце да 35 гадоў (па спецыяльнасці спеваы — да 30 гадоў) і на навучанне без адрыву ад вытворчасці (завочнае навучанне) без абмежавання ўзросту, што пасляхова здалі ўступныя экзамены па наступных прадметах:

- спецыяльнасці;
- руская мова і літаратура (пісьмова і вусна);
- гісторыя СССР (вусна);
- Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:
 - выкананне праграмы (для выканаўцаў);
 - выкананне ўласных сачыненняў (для кампазітараў);
 - музычная літаратура (вусна) для кампазітараў і музыказнаўцаў;
 - пісьмовая работа (для музыказнаўцаў);
 - сальфеджыю (пісьмова і вусна);

- гармонія (пісьмова і вусна) — акрамя вана-лістаў;
- элементарная тэорыя музыкі (пісьмова і вусна) для вакалістаў;
- фартэпіяна (для дырыжораў хору, кампазітараў і музыказнаўцаў);
- калонвіум.

Заява аб прыёме падаецца на імя рэктара па адзінай форме. Паступаючы на завочнае навучанне падаюць заяву аб прыёме ў бліжэйшыя дні месяца жыхарства музычных навучальных устаноў.

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (у арыгінале), характарыстыка для паступлення ў вун, завераная адміністрацыяй прадпрыемства або ўстаноў, выписка з працоўнай кніжкі (для працоўных).

Асобы, якія маюць стаж прантычнай работы не менш 2-х гадоў, а таксама накіраванне на навучанне з адрывам ад вытворчасці і паступаючы на навучанне без адрыву ад вытворчасці на спецыяльнасці, якія адпавядаюць характару іх работы, пры падачы заявы павінны прадставіць завераную адміністрацыяй прадпрыемства або ўстаноў выписку з працоўнай кніжкі. Пасля прыбыцця ў кансерваторыю паступаючы прад'яўляе асабіста пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаны запасу) або прыписное пасведчанне (асаба прызымога ўзросту).

Заявы прымаюцца з 1 чэрвеня па 5 ліпеня па адрасу: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на дзённае і завочнае навучанне з 6 па 25 ліпеня.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯўЛЯЕ ПРЫЁМ НА 1974 ГОД
У АСІСТЭНТУРУ-СТАЖЫРОўКУ

З АДРЫВАМ І БЕЗ АДРЫВУ АД ВЫТВОРЧАСЦІ
ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:

струнныя інструменты (скрыпка), духавыя інструменты (труба), народныя інструменты (баян, цымбалы), харавое дырыжыраванне, камерны ансамбль, канцэртмайстэрскае майстэрства, опера-сімфанічнае дырыжыраванне.
У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца асобы абодвух полаў не старэй 35 гадоў з адрывам ад вытворчасці і не старэй 45 гадоў без адрыву ад вытворчасці, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю, пасляхова здалі конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС, замежнай мове ў аб'ёме праграмы для вышэйшых навучальных устаноў.

Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы: — выкананне сольнай праграмы; — калонвіум па пытаннях метадыкі, педагогікі і выканання.

Заява ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара з указаннем абранай паступаючым спецыяльнасці і формы навучання (дзённае, завочнае) з прыкладаннем:

- асбістага ліста па ўліку кадры з фотанартай;
- характарыстыкі з апошняга месяца работы або навучальнай установы, якая рэкамендуе ў асістэнтуру-стажыроўку;
- выпіскі з пратакола савета вун (для асоб, рэкамендаваных да паступлення ў асістэнтуру-стажыроўку пасля заканчэння кансерваторыі).

Пашпарт і дыплом аб заканчэнні вышэйшай навучальнай установы прад'яўляюцца асабіста паступаючым у асістэнтуру-стажыроўку.

Заявы прымаюцца з 25 мая да 25 чэрвеня па адрасу: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на навучанне з адрывам і без адрыву ад вытворчасці з 26 чэрвеня.

ЦЕТКА МАРФА
сустрэла партызанскіх падрыўнікоў, як родных... Хата яе стаяла ля саменькага балота. Тут, на парослых лесам сухіх грудках, звычайна спыняліся партызаны, калі вярталіся з баявых заданняў.
— А божухна мой!

Раптам пачуўся крык Уладзіка:
— Рагуйцеся!
Усе на момант збянтэжыліся. А Уладзік кулём зваліўся ўніз, выскачыў на двор і адтуль ужо лямантаваў:
— Хутчэй сюды, хлопцы: зараз такое можа здарыцца!..

шы дзверы, усунуў у хату галаву.
— Па якой прычыне трывогу падняў — населі на яго партызаны.
— Ды... там... — паказваючы на печ, мармытаў Уладзік, — там... Глядзіце самі!
Двое партызан палезлі на печ: на гарачым чаране, засланым поспілкай, ляжалі, быццам струкі гароху... дэтанатары ад магнітных мін.

— Як яны трапілі на печ? — грозна спытаў камандзір у гаспадыні.

— Юрка з атрада прынёс. Казаў, адсырэл, дык падсушыць трэба...

— Яны ж могуць у любы момант узарвацца!

— Не ўзарвуцца, — са смехам сказала гаспадыня. — Я маю практыку. Калі чарэн не пячэ голага локця — сып смела колькі хочаш... Так і Юрка ваш казаў. Вунь яшчэ і ў печы таксама ляжаць...

Адчынілі хлопцы засланку і ўбачылі... горку вінтавачных патронаў.

— Дзве скрынкі тут, — растлумачыла гаспадыня, — таксама падмоклі.

Падрыўнікі — хлопцы бывалыя. Не аднойчы гулялі са смерцю ў хованкі, але ўсё ж сумеліся. А гаспадыня ўзяла качаргу і давай мяшаць ёю патроны, быццам печаную бульбу. Як выявілася потым, зычлівая жанчына даўно ўжо сушыла і патроны, і дэтанатары, і гранаты для партызан і ў печы, і на печы...

...Пазалетася давалося сустрэцца з цёткай Марфай. Дваццаць пяць гадоў працавала даяркай. Цяпер — на пенсіі, глядзіць унукаў. Пагаварылі, успомнілі і пра гэты вясе́лы выпадак. Дужа смяяліся...

Амялян ШУРПАЧ.

ЗАТРЫМАЎ

Уявіце сабе маладога бязвусага салдата... Неабстраляны, неабучаны. І не тое, каб палахлы, але вельмі ўжо пільны: на кожным кроку ворага сустрэць спадзяецца... Гэта потым ужо, калі прайшоў з баямі па дарогах Украіны, Румыніі, Венгрыі, Аўстрыі, зусім іншым стаў — паспакайней, памудрэў. А тады...

Каўказ. Клухорскі перавал. Яшчэ нядаўна тут спрабавалі прабіцца фашысты, але былі адкінуты. Небяспека — знікла. Нашы падраздзяленні спусціліся ніжэй. Толькі адна стралковая рота паранейшаму на перавале... Але і ёй загад: пакінуць пазіцыі і далучыцца да нас. І менавіта гэты загад павінны перадаць мы: сержант Сіманян і я...

Заданне — нялёгкае: зіма, мароз, снежная завея... Такі моцны вецер — з ног збівае. Цэлы дзень падымаліся ўгару. Ужо заставалася зусім мала ісці, калі ўбачылі амаль разбураную хатку пастуха. Зайшлі.

— Далей я адзін пайду, — сказаў мне сержант. — А ты — адпачні, тут зацішна, агонь раскладзі і чакай нас...

Загад ёсць загад. Знайшоў дровы. Расклаў агонь. Стаю, наставіў вінтоўку на дзверы і так мне трывожна аднаму, што аж мурашкі па спіне... А тут яшчэ прыгадаў расказы, што нібыта ў гарах перааправанутыя нямецкія разведчыкі шастаюць. Сцяўся ўвесь, напружыўся. І ў гэты самы момант — крокі за сцяной: шарх-шарх... Кляцнуў затворам, адскокчыў да сцяны, а незнаёмы чалавек ужо ў дзвярах стаць... У цывільным, з чорнай барадой. Стаць і гэтак нахабна ўсміхаецца. Потым падыходзіць

да агню, робіць выгляд, што грэецца. Маўчыць. І я маўчу. Сачу за ім і ўжо ніколі не сумняваюся: перааправануты разведчык... Бач, бараду сабе якую доўгую прыклеіў! Ну, што ж, буду трымацца. Жывым не дамся і жывога не выпущу, гада... Як што якое — страляю без папярэджання.

Не ведаю, колькі мы так прастаялі: ён — ля агню, з выцягнутымі рукамі, я — з вінтоўкай напачатку, прыціснуўшыся да сцяны. Мне падалося — вечнасць! Затое, калі пачуў галасы сваіх — аж плакаць ад радасці захацелася. Ну, цяпер, Ганскі, ты ўжо не ўцячэш, цёплым кім перадам камандзіру...

Уваліліся салдаты ў хату. Я — да камандзіра: так, маўляў, і так, затрымаў варажых разведчыка. Толькі гляджу — што такое? Кіснуць пачалі хлопцы ад смеху. Рагочуць! Аж сцены трасуцца... Камандзір чамусьці таксама ўсміхаецца, але зычна кажа старшыне:

— За праўленую пільнасць і мужнасць радавому Генералаву выдаць нечарговія сто пяцьдзесят грамаў!

Тут жа і выдалі. Але і таму, чарнабародаму, налілі! Я — як не крычу: што робіце, каго частуеце?! А камандзір па-сяброўску ляпае мяне па плячы і кажа:

— Супакойся, салдат! Твой затрыманы — наш праваднік.

Анатоль ГЕНЕРАЛАЎ,
народны артыст БССР.

ПАГРЭЛІСЯ

Якія ж вы мокрыя, — завыхалася гасцінная гаспадыня ля хлопцаў. — Распранайцеся, разувайцеся і — хто на печ, хто на ляманку. Світкі на качарэжніку перад печу высушы. А хто хоча падсілкавацца — вунь бульба на прыпечку...

Наш Уладзік, які больш за ўсіх марыў адагрэцца, першым скінуў мокрую ватоўку, боты і палез на печ.

Астатнія тым часам прыводзілі ў парадак зброю, распраналіся, прыладжвалі сваю вопратку на кіях перад печу...

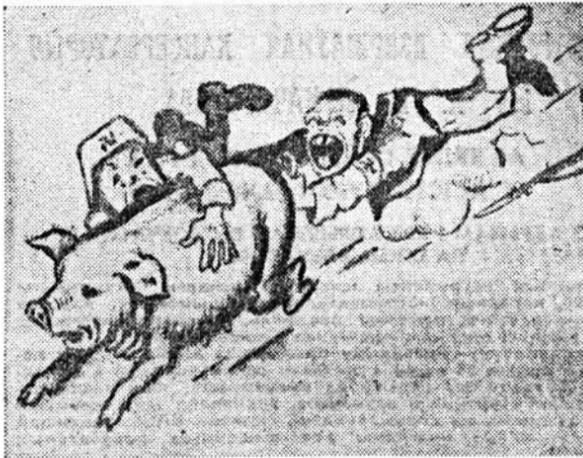
Партызаны забегалі па пакою, хапаючы зброю, вопратку, абутак, спяшаючыся пакінуць хату. Толькі чамусьці адна гаспадыня не зваякала на агульную трывогу. Яна стаяла ля печы і з усмешкай назірала за мітуснёй.

— А ты чаго стаіш?! — тузануў яе нехта за рукаў. — Выход на двор! Трывога!

— Супакойцеся, хлопцы! Што з вамі? — не разумела гаспадыня.

Прайшла мінута, другая — нічога не здарылася. І Уладзік, асцярожна прыдчыніў-

У час вайны беларуская сатыра была на прыэднім іраі. Ваявалі і малюні Віталі Бунатага — самага маладога мастака часопіса «Раздавім фашысцкую гадзіну». Асобныя яго работы прапануем увазе чытачоў «Парнаскіх усмешак».

Ну і ваякі!

Рабаўніку — свінцовае зерне.

З УКРАЇНСКАГА ГУМАРУ

В. КРАУЧУК

МАНІЯ

Хадзіў з паэтамі ў буфет —
Лічыў, што й сам ужо паэт.
І хоць паэтам ён не стаў,
У буфет хадзіць не перастаў.

У. БОЙКА

ЧАС І ПАРНАС

Казаў абурана Раман:
— Ну, што Шэкспіра! Ну, што Ралан!
Калі б я меў жаданне й час —
Даўно уздзёрся б на Парнасі!
Шанцуе, ведама, Парнасу,
Што у Рамана
Мала часу...

В. ГАЛАБОРОДЗЬКА

СКЕНТЫК

У тэатры оперы й балету
Глядзеў Кузьма балет
«Спартак»,
На сцэне воіны-атлеты,
З паўпуда ў кожнага кулак.
Плячо — гара, дугою грудзі...
Кузьма ўздыхнуў: — Глядзі,
Хама,
Вось дык былі калісьці
людзі!
Цяпер такіх ужо няма...

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.